



**Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme
Genel Müdürlüğü Adına**

Doç. Dr. Adnan BOYACI
Genel Müdür

**UNESCO Türkiye
Millî Komisyonu Adına**

Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ
UTMK Başkanı

Editör

Uğur KILIÇ
Daire Başkanı

Yazarlar

Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ
Doç. Dr. Evrim ÖLÇER ÖZÜNEL
Doç. Dr. N. Burcu TAKIL
Dr. Olcay SALTIK
Dr. Emine ÇAKIR
Ahmet Erman ARAL
Gözde TEKİN
Kadirhan ÖZDEMİR
Tuna YILDIZ
Zeynep S. BAKİ NALCIOĞLU

Grafik Tasarım

Şerife İÇÖZ ATAK

Kapak Tasarım

Meliha BAKA ÇAKMAKLI

Anadolu MASALLARI

ISBN: 978 - 975 - 11 - 5100 - 1

Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü'nün yazılı izni olmadan bu kitap içeriğinin bir kısmı veya tamamı yeniden üretilemez, çoğaltılamaz, dağıtılamaz.

Ağustos, 2019

Atalarımızın
dilinden
Öğrencilerimizin
paletinden

Anadolu

MASALLARI



Doç. Dr. Adnan BOYACI
ÖÖRETMEN YETİŞTİRME VE GELİŞTİRME GENEL MÜDÜRÜ

ÖN SÖZ

Anadolu Masalları Projesi, Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğümüzce bir UNESCO Projesi olarak çocuklarımızı kendi kültürel kodlarımızı taşıyan, onlara farklı evrenlerin kapısını aralayan ve hayal güçlerini geliştiren Anadolu masallarımızla tanıştırmak için hayata geçirilmiştir.

Projemiz yedi fazdan oluşmaktadır. Birinci evrede akademik bir heyet oluşturularak en sevilen Anadolu Masalları derlenmiştir. İkinci fazda alan uzmanı akademisyenlerce incelenmiş 80 masalımız çocuklarımızın seviyesine uygun şekilde tasnif edilmiştir. Projemizin üçüncü fazında masallarımız kültürel mirasımıza uygun bir şekilde Güzel Sanatlar Liselerimizde, öğrencilerimiz tarafından görsellenmiş, onların renkleri ve fırçalarıyla hayat bulmuştur.

Projemizin dördüncü fazında masallarımızın bir eğitim kiti olarak tasarımı planlanmıştır. Resimlenen masalların dijital olarak çocuklarımızın istifadesine sunulması, masal oyun kartlarının hazırlanması ve basılı kitap olarak çocuklarımızla buluşması için eğitim seti çalışmalarımız devam etmektedir. Söz konusu setimizle çocuklarımızın kendi masallarını kurgulamaları ve oyunlaştırmaları mümkün olacaktır.

Projemizin beşinci evresi gençlerimizin resimlerinden oluşan Anadolu Masalları Resim Sergisi'nin ülkemizin yedi bölgesinden temsilen birer ilde ve UNESCO desteğiyle yurt dışında açılması planlanmaktadır.

Projemizin altıncı evresi "Masal Anlatıcılığı Eğitimi"dir. "Masal Anlatıcılığı Eğitimi" mesleki gelişim planına alınmış, bu kapsamda başta okul öncesi ve sınıf öğretmenlerimiz olmak üzere diğer branşlardaki öğretmenlerimizin eğitilmesi hedeflenmiştir.

Elinizdeki bu kitap çalışması bu hedef doğrultusunda eğitimcilerimiz için bir rehber olması amacıyla hazırlanmıştır. Kitabımızın eğitimlere katkı sağlanmasını, yapılacak eğitimlerin de öğretmenlerimiz ve öğrencilerimiz için ufuk açıcı olmasını diliyor, çalışmaya katkı sağlayan herkese Bakanlığımız ve Genel Müdürlüğümüz adına teşekkür ediyorum.

Doç. Dr. Adnan BOYACI
ÖĞRETMEN YETİŞTİRME VE GELİŞTİRME GENEL MÜDÜRÜ

BAŞLARKEN

Bu kitap, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Öğretmen Yetiştirme Genel Müdürlüğü ve UNESCO Türkiye Millî Komisyonu işbirliğinde düzenlenen **“Temel Düzey Masal Anlatıcılığı Eğitici Eğitimi Kursu”** etkinliğine katılan kursiyerler için hazırlanmıştır. Yapılan etkinliği başarı ile tamamlayıp MEB’e bağlı okullarda okul öncesi, sınıf öğretmenliği, Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı branşlarında görev yapan öğretmenlerin masalın dünyadaki ve Türkiye’deki

gelişimi hakkında bilgi sahibi olmaları, masal türlerini ve masalın ana unsurlarını sıralamaları, masal anlatıcısının özelliklerini örneklerle açıklamaları, masalın eğitsel işlevini kavramaları, masal anlatımına ilişkin çeşitli yöntem ve teknikleri öğrenmeleri amaçlanmıştır. Eğitim görevlisi olarak **“Masal Anlatıcılığı Eğitimi”** konusunda uygulayıcı, uzman, çocuk masal anlatıcısı-eğitmeni, uzman akademisyen ya da bu konuda hizmetiçi eğitimler veren uzman/öğretmenler görevlendirilmiştir. Hizmet içi eğitimde “Masal Dünyasına Giriş, Masal Seçimi ve Masalların Eğitsel İşlevi, Geleneksel Masalcılar ve Anlatma Teknikleri, Masal Anlatımında Yöntem ve Teknikler, Masal Anlatımında Gösterim Örnekleri, Geleneksel Masal Anlatıcılığı, Sözlü Kültür Olarak Masal, Masal Anlatımında Ses, Nefes, Ritim ve Oyun” başlıkları altında çeşitli teorik ve uygulamalı dersler verilmiş ve eğitimin sonunda kursa ilişkin değerlendirmeler yapıp katılımcıların doğaçlama çalışmaları ve performansları değerlendirilmeye alınmıştır.

Elinizdeki kitap, bu eğitimin bir sonucu olarak yazılmış olup kitapta 9 bölüm yer almaktadır. Bu bölümler sırasıyla; Masala Dair Tanım ve Kavramlar, Masala Teorik Yaklaşımlar, Türk Masal Tarihine Genel Bir Bakış, Masal ve Günümüz Dünyası, Geleneksel Masal Anlatıcılığı, Masal Anlatma ve Uygulama Etkinlikleri, Ara Söz ve Formeller, Masallar ve Çocuğa Görelik ve Masal Kaynakçası’dır.

“Masallara Dair Tanım ve Kavramlar” başlığı altında masal kavramı, motif, tip, varyant ve versiyon gibi masal çalışmalarıyla ilgili kavramlara yer verilmiştir. Masal ve masalla ilgili temel kavramların tanımlanması; bu kavramlar arasındaki ilişkilerin ortaya konulması, Türk ve dünya masallarının tanınması, benzer kavramların ayırt edilebilmesi ve masalla ilgili çalışmaların takip edilebilmesi bakımından önem taşımaktadır.

İkinci bölüm olan “Masala Teorik Yaklaşımlar” başlığı altında zeminini masalların oluşturduğu, masallarla ilgili ya da masallara uygulanan bazı kuramlar hakkında özet bilgilere yer verilmiş, kuramların gelişim ve uygulama aşamalarından söz edilmiştir. Bu kuramlar metin merkezli, bağlam merkezli ve uygulamalı kuramlar üst başlıklarıyla ele alınmıştır.

“Türk Masal Tarihine Genel Bir Bakış” isimli üçüncü bölümde Türkiye’deki masal araştırmalarının başlangıcından günümüze katettiği mesafeyi ortaya koymak amacıyla Türkiye’de masal üzerine yapılan çalışmalar hakkında kısaca bilgi verilmiş, bu çalışmaların kapsamı ve yöntemine dair bazı değerlendirmelerde bulunulmuştur. Masal araştırmalarının metne odaklanan bir yaklaşımdan bağlama odaklanan bir yaklaşıma doğru nasıl evrildiğine yer verilmiştir. İlk çalışmalar, masal metni dışındaki unsurlara çok fazla önem vermezken daha sonraki yıllarda yapılan çalışmaların masal anlatıcısı, masal anlatma zamanı ve mekânı, dinleyici kitlesi de dikkate alınarak yapıldığı görülmektedir.

"Masal ve Günümüz Dünyası" başlıklı dördüncü bölümde ise dinlenen masallar, izlenen masallar, masal ve turizm konularına yer verilmiştir. Sözlü anlatımın önemli bir türü olan masalın radyo, sinema, televizyon ve turizmde kullanımı eleştirel bir dille ele alınmıştır. Teknolojinin, sözlü yaratımlardan olan masal üzerindeki tesiri hem dünyadan hem de Türkiye’den çeşitli örneklerle sunulmuştur.

“Geleneksel Masal Anlatıcılığı” isimli beşinci bölümde, bugün bilinenin aksine yazılı bir tür olmasından daha çok sözlü bir tür olan masalın anlatan kişinin hayat hikâyesi, yaşadığı muhit, görünüşünün yanı sıra dinleyicilerin özellikleri ve anlatılan mekân, zamana göre de değişiklik gösteren ve her seferinde yeniden üretilen bir tür olduğu ifade edilmiştir. Geleneksel masal anlatıcılığı ve günümüz masal anlatıcılığı konuları bu bölümde söz konusu edilmiştir.




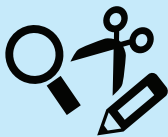


“Masal Anlatma ve Uygulama Etkinlikleri” isimli altıncı bölümde on üç adet masal anlatma uygulama etkinliğine yer verilmiştir. Bu etkinlikler tek tek anlatılmış ve kazanımlar her etkinliğin sonunda okuyucu ile paylaşılmıştır. Bu kazanımlardan bazıları; bir anlatının sözlü kültür ortamında kısa bir sürede nasıl değiştiği, anlatımda en önemli unsurun iletişim olduğu, anlatıcıların masal anlatırken takıldıkları ya da unuttukları yerleri kendi zihinlerinden tamamlama yeteneğini nasıl geliştirecekleri, beden dilini, jest ve mimiklerini nasıl kullanacakları, masalın iskelet yapısını belirmeyi, nasıl etkili ve akıcı bir anlatıma sahip olmaları gerektiğidir. Her kazanım için uygulamalarada bu bölümde yer verilmiştir.

Yedinci bölüm olan “Ara Söz ve Formeller” başlığı altında, masalların belirli yerlerinde anlatımı güçlendirmek, olaylar arasındaki geçişi kolaylaştırmak için kullanılan çeşitli ara sözler diğer adıyla formeller tasniflenerek örneklendirilmiştir. Bu örnekler; başlangıç, geçiş ve bitiş ara sözleri alt başlıkları altında okuyucuyla paylaşılmıştır. Bu bölüm altında bulunan formeller, masal anlatıcısının anlatımında kullanacağı önemli unsurlar olarak dikkate sunulmuştur.

"Çocuğa Görelik Açısından Masal" isimli sekizinci bölümde çocuklar için masal seçiminde dikkat edilecek hususlar, masal ve değer eğitimi, masalların taşınması gereken hususlar ele alınmış ve masalların eğitim açısından taşıdıkları öneme değinilmiştir.

Kitabın dokuzuncu ve son bölümü olan "Masal Kaynakçası" kısmında masal üzerine yazılmış çeşitli kitap, tez ve makale künyelerine yer verilmiştir. Okuyucu bu kaynakçanın sınırlı olduğunu ve masal üzerine çok daha geniş bir kaynak yelpazesinin varlığını birmelidir.

"Temel Düzey Masal Anlatıcılığı Eğitici Eğitimi Kursu" programı kapsamında hazırlanan bu kitap, masal ve masal anlatıcılığı konusunda teorik ve pratik bilgi, uygulama ve örnekleri içermekte olup alan uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

	<i>Etkinlik Adı</i>
	<i>Amaç</i>
	<i>Süre</i>
	<i>Araç Gereçler</i>
	<i>Sınıf Düzeyleri</i>
	<i>Yönerge</i>

İKONLAR VE ANLAMLARI



ÖN SÖZ BAŞLARKEN

BÖLÜM 1

Masallara Dair Tanım ve Kavramlar

14

MASAL

15

MOTİF

18

TİP

19

VARYANT (EŞ METİN)

21

VERSİYON (BENZER METİN)

21

BÖLÜM 2

Masala Teorik Yaklaşımlar

22

METİN MERKEZLİ MASAL KURAMLARI VE MASALLAR

23

TARİHİ-COĞRAFİ FİN KURAMI VE MASALLAR

24

YAPISALCI KURAM VE MASALLAR

26

1. Masalın Biçimbilimi ve Propp

26

2. Psikanalitik Kuram ve Masallar

27

BAĞLAM MERKEZLİ KURAMLAR VE MASALLAR

28

UYGULAMALI HALK BİLİMİ KURAMI

31

BÖLÜM 3

Türk Masal Tarihine Genel Bir Bakış

34

BÖLÜM 4

Masal ve Günümüz Dünyası

40

BÖLÜM 5

Geleneksel Masal Anlatıcılığı

46

1. GELENEKSEL MASAL ANLATICISI

48

2. GÜNÜMÜZDE MASAL ANLATICILARI VE ANLATICILIĞI

52

İçindekiler

BÖLÜM 6	
Masal Anlatma ve Uygulama Etkinlikleri	54
MASAL ANLATMAYA HAZIRLANMA	55
MASAL ANLATMA UYGULAMA ETKİNLİKLERİ	63
BÖLÜM 7	
Tekerleme, Ara Söz ve Formeller	76
BAŞLANGIÇ (GİRİŞ) FORMELLERİ	78
1. Sade Giriş Formelleri	79
2. Tekerlemeli Giriş Formelleri	79
GEÇİŞ FORMELLERİ	80
BİTİŞ FORMELLERİ	82
BÖLÜM 8	
Çocuğa Görelik Açısından Masal	86
MASAL VE EĞİTİM	87
DEĞERLER EĞİTİMİ VE MASAL	89
MASALLARIN TAŞIMASI GEREKEN ÖZELLİKLER	93
BÖLÜM 9	
Masal Kaynakçası	98
YARARLANILAN KAYNAKLAR	103



BÖLÜM 1

MASALLARA DAİR TANIM VE KAVRAMLAR

MASALLARA DAİR TANIM VE KAVRAMLAR

Bir masal anlatıcısı için masallarla ilgili temel kavramlar hakkında bilgi sahibi olmak önemlidir. Bu nedenle bölümde masal kavramı, motif, tip, varyant ve versiyon gibi masal çalışmalarıyla ilgili kavramlar açıklanmıştır. Masal ve masalla ilgili temel kavramların tanımlanması; bu kavramlar arasındaki ilişkilerin ortaya konulması, Türk ve dünya masallarının tanınması, benzer kavramların ayırt edilebilmesi ve masalla ilgili çalışmaların takip edilebilmesi bakımından önem taşımaktadır.



Helvacı Güzeli Masalı

1. Masal

Masal kavramı tarihî süreç içerisinde kuramsal yaklaşımlara göre pek çok farklı şekilde tanımlanmıştır. Bu tanımlamaların hepsine değinmek zor olmakla birlikte genel olarak masalı bir metin olarak gören yapısalcı tanımlamalar ve masalı olduğu çevre ve icra edildiği bağlamla beraber yorumlayan tanımların bulunduğu söylenebilir. Naki Tezel, öz Türkçe karşılığı olarak masal terimi yerine ödkünç/ötkünç teriminin kullanılmasını önermiştir. Tezel, Uygurcada öd'ün, öğüt; ödkünç'ün ise öğüt verici ad, öğüt verici hikâye, ahlak dersi veren alegorik eser anlamına geldiğini belirtmiştir (akt. Aça-Ekici-Yılmaz 2010: 147). Saim Sakaoğlu ise ötkünç teriminin Divanü Lügat-it Türk'te masal terimini karşılayacak şekilde değil hikâye anlamına gelecek şekilde kullanıldığını ifade etmiş ve Naki Tezel'in "Masalın öz Türkçe karşılığı ötkünçtür" görüşünün yanlış olduğunu dile getirmiştir (Sakaoğlu 2002: 7). Ayrıca Sakaoğlu masalı, kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu hâlde dinleyicileri inandırılabilen bir sözlü anlatım

MASALLARA DAİR TANIM VE KAVRAMLAR

türü olarak tanımlamıştır (Sakaoğlu 2010: 2). Umay Günay ise “masal” kelimesinin Arapça “mesel” kelimesinden türediğine dikkat çekmiş, Türkçe ve Osmanlıca sözlüklerde yer aldığını belirtmiştir. “Mesel” kelimesinin “halk dilinde yaygın ve benimsenen öğüt” anlamına geldiğini ve bu türün 19. yüzyıldan beri masal adıyla anıldığını ifade eden Günay, bu döneme kadar Türkiye’de masalın “kıssa, destan, hikâye, mesel” olarak geçtiğini dile getirmiştir (Günay 2011: 665). StithThompson ise masalı motif veya epizot silsileleri içeren belirli bir uzunluktaki anlatılar olarak tanımlamıştır. Thompson ayrıca belirli bir mekâna veya belirli karakterlere sahip olmayan masalın gerçekdışı bir dünyada olağan üstülüklerle dolu olduğunu vurgulamıştır (Thompson 1977: 8).



Fesleğenci Kız Masalı

Türk Dünyası masalları üzerine çalışmaları bulunan Selami Fedakâr, Özbek Sözlü Geleneğinde Masallar adlı kitabında masalı daha geniş bir bakış açısıyla şu şekilde tanımlamıştır: “Halkın ve anlatıcıların hayal gücüne bağlı olarak kurmaca temelinde ilk örnekleri sözlü, sonradan hem sözlü hem de yazılı olarak yaratılan; çeşitli seviyelerde anlatma yeteneğine sahip anlatıcılar tarafından aktarılan; anlatıklarına inandırmak iddiası olmamakla birlikte toplumun farklı kesimlerinden oluşan dinleyicilerde gerçek etkisi yaratabilen; kahramanları insan, hayvan veya olağanüstü varlıklar olan, bazı örneklerinde yaşanması mümkün olmayan olağanüstü olayları, bazı örneklerinde ise yaşanması muhtemel gerçekçi olayları konu edinen, anlatılan olaylar bakımından gerçeküstü fakat ifade ettiği anlam bakımından hayatın gerçekliğiyle yakından ilgili; başında, ortasında ve sonunda kalıp ifadelerle

yer verilen, dinleyenleri eğlendirmek, eğitmek, öğüt vermek ve kıssadan hisse çıkarmak işlevleri olan bir anlatı türüdür.” (Fedakâr 2011: 74). Fedakâr’ın bu tanımını önemli kılan husus, masalların sözlü anlatılar olarak ortaya çıkmasına karşın daha sonra hem sözlü hem yazılı olarak bir gelenek içerisinde varlığını devam ettirdiğini ifade etmesidir. Ayrıca dinleyiciyi önemseyen ve dinleyicinin masal metnine etkisini vurgulayan bir tanım olması da önemlidir.

Türk Dünyası masalları üzerine çalışan bir başka araştırmacı Mustafa Gültekin de Kazan Tatar Masalları (İnceleme-Metinler) adlı kitabında masalı biraz daha farklı bir pencereden değerlendirmiş ve masal tanımını şu şekilde vermiştir: “İnsan, hayvan veya olağanüstü varlıkların gerçek olmayan bir zaman ve mekânda başlarından geçen olayların anlatıldığı; toplumsal tecrübe ve gözlemlerin, geleceğe dair ümit ve beklentilerin yansıtıldığı; başında sonunda ve ortasında bazı kalıp ifadelerle yer verilen, inandırmak iddiası olmamakla birlikte, dinleyicilerin veya okuyucuların kahramanların yaşadığı olaylara acı, sevinç gibi duygularla katıldığı, kadın ve erkek anlatıcılar tarafından sözlü olarak yaratılıp aktarılan; bazıları çeşitli nedenlere bağlı olarak yazıya geçirilen ve bir kısmı da yazılı olarak yaratılan; dinleyicileri eğitmek, eğlendirmek ve öğüt vermek gibi işlevleri olan halk bilgisi ürünlerine masal adı verilir.” (Gültekin 2013: 50). Gültekin, Türkiye’de ve Tataristan’da masal üzerine yapılan tanımları değerlendirdikten sonra o tanımlardan farklı olarak dinleyicilerin veya okuyucuların masal kahramanlarının yaşadığı olaylar karşısında acı ve sevinç gibi duygularla masalla duygusal bir bağ kurduğunu dile getirmiştir. Bu da masalı anlatıldığı bağlam içinde anlatıcı ve dinleyici ekseninde ele alması bakımından önemlidir.

Masal, Türk dünyasında da çok yaygın bir türdür. Dolayısıyla her bölgenin kendine has bir masal adlandırması ve tanımı bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şöyledir:

- Ertek (Karakalpaklar, Özbekler)
- Ertegi/ü (Kazaklar, Kırgızlar)
- Erteki (Türkmenler)
- Ekiyet (Başkurtlar)
- Erteği-ertek (Türkistan)
- Imak (Sagaylar)
- Nıbah (Şorlar)
- Sersek (Şorlar)
- Nağıl (Azerbaycanlılar)
- Hallep (Çuvaşlar)
- Çöçek (Doğu Türkistan)
- Çörçök (Altay Türkleri)
- CööComok (Kırgız Türkleri)
- Ostuoruya, Kepsen (Saha/Yakut Türkleri) (Gültekin 2013: 43; Sakaoğlu 2010: 4; Türkan 2008: 11).

MASALLARA DAİR TANIM VE KAVRAMLAR



Ali Cengiz Oyunu Masalı

2. Motif

Masalın en küçük yapı unsuru olarak nitelendirilen motif kavramı, Stith Thompson tarafından “motif”, Propp tarafından “fonksiyon”, Veseleovskij tarafından “tem” olarak adlandırılmıştır (Günay 2011: 700). Thompson, motifin bir masaldaki en küçük unsur olduğunu ve bu unsurun gelenekte sürekli bir varoluş gücüne sahip olduğunu ifade etmiştir. Bu güce sahip olabilmek için ise bu unsurun görülmemiş ve çarpıcı bir özelliğe sahip olmak zorunda olduğuna dikkat çekmiştir (Ekici 1998: 30-31).

Motifleri üç başlık altında ele alan Thompson bunları şu şekilde gruplandırmıştır:

- “Birinci grup: Olağanüstü hayvanlar, cadılar, devler ve periler gibi yaratıklar ve hatta gözde olan en küçük çocuk veya hain üvey anne gibi gelenek tarafından bilinen insan karakterlerini de içine alan masalların aktörleri.
- İkinci grup: Hareketin arkasındaki büyü objeleri, olağanüstü görenekler, acayip inanmalar ve benzeri unsurlar.
- Üçüncü grup: Tek tek olaylar” (Ekici 1998: 30-31).

Masallar en az bir motiften oluşmaktadır ve birden fazla motifi içeren masallar da vardır (Sakaoğlu 2010: 15 Günay 2011: 21). Masallardaki motifleri diğer unsurlardan ayırt edebilmek için Thompson, motiflerin insanların hatırlayacağı ve tekrar edeceği geleneğe has bir özelliğe sahip olmak zorunda olduğuna dikkat çekmiştir. Thompson bunu şu ifadelerle örneklendirmiştir: “Masalda bir anne

olmak motif değildir. Hain üvey anne ise bir motif olabilir, çünkü o en azından görülmemiş bir şey olarak düşünülmüştür. Hayatın gelişigüzel olayları motif değildir. 'John giyindi ve kasabaya doğru yürüdü.' demek, hatırlamaya değer bir motif bile ihtiva etmez, fakat 'Kahraman kendisini görünmez yapan şapkasını giydi; büyülü, uçan halısına oturdu ve güneşin doğusundaki, ayın batısındaki ülkeye gitti.' demek en azından dört motifi; şapkayı, halıyı, şahane ülkeyi ve büyülü hava yolculuğundan oluşan motifleri, ihtiva eder" (Ekici 1998: 31). Stith Thompson'ın dünya masallarının motiflerini sınıflandırdığı eseri Motif Indeks adlı çalışma, masallardaki motif araştırmaları bakımından önemlidir.



Mercan Kız Masalı

3. Tip

Esmâ Şimşek, Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması adlı doktora tezinde Stith Thompson'ın tip ile ilgili şu görüşlerine yer vermiştir: "Bu terim gelenekte bağımsız bir şekilde var olabilen anlamlı bir masaldır. Aynı hikâyeye, anlatış olarak söylenen herhangi bir hikâyeye ne kadar karmaşık veya ne kadar basit olursa olsun bir tip olarak kabul edilebilir. Bazı masallar, Grimm masallarında olduğu gibi uzun olabilir. Bu tür masallar motif yönünden zengindir. Bazı masallar ise hayvan masalları ve fıkralarda olduğu gibi tek motiflidir. Hayvan masallarında tip ve motif birbirine benzer. O hâlde her masal kendi başına müstakil bir tip olabilir. Ancak bunların değişik bölgelerde veya ülkelerde anlatılan varyantları vardır. Bunun yanında, anlatıcı tarafından iki veya üç masal metni birbirine karıştırılarak tek

MASALLARA DAİR TANIM VE KAVRAMLAR

bir tipmiş gibi de anlatılabilir. Milletlerarası nitelikte bir masalın tipini tespit etmek çok zordur. Zira aynı anlatıcı dahi bir masalı değişik zamanlarda anlatırsa tipler arasında farklılıklar görülebilir. Bu sebeple bir masalın tipini tespit etmek için her şeyden önce dünyadaki bütün ülkelerdeki varyantları tespit edilmiş olur ve bunlar mukayese edilerek ortaya masal tipi çıkarılır. Böylece masal çalışmalarında da tatmin edici bir netice alınabilir” (Şimşek 1990: 92-93). Alan Dundes ise “Motif İndeks ve Masal Tip İndeksi: Bir Değerlendirme” başlıklı makalesinde Macar Janos Honti tarafından yapılan tip tanımına yer vermiş ve Honti’nin masal tipi için üç farklı anlam önerdiğini belirtmiştir. Bunlardan birincisinin motiflerin birbirlerine özel bir şekilde bağlanmasıyla oluşması, ikincisinin herhangi bir masal tipinin diğer bir masal tipi karşısında benzersiz bir yapıda olabilmesi ve üçüncüsünün bir masal tipinin kendini değişik varyantlarda gösteren bir Cookie Cutter platonik form veya modeli gibi algılanabilmesi olduğunu ifade etmiştir (Dundes 1998: 130).



Ciğer Masalı

4. Varyant (Eş Metin)

Sözlü kültür ürünlerinin az ya da çok değişen, çeşitlenen metinleri hakkında M. Öcal Oğuz ve Metin Ekici, varyant ve versiyon kavramlarını açıklayarak bu kavramlar yerine kullanılabilecek terimler için öneride bulunmuşlardır. M. Öcal Oğuz varyant terimini, Türk folklor araştırmalarında kazandığı

anlam bakımından, asıl metinden az çok uzaklaşmış, çeşitlenmiş metin olarak tanımlamıştır (Oğuz 2000: 47-48).

Oğuz “varyant” yerine önerdiği “eş metin” kelimesinden “birbirinin aynı metin” anlamı çıkarılmaması gerektiğini, “eş metin”in birbiriyle yan yana geldiğinde uyumsuzluk göstermeyen uygun bir beraberlik ve “eşitlik” sergileyen metinler için kullanılan bir terim olduğunu belirtmiştir (Oğuz 1999: 3-4).

Metin Ekici ise “varyant” terimi yerine “çeşitleme” terimini önermiştir (Ekici 1998: 32-33).



Bit Hatun ile Pire Bey Masalı

5. Versiyon (Benzer Metin)

M. Öcal Oğuz “versiyon” terimi yerine ise “benzer metin” terimini önermiştir. Oğuz, benzer metin teriminin daha dar anlatım çevrelerinde daha çok birbirine benzeyen metinler için kullanılması gerektiğine dikkat çekmiş ve aynı metnin her anlatımının benzer metin olarak değerlendirilebileceğini belirtmiştir (Oğuz 1999: 3-4). Metin Ekici ise varyant olarak adlandırılan metinlerin esas itibarıyla birer versiyon olduğunu vurgulamış ve “versiyon” terimi yerine M. Öcal Oğuz’un önerdiği “eş metin” teriminin kullanımının uygun olduğunu ifade etmiştir (Ekici 1998: 32-33).

BÖLÜM 2

MASALA TEORİK YAKLAŞIMLAR

METİN MERKEZLİ MASAL KURAMLARI VE MASALLAR

Anonim halk edebiyatının mensur bir türü olan masallar, akademik bir disiplinin parçası olduğu günden bugüne birçok farklı bakış açısıyla incelenmiştir. Masallar üzerine yapılan bu çalışmalar sırasında zeminini masalların oluşturduğu kuramsal bakış açıları ortaya çıkmıştır. Kuramlar, metin(ler) üzerinde analitik çözümler yaparak anlamlı sonuçlara ulaşabilme imkânı sağladıkları için son derece önem ihtiva etmektedir. Ayrıca her kuram teşekkül ettiği, geliştiği ve aktarıldığı kültürün düşünsel, kültürel ve entelektüel altyapısını barındırır. Ancak çoğu zaman kuramların evrensel çözümlerlere de yardımcı olabilecek bütünlüklü bir yapısı bulunmaktadır. Tüm bu özellikler kuramların önemli bir yerde durmasını sağlamaktadır. Analitik ve akademik çalışmaların temelinde birçok kuramsal ve eleştirel düşünebilme becerisi bulunmaktadır. Dolayısıyla kitabın bu bölümünde masallarla ilgili üretilen ya da masallara uygulanan bazı kuramlar hakkında özet bilgilere yer verilecek, kuramların gelişim ve uygulama aşamalarından söz edilecektir. Halk bilimi kuramlarına genel olarak bakıldığında bunların metin merkezli ve bağlam merkezli kuramlar olarak iki ana koldan ilerlediği görülür. Bu nedenle bu bölümde öncelikle metin merkezli kuramsal masal çalışmaları değerlendirilmiş daha sonra ise Uygulamalı Halk Bilimi Kuramı ele alınmıştır.



İmdi Dede Masalı

1. Tarihî-Coğrafi Fin Kuramı ve Masallar

Tarihî-Coğrafi Fin Kuramı, masal araştırmalarının başlangıç tarihi ile birlikte değerlendirebilecek kuramlar arasındadır. Bilindiği üzere 19. yüzyılın romantik ve milliyetçi ortamı her kültürün kendi kökenlerini aramasıyla sonuçlanmıştır. Almanya’da Herder’in çalışmalarından başta Kuzey Avrupa ülkeleri olmak

METİN MERKEZLİ MASAL KURAMLARI VE MASALLAR

üzere hemen hemen her millet etkilenmiştir. 19. yüzyılın kültürel ve ideolojik iklimine uygun olarak ortaya çıkan bu kuramın kökeni İskandinav ülkelerinde aranmalıdır. Metin Ekici, İskandinav ülkeleri adıyla anılan İsveç, Norveç, Finlandiya, Danimarka ve İzlanda bölgesindeki halk bilimi ve siyasal hareketlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan bu kuramın aynı zamanda “Fin Folklor Kuramı” adıyla da bilindiğini aktarır (Ekici 2010: 61).

Tarihî-Coğrafi Kuramın kurucu ismi Julius Krohn olarak kabul edilmektedir. Onun ölümü üzerine çalışmanın kalan kısmı oğlu Kaarle Krohn tarafından tamamlanmıştır. Julius Krohn yapmış olduğu çalışmada Kalevela Destanı’nın kaynaklarını tespit etmiş, bu anlatmanın çeşitli eş metinler (varyantlar) hâlinde nasıl bulunduğunu, bu eş metinlerin yayılma yollarını ve bunların nasıl birleştirildiğini açıklayarak Tarihî-Coğrafi Kuramın temelini oluşturmuştur. Fin Kuramının takipçilerinin bazı çalışmaları Türkçeye de çevrilmiştir. Kaarle Krohn’un “Halk Bilimi Yöntemi”, yine bu gruptan Axel Olrik’in “Halk Anlatmalarının Epik Yasaları”, Kaarle Krohn’un öğrencisi Antti Aarne’nin “Masalların Tip Kataloğu”, Aarne’nin öğrencisi Stith Thompson’un “Masal Tip Kataloğu”, “Halk Edebiyatının Motif İndeksi (The Motif-Index of Folk Literature)” adlı eserleri Türkçeye çevrilen örneklerdir (Ekici 2010: 62). Bu beş temel çalışma, kuramın uluslararası alandaki görünürliğini artırmış, kuramın gelişmesine ve pek çok kültürün masalları için uyarlanmasına aracı olmuştur.

Tarihî-Coğrafi Fin Kuramının temel arayışı sözlü halk anlatmalarının, özellikle masalların, belli bir



Tilki ile Leylek Masalı

METİN MERKEZLİ MASAL KURAMLARI VE MASALLAR

yer ve zamanda yaratılmış olduğunu ispatlamaktır. Bu kuramın düşünürleri sözlü kültür ürünlerinin “Urform”unun yani “ilk şekli/hâli”nin bulunabileceğini ifade ederler. Fin Okulu temsilcilerinin bu arayışının arkasında, ilk örneği bularak bilinen tarihi yeniden yazmak vardır. Dorson, Tarihî-Coğrafi Fin Kuramına yer verdiği Günümüz Folklor Kuramları isimli kitabında pek çok farklı sözlü kaynaktan bulunabilecek bir masalın, belli bir zamanda ve belirli bir yerde bilinçli bir uydurma davranışıyla yaratılmış olması gerektiğinden söz eder. Dorson’un ifade ettiği gibi sonradan bu masal, oluşum noktasından çıkıp genişleyen bir yayda dolaşmış olmalıdır. Dorson, “masal ‘dalga-benzeri’ yayılarak ticaretin ve seyahatin yüzeysel rotalarından ve muhtemelen ikinci etken olarak da el yazması ve basılmış metinlerden etkilenecek fakat yayılma genişleyerek büyüyen bir coğrafi alanda gerçekleşecektir.” (Dorson 2011: 11-12) ifadelerini kullanmaktadır. Dorson’un işaret ettiği bu yayılma doğal olarak masalların eş ve benzer metinlerinin oluşmasına sebep olmuştur.

Tarihî-Coğrafi Kuramın genişlemesine ve özellikle halk anlatılarının yapı çözümlemesine yönelişin ilk örneklerinden biri de Axel Olrik’in “Epik Yasaları”dır. A. Olrik, bu yasaları ortaya koyarken halk anlatılarının içerik ve yapısal düzenini oluşturan bazı temel kuralları tanımlamayı hedeflemiştir. Bu kuralları belirleme düşüncesinin ortaya çıkışını ise şöyle ifade eder: “Halk anlatılarıyla ilgilenen herhangi bir kimse uzaktaki bir halkın edebiyatını okuyunca bu halk ve onun geleneksel anlatıları o kimseye şimdiye kadar tamamen yabancı olsa bile bu anlatılarla daha önce karşılaşmış gibi bir duyguya kapılır.” A. Olrik bu tanıdık gelmenin iki nedene dayandığını, bunların “ilkel insanın ortak zihin özelliği” ve “bu özelliğe uygun olan doğa kavramı ve ilkel mitoloji” olduğunu söyler (akt. Ekici 2010: 65).

“Kaarle Krohn’un öğrencisi olan Antti Aarne, Krohnlar tarafından derlenmiş olan masalları tasnif işini üstlenir. Masallara numaralar vermek suretiyle işe başlayan Aarne, 1910 “Verzeichnis der Marcheantypen (Masal Tipleri Dizini)” adlı masal tipleri kataloğunda masalları üç ana başlık altında sınıflandırmıştır (Uther 2008: 939; Sakaoğlu 2002: 54):

1. Hayvan Masalları (1-299)
2. Günlük (Asıl) Masallar (300-1199)
3. Anekdotlar ve Şakalar (1200-1999)

Antti Aarne, bu tasnifi Finlandiya, Danimarka ve Almanya’dan derlenmiş (Grimm Masalları) masallardan hareketle hazırlamıştır (akt. Ekici 2010: 67).

Aarne’nin öğrencisi Stith Thompson tarafından düzenlenen bu sınıflandırma sistemi, günümüz çalışmalarında da sıklıkla kullanılmaktadır. Stith Thompson, 1961’de “The Types of the Folktale”in genişletilmiş şeklini ikinci kez yayımlar. Masal araştırmalarında “AaTh”, “AT” veya Aarne-Thompson” olarak kısaltılan bu ikinci baskıda yer verilen katalogta masallar beş ana başlık altında toplanmıştır.

METİN MERKEZLİ MASAL KURAMLARI VE MASALLAR

Stith Thompson'un 1961'de yaptığı tip sınıflandırması şöyledir:

1. Hayvan Masallar
2. Günlük (Asıl) Masallar
3. Fıkralar ve Anekdotlar
4. Zincirlemeli Masallar
5. Sınıflandırmaya Girmeyen Masallar (akt. Ekici, 2010: 68).

Thompson, "Halk Edebiyatının Motif İndeksi (The Motif Index of Folk Literature)" adlı altı ciltlik çalışmasında çeşitli dünya anlatılarında tespit ettiği motifleri alfabetik olarak sıralamış, altıncı ciltte ise konu ve kavramların dizinini vermiştir" (Ekici 2010: 71). Türk masallarının sınıflandırılması konusunda Boratav ve Eberhard'ın yapmış olduğu Typen Türkischer Volksmärchen; TTY adlı çalışmanın, yani Türk Masal Tipleri Kataloğu'nun önemini belirtmekte fayda vardır (Eberhard-Boratav 1953). Araştırmacılar tarafından kısaca TTV diye adlandırılan Typen Türkischer Volksmärchen (Pertev Naili Boratav'ın Wolfram Eberhard ile birlikte hazırladığı 378 Türk masal tipini içeren çalışma) 1953'te yayımlanır. Bu katalog, 23 ayrı konu üzerine kurulmuştur (Sakaoğlu 2010: 14-15).

2. Yapısalcı Kuram ve Masallar

Masalın Biçimbilimi ve Propp

Bu kuramlar, sözlü kültüre ait metinlerin yapısal özelliklerini inceleyip ortaya çıkartmaya çalışır. Yapısal özellikleri derinlemesine incelenen metinlerden ortaya evrensel formüller çıkartılmak istenmiştir. Bu yolla kuramcıların arzusu, insanlığın ulusal değil evrensel bir kültürel yapısı olduğunu göstermek olmuştur. Yapısalcı kuramı masallar üzerinde uygulayarak kendine has bir yöntem geliştiren Rus halk bilimci Vladimir Propp (1895-1970) olmuştur. Dorson, Propp'un Morfologiya Skazki (1928) adlı çalışmasını, yapısal deneme çalışmalarında diğer girişimleri gölgede bırakacak olan bir çalışma olarak kabul eder. 1958'de İngilizceye Morphology of the Folk Tale (Masalın Biçimbilimi) adıyla çevrilen bu çalışmasıyla birlikte Propp'un ününün arttığını ve diğer ülkelerde de tanınmaya başlandığını aktarır (Dorson 2011: 55-56).

Umay Günay, Propp'un dilbilim, edebiyat ve edebî tenkit, göstergebilim, etnografya, halk bilimi gibi alanlarda öncelikli olmak üzere sosyal bilimlerde, metin tahlili alanında 20. yüzyılın başlarında yeni ve orijinal bir yaklaşım olan yapısalcılığın öncü kurucularından olduğunu söyler (Günay 2011: 19). Umay Günay'dan özetle aktarmak gerekirse V. Propp, Masalın Biçimbilimi adını taşıyan eserinde malzeme olarak 100 peri masalını kullanmıştır. Propp, metodunu masalların sabit unsurları olarak kabul edip ispatladığı "fonksiyonlar" üzerine kurmuştur. Peri masallarında var olan benzerliklerden hareket ederek masalların sabit ve değişken unsurlarını tespit etmiştir. Masallarda masal kahramanlarının isimleri ve faydalandıkları nesneler değişmekte fakat masal kahramanlarının yaptıkları iş değişmemektedir.

METİN MERKEZLİ MASAL KURAMLARI VE MASALLAR

Buradan, aynı hareketlerin çeşitli masal kahramanlarına aktarıldığı kolayca görülebilir. Masal kahramanları daima aynı fonksiyonları icra ettikleri için fonksiyonların sayısı sınırlı, her masalda değişen masal kahramanlarının sayısı ise sınırsızdır (Günay 2011: 28).



Horoz ile Tilki Masalı

Psikanalitik Kuram ve Masallar

Folklor kuramları arasında en çok bilinen kuramlardan biri olan Psikanalitik Kuram, sadece halk bilimi alanında değil edebî romanlardan sinema filmi çözümlemelerine kadar pek çok alanda sıklıkla başvurulan bir yöntemdir. Kuramın önde gelen temsilcileri olarak Sigmund Freud, Wilhelm Wundt ve Carl G. Jung dikkat çeker (Dorson 2011: 41).

Psikolojik yöntemin en önemli temsilcisi olan Sigmund Freud, bilinçaltının nasıl çalıştığını açıklamak için mit, masal, tabu, fıkra ve batıl inançlara yönelmiş ve Rüyaların Yorumları (Interpretations of Dreams 1900) adlı eserinde bilinçaltı ve işleyiş yöntemini açıklamıştır. Oğuz Cebeci'nin aktardığına göre bu eserde Freud şunları söylemektedir: "İnsan zihni üç tabakadan ya da sistemden oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla bilinç, ön bilinç ve bilinçaltıdır. Ön bilinç ve bilinçaltı, bilinç düzeyinde temsil edilip edilmemelerine göre ve kendi aralarında geçişirgenliğin düzeyine bağlı olarak bilinçten ve birbirlerinden ayrılırlar." Freud'un geliştirdiği ikinci kuram "Yapısal Model" Kuramı" adını taşımaktadır. Yapısal Model Kuramı, Freud'un 1923 yılından itibaren savunduğu ve günümüzde de yaygın olarak bilinen bir kuramdır. İnsan zihninin ego, id ve süperegö adlı üç kavramdan oluştuğu varsayımına dayanmaktadır. Bunlardan id (altben) insan zihninde, gündelik yaşamı yöneten mantık ve ahlak ilkelerinden uzak,

BAĞLAM MERKEZLİ KURAMLAR VE MASALLAR

serbest enerji akışıyla belirlenen ilkel ve ilksel bir oluşumu gösterir. Ego (ben) ise insan zihninin kişisel olan tarafıdır ve idin aksine gerçek ilkesi tarafından yönetilir. Mantık ve akılcı düşüncenin belirlediği ego insan zihninin diğer unsurlarının yani id ve süperegounun hem kendisiyle hem de birbirleriyle olan ilişkilerinin merkezinde yer alır. Süperego (üstben) içselleştirilmiş ana-baba imgelerinin etkisiyle oluşmuş denetleyici bir gücü gösterir. Temel ilkesi, belirli bir eylem ya da düşüncenin ana-babanın onay ve sevgi duygusunun kaybına yol açıp açmayacağı sorusuna verilen bir yanıt çerçevesinde kişinin yaşamına yön vermektir” (Cebeci 2004: 217-219).

Erich Fromm da peri masalları üzerine psikanalitik kuramı uygulayan isimlerden biridir. “Erich Fromm peri masallarını, mitleri ve rüyaları psikanalitik açıdan yorumlayan The Forgotten Language (Unutulmuş Dil) adlı öncü kitabını yazmıştır” (Dorson 2011: 44). Kuramı uygulayan Fromm, Kırmızı Başlıklı Kız’ın bir kurt (erkek) tarafından baştan çıkarılan ve erdem yolundan ayrılan bir bakireyi temsil ettiğini söyler. Fromm’a göre kurt, karnını (rahmini) kızla ve onun büyükannesiyile doyururken aslında gebelik kıskançlığı gösterir. Kırmızı başlıklı kız da kurdun karnına kısırlık taşlarını yerleştirirken onu cezalandırır. Bu masal erkeklerden ve cinsel ilişkiden nefret eden kadınları temsil eder (Dorson 2011: 45).

Kuramın bir diğer önemli temsilcisi ise Carl Gustav Jung’tur. C. G. Jung, Freud’la olan entelektüel ilişkisini kopararak 1913’te İsviçre’de kendi analitik psikoloji okulunu kurmuştur (Dorson 2011: 50). Jung’un kurama kazandırdığı belki de en yeni kavram “arketip”tir. Jung kolektif bilinçaltıyla Freud tarafından tanımlanan kişisel bilinçaltı arkasındaki beynin derinlerindeki tabakaya ulaşmıştır. Jung, arketipler hakkında şunları söylemektedir: “Psşik olan her şey önceden biçimlenmiş olduğu için psikenin tek tek işlevleri özellikle de bilinçdışı eğilimlerden kaynaklananlar da önceden biçimlenmiştir. Bunların en önemlisi yaratıcı fantezidir. ‘İlimgeler’ fantezi ürünlerinde görünür hâle gelir ve arketip kavramı özel uygulama alanını burada bulur” (Jung 2005: 20). Jung, eserinde arketiplerin yalnızca gelenek, dil ve göçlerle yaygınlaşmadığını, her zaman ve her yerde herhangi bir dış etkenden bağımsız olarak kendiliğinden yeniden ortaya çıkabileceklerini de söylemektedir (Jung 2005: 20). Jung’un bahsettiği dört arketip şunlardır:

- Anne Arketipinin Psikolojik Yönleri
- Yeniden Doğuş Üzerine
- Masallarda Ruhun Fenomenolojisi Üzerine
- Hilebaz Figürünün Psikolojisi Üzerine (Jung 2005: 17-137).

Türkiye’deki halk bilimi çalışmalarında psikanalitik yöntemin denendiğini belirten Metin Ekici, Seyfi Karabaş’ın bu yöntemin Türk halk edebiyatı yaratmalarına uygulanmasında bir öncü olduğunu söylerken özellikle bazı masal ve maniler üzerinde yaptığı değerlendirmelerin kayda değer olduğunu da ekler (Ekici 2010: 78). Kuramın Türkiye’deki bir başka uygulayıcısı ise Bilgin Saydam’dır. Saydam, Deli Dumrul’un Bilinci adlı kitabında bir psiko-mitoloji denemesi yaptığını belirtir ve Dede Korkut Kitabı’nda yer alan Deli Dumrul hikâyesini bu yönteme göre çözümler (Saydam 2013).

BAĞLAM MERKEZLİ KURAMLAR VE MASALLAR

Bağlam Merkezli Kuramlar ve Masallar

Halk bilimi kuramları uzun zaman metin merkezli olarak ilerledikten sonra araştırmacılar değişen dünya koşullarına göre yeni bakış açıları geliştirmişlerdir. Metin çözümlemelerinin masal çalışmalarına katkıları elbette yadsınamaz. Ancak metni bağlamla, anlatıcıyla birlikte ele alan bağlam merkezli kuramlar da halk bilimi çalışmalarını farklı bir boyuta taşımıştır. Her gösterimi bir performans ve gösterim olarak değerlendiren, anlatıcı ve içinde bulunduğu ortamı çok boyutlu bir biçimde ele alan bağlamsal kuramlar halk bilimi ve masal çalışmaları için önemli bir aşama olmuştur. Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında ivmelenen bağlam merkezli kuramların ardından küreselleşmenin de etkisiyle kaybolma tehlikesiyle karşı karşıya kalan geleneksel kültür unsurlarının kuşaktan kuşağa aktarılmasını ve sürdürülmesini öngören koruma merkezli yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bu bölümde bağlam merkezli kuramlar ele alınacaktır. Bununla hedeflenen, masal çalışmalarına yeni bir bakış açısı getiren bu kuramları anlamak ve ileride yürütülecek çalışmaları derinleştirebilmektir.

Masal çalışmaları uzun süre metin merkezli yaklaşımları benimsemiş olsa bile bir süre sonra bağlamın önemi fark edilmiş ve kuramsal yaklaşımlar bu yöne doğru kaymıştır. Bağlamsal kuram, folklorik unsurları donuk ve geçmişte kalan yönleriyle değil dinamik biçimleriyle incelemeyi tercih eder. Özellikle masallar söz konusu olduğunda anlatıcı, anlatılan ortam ve dinleyicilerin masalla ilişkisi göz önüne alınmaya başlanmıştır. Bağlam terimi içinde birçok unsuru barındırır ve oldukça kapsamlıdır. Dolayısıyla bağlamsal kuram metni doğal çevresinden, metni icra eden kişiden ve onu dinleyenlerden ayırmayarak



Yörük Beyi (Ağlayan Ayva Gülen Nar) Masalı

METİN MERKEZLİ MASAL KURAMLARI VE MASALLAR

bütünsel bir ilişkiler ağı öngörür. Yani dinleyici ile anlatıcı arasında, anlatıcı ile anlatılan mekân ve zaman arasında, dinleyiciyle dinlediği masal arasında birbirini tamamlayan bir bağ bulunmaktadır. Bu bağ topyekûn bir biçimde masalı anlamlandırmak ve çözümlemek için gereklidir. Alan Dundes herhangi bir halk bilgisi unsurunun, dokusu (texture), metni (text) ve onun çevre ve şartları (context) itibariyle tahlil edebileceğini söyler. Ona göre bir halk bilgisi türünün sadece bunlardan birinin temel alınmasıyla tarif edilmesi mümkün değildir. Bir tür, ideal olarak bu iç seviyenin hepsinin göz önüne alınmasıyla tarif edilmelidir (Dundes, 2006: 41). Dolayısıyla sözlü bir anlatı ve anlatma bağlamı olarak masal, bu dinamiklerin bütünü dikkate alınarak layıkıyla anlaşılabilir.

İlhan Başgöz, Sibiryâ'dan Bir Masal Anası adlı kitabın ön sözünde Richard Dorson'un, "Bağlamsalcılar" diye tanımladığı Roger Abrahams, Dan Ben Amos, Alan Dundes, Robert Georges ve Kenneth Goldstein, Alan Lomax ve Richard Bauman gibi halk bilimcilerin; dilbilimcilerden "sözel davranış", antropolojiden "işlevsellik", sosyolojiden "rol yapma", psikolojiden "ego mekanizması" kavramını alarak bu görüşleri halk bilimi içinde yeniden yorumladıklarını ve performans teori ile ilgili düşüncelerini bu görüşler etrafında şekillendirdiklerini ifade eder (Başgöz, 1992: 23-25; Dorson, 2011: 77-78). Amerikan halk bilimi çalışmalarının seyrini etkileyen bu araştırmacılar, bağlam merkezli kuramlarla ilgili hatırı sayılır bir kuramsal birikim oluşturmuşlardır.

Metni bütün olarak görme eğilimindeki bağlamsal kuram, halk bilimi çalışmaları tarihinde önemli bir yapı taşıdır. M. Öcal Oğuz, "Metin ve Anlatım Ortamı Merkezli Kuramların Türk Halk Bilimi Çalışmalarına Uygulanması Üzerine Bazı Dikkatler" adlı makalesinde günümüzde bağlamın önemine vurgu yapan ve bağlamı ön planda tutan yaklaşımların önem kazandığını söyler. Bu yaklaşımlar "İşlevsel Kuram", "Sözlü Kompozisyon Teorisi" ve "Performans Teori"dir. Bu bağlamsal kuramlar sayesinde halk bilimi metinleri yorumlanır hâle gelerek anlamsal derinlik kazanmıştır. "Anlatının yeri, tarihi, nedeni, biçimi; anlatıcının kimliği, dinleyicinin kimliği gibi unsurların sorgulandığı bu kuramlar, halk biliminin inceleme alanını "arkaik"ten "güncel"e doğru genişletmiş hem de halk bilimi olayının neden sonuç ilişkisi içinde incelenmesine katkı sağlamıştır." diyen Oğuz'a göre Türk halk bilimi çalışmalarında elde edilen metin ile anlatı ortamının aynı anda dikkate alınmaması halk bilimi çalışmalarının değerlendirilmesinde yanlış sonuçlara neden olmaktadır (Oğuz, 2000: 35). Dolayısıyla halk bilimsel unsurların yaşayan kültürle de ilişkilendirilmesine olanak sağlayan bu kuram eleştiri aldığı pek çok noktaya karşın önemli bir bakış açısidir.

Dorson'un sözünü ettiği araştırmacılarından biri olan Dan Ben-Amos halk bilimi çalışmalarında yeni bakış açılarından biri olarak bağlamın öneminden söz etmiştir. Yazara göre bir masal incelenirken üç dinamiğin bir arada değerlendirilmesi gerekir. Bunlar:

- " Bireysel boyut (anlatıcı/icracı-oyuncu)
- Sosyal boyut (dinleyici/izleyici)
- Söz boyutu (anlatılan)" (Ben Amos, 2009: 242).

METİN MERKEZLİ MASAL KURAMLARI VE MASALLAR

Ben Amos’a göre bireysel boyut, toplum içinde büyüyen kişinin halk bilgisini kullanırken değişen kimliğini temsil eder. Sosyal boyut iletişim olgularında, her birey tarafından bilinen ve her bireye açık olan halk bilgisi yaratmalarındaki farklılığı vurgular. Bu seviyelerden her birinde kişiselliğin artışı söz konusudur. Söz boyutu ise hayalî gerçeklik de dâhil olmak üzere herhangi bir gerçeklik olgusu özelliğinin sözel türlere dönüştürülmesini anlatır (Ben Amos 2010: 238-242).

Alan Dundes ise herhangi bir halk bilgisi ürünü incelenirken o ürünün, dokusunun (texture), metnin (text) ve anlatı ortamının (context) birlikte ele alınması gerektiğini savunur. Bir halk bilgisi ürününün sadece bunlardan birinin temel alınarak tarif edilmesinin mümkün olmadığını söylemektedir (Dundes 2006: 134). Halk masalları üzerinde çalışmış Macar kökenli halk bilimci Linda Dégh, bu üç unsurdan birinin ihmal edilmesinin yapılan incelemeyi eksik bırakacağını belirtmiştir. Ona göre eksik yapılmış bir çalışma, araştırmacıya o ürün ve ürüne ait diğer bilgiler hakkında net bir bilgi vermeyeceği için önemini kaybedecektir. Yazarın yaptığı alan araştırması gözlemlerine dayanarak aktardığı önemli noktalardan biri de yöresel koleksiyonlara bakıldığında bu koleksiyonların metinlerin kayıtlarıyla sınırlı olmadığının görüleceğini vurgulamış olmasıdır. Dégh, “Metinlerin başındaki ve sonundaki kültürel yazılar, anlatıcıların performanslarının ve seyircinin cevabının tamamını kapsamaktadır.” (Dégh 1969: 209) der. Dégh’in yaklaşımı bağlamın içine icracının kıyafetinden, beden diline kadar pek çok unsuru ele aldığı için önemlidir. Bağlamsal kuram, halk bilimine yeni bir soluk getirmiş olmasına karşın gözden kaçırdığı bazı noktaların da olduğu görülmüştür.



Ayağına Diken Batan Serçe Masalı

UYGULAMALI HALK BİLİMİ KURAMI

Uygulamalı Halk Bilimi Kuramı

Masalları metin merkezli ve bağlamsal olarak inceleyen teorik yaklaşımlardan sonra uygulama yoluyla toplumsal yararlılığa dönüştürme ve koruma aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada yerel olanın ya da derlenen folklorik malzemenin sanat, sinema, müze, mimari gibi pek çok farklı alanda küresel dünya ile uyumlu bir biçimde yeniden yaratılması, dönüştürülmesi düşünülmektedir.

“Uygulamalı halk bilimi” kavramı ilk kez 1939 yılında Benjamin Botkin tarafından kullanılmıştır. M. Öcal Oğuz, Küreselleşme ve Uygulamalı Halkbilimi isimli çalışmasında bu kuramın ortaya çıkışıyla ilgili bilgilere yer vermektedir. Oğuz’a göre seçkincilerin yarattığı ve uyguladığı yaklaşımlarla ortaya çıkan ve denenen kuramların yararsız sonuçlarından dolayı yerel renkleri küresel olana yeni yorumlamalarla katma amacını güden ve bir anlamda “kuramlardan sıkılmışlığın kuramı” olarak nitelendirilen uygulamalı halk bilimi kuramı, ilk çıkışını İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1950’li yıllardan itibaren ekonomik ve sosyal çalkantıların doruğa ulaştığı Almanya’da yapmış ve bu yaklaşım hızla Avrupa’nın diğer ülkelerine yayılmıştır. Oğuz “Türler ve motifler temelinde yürütülen sözel ürün ağırlıklı halk bilimi çalışmalarının toplumsal sorunlar karşısındaki suskunluğu ve bu suskunluğun doğurduğu açmazlarla ilgili yoğun eleştirilerle biçimlenerek kuramsal bir çerçeve kazanmıştır.” (Oğuz 2002: 26) diyerek kuramın aslında iki farklı amacı olduğunu göstermiştir. Bunlardan birincisi; halk biliminin metin, tür, sınıflandırma gibi çalışmalarından bağlam merkezli kuramlara giden yolculuğunun sonunda artık yeni bir şeyler söyleme ihtiyacının doğmasıdır. İkincisi ise kuramın Almanya’da doğması ve yayılmasının sebebi olan ekonomik ve sosyal kalkınmaya halk biliminin sağlayacağı desteğin keşfedilmesidir.

Richard M. Dorson, uygulamalı halk biliminin üç farklı algı etrafından tartışıldığını söyler. Bunlardan birincisi, halk bilgisi ve halk bilgeliğinin yığın hâlinde birikmiş akademik halk bilimi çalışmalarından kopartılarak kültür içinde nasıl kullanıma sokulabileceği ve uygulanabileceği meselesidir. Dorson buna örnek olarak işe yarayan halk tedavilerinin ve reçetelerinin modern tıpta kullanılmasını verir. İkincisi ise diğer alanlarda eğitim ve araştırma amacıyla halk bilimi kavramlarının ve içeriğinin uygulanmasıdır. Üçüncü algı ise halk bilimcilerin halktan derledikleri malzemeyi uygulamaya dökmeye çalışan aktivist halk bilimciler ve akademik halk bilimciler olarak ayrışmaları ve bu iki grup arasında çıkan tartışmalardır (Dorson 2014: 8). Uygulamalı halk biliminin ortaya çıkışına dair kuramcılar tarafından yapılan bu tartışmalar genel olarak iki noktanın önemli olduğunu göstermektedir. Uygulamalı halk biliminin ortaya çıkış macerasında hem disiplinin kendisini yeniden canlandırması hem de halk biliminin kültürel ve ekonomik kalkınma için kaynak olması fikirleri vardır. Kimi kuramcılar halk biliminin küreselleşme karşısında alternatif bir çekim merkezi olması gerektiğini savunurken kimileri halk bilimini yeniden canlandırmayı ve ekonomik kalkınmayı amaçlamıştır. Birinci yaklaşım halk bilimi disiplininin kendisini ayakta tutmak ve canlandırmak isterken ikinci yaklaşım halk bilimi aracılığıyla ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmanın gerçekleşebileceğini söylemektedir.

Benjamin Botkin’in folklorun durağan olmayan dinamik yapısını savunması, folklorun bir sanat eseri olduğunu söylemesine ve bu yönde eserler üretmesine karşın Dorson, Botkin yayınladığı Treasury

of American Folklore (1944) (Amerikan Folklorunun Hazinesi) gibi eserlerde anlatılanların fakelore olduğunu ileri sürmüştür. Alan Dundes ise konuya farklı bir açıdan yaklaşarak “Fakelore Fabrikasyonu” başlıklı yazısında Dorson’un asıl itirazının sözlü gelenekten beslenerek oluşan yazılı edebî ürünler olmadığını, onun asıl itirazının birileri tarafından üretilen bir malzemeye sonradan saf, bozulmamış sözlü ürün olarak bakan yaklaşımlara olduğunu, Dundes Dorson’un fakeloru bir yeniden canlandırma olarak da görmediğini söyler. Darson’a göre yaşama/yeniden canlandırma, var olan bir geleneğin devamını ve geçmişe serpilmiş bir folklor ürününün devamını kast eder; ancak, fakelore birinin asla var olmayan veya sözlü gelenekte olmayan bir şeyi yaratmasıdır. (Dundes 2007: 73). Uygulamalı halk bilimi, fakelore ve benzeri tartışmalar dünyada son dönem halk bilimi çalışmalarında sıklıkla gündeme getirilen konulardır. Türkiye’de de uygulamalı halk bilimi konusunda kuramsal olarak yükselen sesler uygulama alanına dönüşmüştür. Bu konuda üniversiteler öncülüğünde yapılan çalışmalar dikkat çekicidir. Örneğin; Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Halk Bilimi Bölümü ve yine bu üniversitede bulunan Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi 2003 yılında imzalanan Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi’nin getirdiği ivmeyle birlikte uygulamalı halk bilimi çalışmaları konusunda çalışmalar yapmaktadır.

Türkiye’de Halkbilimi Müzeciliği ve Sorunları Sempozyumu (2002), Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi Sempozyumu (2004) gibi uygulamalı halk bilimini müzecilik alanında tartışan bilimsel toplantılardan sonra 2005 yılında Gazi Üniversitesi yerleşkesi içerisinde Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi açılmıştır. Bu müzenin alana dair yaptığı ilk ve öncü uygulamalar sayesinde birçok etkinlik yapılmıştır. Müze içerisinde atasözleri ve deyimlerin nesneleri ile birlikte ve nesnelere dokunarak ziyaretçilere anlatılması, çocuk ziyaretçilerin unutulmaya yüz tutmuş oyunları oynayabiliyor olması yanında müzenin düzenlediği birçok bilimsel etkinlik de olmuştur. 2013 yılına gelindiğinde Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi ile Altındağ Belediyesi işbirliği ile Ankara’nın en eski mahallerinden biri olan Hamamönü’nde Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi açılmıştır. Bu müze üniversite içinde yer alan müzenin çalışmalarını bir adım öteye taşıyarak uygulamalı halk bilimi konusunda önemli etkinlikler düzenlemiştir. 2019 yılında onuncusu kutlanan Hamamönü Hıdırellez Şenlikleri, uygulamalı halk bilimi yaklaşımı ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi’nin getirdiği koruma ve gelecek kuşaklara aktarma bilinci ile organize edilmektedir. Müze ve belediye işbirliğinde gerçekleşen bu etkinlikte Dede Korkut çadırında tiyatro oynanmakta, dilek ağacına dilekler dilenmekte, masal çadırında masallar anlatılmakta, ateş üzerinden atlanılmakta ve daha buna benzer birçok uygulama gerçekleştirilmektedir. Benzer bir biçimde altıncısı kutlanan Çiğdem Çiçeği Şenliği’nde ise müzede çalışan öğrenciler ve Hamamönü Mahallesi sakinleri birlikte çiğdem toplamaya gitmektedir. Toplanan çiğdemler tıpkı gelenekte var olduğu gibi bir ağaç dalına takıldıktan sonra kapı kapı gezilerek esnaf ziyareti yapılmaktadır. Toplanan çiğdemler Hamamönü meydanında kazanlarda kaynatılarak pilav yapılmakta ve dağıtılmaktadır. Bu uygulamalar Türkiye’de halk bilimi çalışmalarının aslında dünyadakine benzer bir paralellikte ilerlediğini de gösterir. Türkiye’de son 10 yılda yapılan çalışmalar sayesinde halk bilimi metin merkezli çalışmalar dışına çıkmış, kendine yeni bir alan yaratmıştır.

BÖLÜM 3

TÜRK MASAL TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

Bu bölümde Türkiye’deki masal araştırmalarının başlangıcından günümüze kat ettiği mesafeyi ortaya koymak amacıyla Türkiye’de masal üzerine yapılan çalışmalar hakkında kısaca bilgiler verilmiş ve bu çalışmaların kapsamı ve yöntemine dair bazı açıklamalarda bulunulmuştur. Masal araştırmalarının metine odaklanan bir yaklaşımdan bağlama odaklanan bir yaklaşıma doğru evrildiği söylenebilir. İlk çalışmalar masal metni dışındaki unsurlara çok fazla önem vermezken daha sonraki yıllarda yapılan çalışmaların masal anlatıcı, masal anlatma zamanı ve mekânı, dinleyici kitlesi de dikkate alınarak yapıldığı görülmektedir.

Türk masal çalışmaları, İzzet Ulvi’nin Türk Yurdu dergisinde Türklük şuurunu uyandırmak için yaptığı masal yayınlarıyla 1910’larda başlamıştır. Ancak Türk masallarını bilinçli olarak derleyen ve yazıya geçirip yayımlayan isimlerin başında K.D. Hanım gelmektedir. Kim olduğu hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan bu araştırmacı, 1912 tarihinde yayımlanan Türk Masalları adlı 317 sayfalık kitabında 13 masala yer verir. 1913 yılına geldiğimizde Ahmedoğlu Kum imzasıyla masal derlemeleri üzerine çalışmalar devam etmiştir. Bu ismin Ziya Gökalp’ın masal çalışmalarına başlamasında da etkili olduğu bilinmektedir. Ziya Gökalp’ın Türk masal çalışmalarındaki önemi, masalları hem derleyip yazıya geçirmesinden hem de nazma çekerek onların geniş kitlelere ulaşmasını sağlamasındandır. Ziya Gökalp’ın nazma çektiği ilk masal 18 Ekim 1912’de yayımlanan Alageyik masalıdır. Gökalp, yazıya geçirdiği masalların birçoğunu Küçük Mecmua adlı dergide yayımlamıştır. Gökalp’ın yapmış olduğu derlemelerde dikkat çektiği önemli noktalardan biri bugün de derleme yapan araştırmacının uymak zorunda olduğu kural olan kaynak kişi seçimidir (Sakaoğlu, 2010: 34-38).

Gökalp, bu konuda kesin bir kural ortaya koymakta ve şu ifadeyi kullanmaktadır:

“Halk masalı her masal söyleyenden alınmaz. Çünkü masalın kendine mahsus tabirleri, kendine mahsus lisanı vardır. Masalları hususî tabirlerle, hususî şivesiyle nakleden ancak ocaktan yetişme masalcılardır. Masalcılar eski ozanlığın kadınlarda devam eden kısmıdır. Ozanlık babadan oğula kaldığı gibi, masalcılık da anadan kıza intikal eder. Erkek masalcılar varsa da, ekseriya masalcılar kadın cinsindendir. Masalcı, kendi sahasında bir nev’i sanatkârdır. Ağzından çıkan her kelime yerinde kullanılmıştır. Bu gibi masalcıların bir kelimesini bile değiştirmemelidir. Masal ağızlardan nasıl çıkarsa aynen zabtedilmelidir. Hakikî bir masalcının iki üç masalı başkalarından alınacak binlerce masala müreccaktır. Binaenaleyh halkıyyatçılar bir hakikî masalcıya tesadüf ettiler mi, onun bütün masallarını zabtederler. Başkalarındaki masallara kulak bile asmazlar (Ziya Gökalp, 1982: 267-268’den akt. Sakaoğlu, 2010: 38).

Masal üzerine çalışan bir diğer isim Hamit Zübeyr Koşay’dır. 1935 yılında yayımladığı Ankara Budun Bilgisi kitabında sekiz masal metnine yer veren Koşay, bu masalları derleyerek çalışmasına almıştır. 1930 yılında Türk Masalları isimli kitabında Bahtaver Hanım, halk ağzından derlediği dokuz masal metnini aynen yayımlamıştır. Ancak masalları kimden ve nereden derlediği belirtilmemiştir. Cenupta Türkmen Oymakları adlı beş kısımdan oluşan kitapta Ali Rıza Yalgın, bazı ciltlerde masallara yer vermektedir. Örneğin; 1933 tarihli taşıyan üçüncü ciltte “Hikâyeler” başlığı altında üç masal



Altın Yumurtlayan Tavuk Masalı

metni yer almaktadır. Anadolu içlerine gidip köylerden derleme yapan bir diğer isim Yusuf Ziya Bey (Demircioğlu)'dir. Demircioğlu, derlediği halk anlatmalarını 1934 yılında Yürükler ve Köylülerde Hikâyeler-Masallar adıyla yayımlar. Kitapta yer alan yetmiş dört masal Yürük ve Köylü Hikâyeleri (yirmi sekiz metin), Hayvan Hikâyeleri (otuz iki metin) ve Masallar (on dört metin) şeklinde üç bölüme ayrılmıştır (Sakaoğlu, 2010: 39-41).

Türkçe öğretmeni Suat Salih Bey (Asral) ortaokul öğrencilerine derlettiği masallardan yaptığı seçmeyi 1935 yılında Öz Türk Masalları adıyla yayımlar. Ön sözde yer alan bilgilere göre kitapta yirmi altı masal yayıma hazırlanırken dil yanlışları düzeltilmiş, gereksiz tekrarlar ise atılmıştır. Kitabı Mersin Halkevi yayımlamıştır.

Bürokrat bir derleyici olarak nitelendirilebilecek Naki Tezel'in ilk kitabı Keloğlan Masalları adını taşır. Daha önce Halk Bilgisi Haberleri dergisinde aynı adla yayımladığı masalları 1936'da bu kitabında bir araya getiren Tezel, anlatıcıların kimlikleri hakkında bilgi vermemiştir. Yazar ayrıca metinler üzerinde küçük düzenlemelerde de bulunmuştur. Aynı yıl aynı dergide "İstanbul Masalları" adlı derlemelerini yayımlamaya başlamıştır. Burada yer alan yetmiş iki masal da 1938 yılında aynı ad altında bir kitapta toplanmıştır. İstanbul Masalları'ndaki metinler için yapılan şu açıklama son derece önemlidir:

"İşte, üç dört seneden beri toplayabildiğim masalları hiçbir noktasını, anlatanın kullandığı kelimeleri ve tabirler değiştirmeden ve fakat yalnız pürüzsüz bir lisanla yazmaya gayret ederek..."

(Sakaoğlu, 2010: 41).

Türk masal araştırmaları tarihinde önemli isimlerden biri de Pertev Naili Boratav'dır. Saim Sakaoğlu doktora tez çalışmasında Boratav için şu ifadeleri kullanmıştır:

"Türk masallarının derlenmesi, işlenmesi ve neşredilmesinde büyük emeği olanların başında P. N. Boratav gelir. Boratav 1955'ten beri Fransızca, Almaca ve Türkçe olmak üzere dört masal kitabı neşretmiştir. Bu kitaplardaki metinlerin hepsi kendi derlemesi olmayıp bazıları talebelerinin derlediği veya başka kitaplardan aldığı masallardır." (Sakaoğlu, 1973: 57-58).

Boratav'ın masallarla ilgili çalışmalarını Türk Masal Araştırmaları Tarihi, Katalog Çalışmaları ve Metin Yayınları olmak üzere üç başlık altında ele alabiliriz.

Masal çalışmalarının bir diğer önemli isimlerinden olan Eflatun Cem Güney, masal derlemekten çok eldeki metinleri yeniden yazmış, onlara yeni şekiller vermiştir. Başlıca kitapları, En Güzel Türk Masalları (1948), Bir Varmış Bir Yokmuş (1956), Evvel Zaman İçinde (1957), Gökten Üç Elma Düştü (1960), Az Gittim Uz Gittim (1961)'dir. Güney'in masallar üzerindeki incelemeleri ona birçok ülkede çeşitli dereceler kazandırmıştır (Sakaoğlu, 2010: 46).

Masal derlemeleri yapan bir diğer isim olan Ahmet Edip Uysal, derlemiş olduğu Türk masallarını Warren S. Walker ile İngilizce'ye aktarıp yayımlamıştır. Tales Alive in Turkey (1966), More Tales Alive in Turkey (1902) adlı eserler Uysal'ın Türk masal edebiyatına kazandırdığı iki önemli eserdir. Türk masalları üzerine çalışan Tahir Alangu, Masal Araştırmaları Sahasına Toplu Bir Bakış ve Türk Halk Masallarının İç Yapısı ve Kahramanları Üzerine Bir Deneme (1943) adlı bitirme tezi ile masallar üzerine ilk çalışmasını yapmıştır. Bu çalışmadan bir süre sonra 1961 yılında Billur Köşk Masalları'nı, 1967 yılında da Keloğlan Masalları'nı yayımlar (Sakaoğlu, 2010: 47-48).

Türk masal araştırmaları tarihi içerisinde Saim Sakaoğlu'nun önemli bir yeri vardır. Sakaoğlu, Gümüşhane ve Bayburt Masalları adlı eserinde öncelikle masal kavramı hakkında bilgi vermiş, masalların tanımlanması üzerinde durmuş ve masallar hakkında yapılan çalışmaları ayrıntılı bir şekilde değerlendirmiştir. Çalışmada Gümüşhane ve Bayburt illerinden derlenen yetmiş masal metnine yer verilmiş, Türk Masal Tipleri Katalogu TTV-Typen Türkischer Volksärchen ve AaTh'ye göre tip numaraları tespit edilmiş, motif sıraları belirlendikten sonra Türkiye'de tespit edilen varyantlar ile karşılaştırılmıştır. Derlenen metinlerdeki ortak unsurlar; temler, kahramanlar, çevre, şekil-epik, kanunlar-formeller başlıkları altında karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bilge Seyidoğlu da Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar adlı eserinde Erzurum'dan derlediği masalları motif ve tip kataloglarını kullanarak incelemiştir. Seydioğlu'nun çalışmasının ön sözünde dile getirdiği "Memleketimizde masalları toplama sahasında bazı çalışmalar olmakla beraber masallar üzerinde batılı usullere göre araştırmalar henüz yapılmış değildir. Masalların nasıl tetkik edileceğine dair metotlar hakkında da bir neşriyata henüz rastlanmamaktadır." ifadeleri bu dönemde yapılan çalışmalardaki yöntem sorunlarına dikkat çekmektedir (Gültekin, 2019: 33). Seyidoğlu, giriş kısmında halk masalları üzerinde dünyada yapılan çalışmalar,



Dülger Kızı Masalı

halk masallarının kaynak tartışmaları, halk masallarını inceleme metotları hakkında bilgi vermiştir. Türk masalları ile ilgili çalışmalar birinci bölümde tanıtılmış, ikinci bölümde Erzurum masallarının genel özellikleri, bu masalların tipleri ve epizot özellikleri verilmiştir. Üçüncü bölüm yetmiş iki masalın motifleri tespit edilmiş, bunlar Stith Thompson'ın Motif Index of Folklor Literature'de kullandığı metoda göre tasnif edilmiştir (Aça vd. 2015: 159).

Ali Berat Alptekin ve Esmâ Şimşek tarafından hazırlanan çalışmalarda da Sakaoğlu ve Seyidoğlu tarafından kullanılan yaklaşımlar sürdürülmüştür. Ancak Alptekin ve Şimşek, "Motif-Index of Folk-Literature" adlı kataloğu daha geniş bir şekilde kullanmışlardır (Gültekin, 2019: 34). Ayrıca Ali Berat Alptekin'in hazırladığı Taşeli Platosu Masallarına Motif ve Tip Araştırması (1982) (2002'de Taşeli Masalları adıyla yayımlanmıştır) adlı doktora tezi, Esmâ Şimşek'in hazırladığı Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması (1990) (aynı adla 2001 yılında yayımlanmıştır) adlı doktora tezi, Ziyat Abdulmecit Akkoyunlu'nun hazırladığı Binbir Gece Masallarının Türk Masallarına Tesiri (1982) adlı doktora tezi ve Mehmet Özçelik'in hazırladığı Afyonkarahisar Masalları Üzerine Bir Araştırma (1992) adlı doktora tezi de masal araştırmaları üzerine yapılan çalışmalardandır (Aça vd. 2015: 160).

Umay Günay, Elazığ Masalları: Metin-İnceleme (1975) doktora tez çalışmasında, Elazığ'dan derlediği yetmiş masal metnini vermiş ve bu metinleri Vladimir Propp tarafından hazırlanan yapısalci yönetime göre incelemiştir. "Giriş" kısmında dünyada ve Türkiye'de masal derleme ve incelemeleri

hakkında bilgi vermiştir. Birinci bölümde masal incelemelerinde ve sınıflandırmalarında kullanılan teori ve yöntemler hakkında bilgi verilmiş; Propp'un 1928 yılında yayımlanan Leningrad'da Morfologija Skazki isimli çalışmasının İngilizce tercümesi olan Morphology of The Folktale (1970) Türkçe'ye tercüme edilerek geniş bir şekilde özetlenmiştir. İkinci bölümde Elazığ'dan derlenen yetmiş masal metni, Propp yöntemine göre incelenmiştir. Üçüncü bölümde bu incelemenin sonuçlarına göre Elazığ masallarının dünya masalları ile aynı yapıya sahip oldukları; ancak, Türk kültür birikimi ve inanç sisteminin etkisiyle yeni alt sınıflara gerek duyulduğu ve bu nedenle ekler yapıldığı belirtilmiş, sonrasında örneklendirilmiştir. Bu tespit, masalarda muhtevanın yapıyı etkilediğini göstermesi bakımından önemlidir (Aşa vd. 2015: 159).

Muhsine Helimoğlu Yavuz, Masallar ve Eğitimsel İşlevleri adlı çalışmasında masalardaki iletileri çözümlemiştir. Yavuz'un hazırladığı ileti dizini masalların, işlevleri, incelenmesi ve yorumlanması bakımlarından önemli bir çalışmadır. Denizli ve yöresinden derlediği seksen masalı inceleyen Mustafa Arslan, masal anlatma geleneğini, masalların anlatıcı ve dinleyicilerini, masal anlatma yer ve zamanını da incelemiştir. Arslan'ın çalışması bağlam merkezli bir yaklaşımı benimsemesi bakımından dikkati çekmektedir. Arslan, ayrıca masal metinlerinin olay örgülerini, tip numaralarını, temalarını da kısaca değerlendirmiştir.

Üzerinde durulması gereken bir diğer çalışma, Mehmet Naci Önal'ın Muğla Masalları'dır. Çalışmada masal anlatıcıları, dinleyicileri, dinleyicilerin masallara karşı tutumu ve masal anlatım ortamları ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Masalların tip numaraları, teması, konusu ve eş metinleri verilmiş; masalların yapısı, başlangıç durumu, kahramanı harekete geçiren unsur/olay, kahramanın serüvenleri, sonuç durumu alt başlıkları kullanılarak incelenmiştir.

Ele alacağımız bir diğer çalışma ise Evrim Ölçer Özünel'in Masal Mekânında Kadın Olmak adlı kitabıdır. Ölçer bu çalışmasında masalların tanımlanmasında sıklıkla dile getirilen masalın mekân ve zamandan yoksun oluşuna dair kabullerin aksine masalın mekân ve zaman ile olan bağına göstermiş, ayrıca toplumsal cinsiyet ve mekân ilişkisini ele almıştır (Gültekin, 2010: 34-35). Son olarak Mustafa Gültekin'in 2019 yılında çıkan Masal Anası Kezban Karakoç ve Repertuvarı adlı kitabı, masal anası Kezban Karakoç'tan derlediği masalların incelemesi ve metinlerinden oluşmaktadır.

BÖLÜM 4

MASAL VE GÜNÜMÜZ DÜNYASI

MASAL VE GÜNÜMÜZ DÜNYASI

Küreselleşme ve teknolojik gelişmeler, dünyada yerelin görünürliğini azaltmakta ve kültürün tek-
tipleşmesine neden olmaktadır. Örneğin; Pamuk Prenses masalının Anadolu'dan derlenmiş bir versiyonu
olan Nardaniye Hanım konusunda ya da Kül Kedisi masalının Anadolu'dan derlenmiş bir versiyonu
olan Küllü Fatma masalı hakkında pek az insanın bilgisi vardır. İçerik endüstrileri, yaratıcı endüstri,
kültür endüstrisi gibi adlarla anılan film, müzik, televizyon, video oyunları, reklam, tasarım, gösteri
sanatları gibi belli başlı sektörler, edebiyat alanını temel kaynak olarak görmekte ve kullanmaktadır.
Ancak Türkiye'de bu sektörler kendi kültüründen daha az beslenmekte ve temel olarak Batı kültürünü
daha ağırlıklı olarak kullanmaktadır.



Küllü Fatma Masalı

Bu edebî kaynaklardan biri olan masal, Türkiye'de endüstri alanında yeterli bir şekilde
kullanılamamaktadır. Fakat Türkiye'de de masalın kültür endüstrisinin bir parçası olması bakımından
1966-68 yılları arasında Milliyet Gazetesi, Türk Ticaret Bankası ve Garanti Bankasının çıkardığı masal
plakları bu alandaki örneklerden biri olarak verilebilir. Ayrıca yakın dönemde masalla ilgili hazırlanan
CD'ler ve kasetler de bulunmaktadır. Masala yönelen bu dikkat aynı şekilde radyo programlarında
da başlamıştır. Bunun ilk örneklerinden biri "Masalcı Teyze" olarak da tanınan Günseli Güleç'in TRT
radyosunda masal anlattığı Masal Saati adlı programdır. 1965 yılında TRT radyosunda başlayan bu
programdan sonra özellikle TRT'de günümüze kadar farklı adlar altında masal programları yapılmıştır.
Bunlardan 2016 yılında yayınlanan "Bir Varmış Bir Yokmuş" isimli program haftada bir kez önce masal

MASAL VE GÜNÜMÜZ DÜNYASI

konusunda uzmanların masallarla ilgili bazı konularda bilgi verdiği ardından da bir masalın anlatıldığı formattadır. TRT'nin son dönemlerde yayınlanmış Masal Kutusu, Türk Masalları isimli radyo programları da benzer amaçlarla ortaya çıkmıştır. Özel radyo kanallarında da benzer programlar yapılmaya başlanmıştır. Örneğin NTV Radyo'da masal anlatıcısı Judith Liberman'ın hazırlayıp sunduğu "Masal Bu Ya" isimli program yayın hayatına devam etmektedir.

Masalların endüstrileşmesine örnek olarak gösterilebilecek alanlardan biri de sinemadır. Nebi Özdemir'in aktardığına göre masallar 1950'li yıllardan beri Türk sinemacıları tarafından değerlendirilmeye başlanmıştır. Özdemir "1970'li yıllar, masal kökenli fantastik filmlerin ortaya çıktığı, buna karşılık da masal anlatma geleneğinin (önce yazılı kültür, sonra televizyonun da etkisiyle) ortadan kalkmaya başladığı bir dönemdir. Artık radyo, sinema ve televizyon yeni masal anaları olarak işlev görmektedir" der (Özdemir 2008: 251). 1970'li yıllar aynı zamanda masal plaklarının da piyasaya çıktığı yıllara denk gelmektedir. Özdemir'in aynı yılları masal anlatma geleneğinin ortadan kalkmaya başladığı yıllar olarak bildirmesi de önemlidir. Hem sinema sektörü hem de kayıt/plak sektörünün benzer yıllarda masallara yönelmesi, masal anlatma geleneğinin durmaya başladığı yıllar olarak nitelenebilir.

Türk sinemasında masallardan uyarlanan birçok film bulunmaktadır. Bu filmler şunlardır:

TÜRK SİNEMASINA MASALLARDAN UYARLANAN FİLMLER	
Prensesin Uykusu (2010),	Şehzade Sinbad Kaf Dağında (1971),
Keloğlan Kara Prense Karşı (2005),	Ali Baba ve Kırk Haramiler (1971),
Kül Kedisi (2002),	On Küçük Şeytan (1971),
Şahmaran (1993),	Ayşecik ve Sihirli Cüceler Rüyalarda Ülkesinde (1971),
Ben Bir Garip Keloğlanım (1976),	Kül Kedisi (1971),
Atını Seven Kovboy (1974),	Keloğlan (1971),
Keloğlan ile Cankız (1972),	Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler (1970),
Alaeddin'in Lambası (1972),	Cıvalı İbo Kırk Haramiler (1964),
Keloğlan Aramızda (1971),	Ayşecik Fakir Prenses (1963),
Sinderella Kül Kedisi (1971),	Kül Kedisi (1961)

Agah Özgüç, Masal Filmleri başlıklı yazısında Türk sinemasındaki masal uyarlamalarının ilk önce çocuklara yönelik çekildiğini belirtir ve bu tarz filmlere örnek olarak Kül Kedisi (1961), Ayşecik Fakir Prenses (1963) ve Cıvalı İbo Kırk Haramiler (1964) filmlerini verir. Özgüç'e göre Kül Kedisi ve Ayşecik Fakir Prenses isimli filmler, Amerikalı çocuk yıldız Shirley Temple'in filmlerinin kopyasıdır. Bu filmlerin edebî kaynağı ise Mark Twain'in çocuklar için kaleme aldığı Çalınan Taş adlı tarihsel öyküdür (Özgüç, 2015:11). Özgüç, 1970 yılında gösterime giren Zeynep Değirmencioğlu'nun oynadığı Pamuk

Prens ve Yedi Cüceler isimli filmin Walt Disney çizgi roman uyarlaması olduğunu ve Türk sinemasında ödül alan ilk masal filmi olduğunu söylemektedir. Özgüç'ün aktardığına göre masal filmleri 1970-1972 arasındaki iki yıllık dönemde rekor kırmış ve Alaeddin'in Sihirli Lambası, Şehzade Sinbad Kaf Dağında gibi Doğu masallarından esinlenen filmlerin yanı sıra Ayşecik Yedi Cüceler Ülkesinde, On Küçük Şeytan, Sinderella, Kül Kedisi gibi Batı dünyasının masallarından toplam 14 uyarlama film çekilmiştir (Özgüç, 2015: 11).

1971 yılında Türk sinemasında Keloğlan filmleri serisi başlamıştır. Bu filmlerin tamamında Rüştü Asyalı, Keloğlan rolünü canlandırmıştır. Günümüzde televizyonlarda hâlâ gösterilen Keloğlan filmleri masal ve sinema uyarlamasına iyi bir örnektir. Keloğlan, masallarında fiziksel dezavantajı ve saflığı yanında keskin, kıvrak zekâsı ile karşısına çıkan engelleri rahatlıkla aşabilmektedir. Filmlerde de bu durum yansıtılmıştır. Keloğlan filmleri Turgut Özakman'ın radyo oyunlarının senaryolaştırılmasıyla sinema filmi olarak çekilmiştir. Bu da radyo ve sinema arasındaki etkileşimi göstermesi açısından önemlidir. En önce sözlü kültürde var olmuş, sonrasında yazılı kültüre aktarılmış, ardından radyoda kendine yer bulmuş ve nihayetinde sinema filmi olarak karşımıza çıkmış olan Keloğlan masallarının bu yolcuğu, bir türün sözlü kültürden kültür endüstrisine yaptığı yolculuğa örnektir.

Masaldan uyarlanan film örneklerine dünya sinemasına da sıklıkla rastlanır. Örnek olabilecek bazı filmler şunlardır:

MASALDAN UYARLANAN FİLMLER	
Güzel ile Çirkin (2014),	Kız ve Kurt (2011),
Sindirella (2015),	Karmakarışık (2010),
Malefiz (2014),	Alice Harikalar Diyarında (2010),
Hansel ve Gretel: Cadı Avcıları (2013),	Spiderwick Günceleri (2008),
Dev Avcısı Jack (2013),	Pan'ın Labirenti (2006),
Muhteşem ve Kudretli Oz (2013),	Kırmızı Başlıklı Kız (2005),
Pamuk Prenses ve Avcı (2012),	Shrek (2001),
Pamuk Prensesin Maceraları: Ayna Ayna Söyle Bana (2012),	Grinç (2000)
Pamuk Prenses (2012),	

Türk sinemasında Keloğlan serisi ve son yıllarda çekilmiş olan birkaç örnek dışında masaldan beslenen film son derece azken dünya sinemasında ise bu sayının bir hayli fazla olduğu görülmektedir. M. Öcal Oğuz bu konuyu "mit yoksullaşması" olarak niteler. Oğuz'a göre Batı'nın kendi mitolojik değerlerini küreselleştirerek kurduğu sistem, doğal olarak, diğer toplumların bir mit yoksullaşması içerisine girmesine sebep olmaktadır (Oğuz, 2002: 9).

MASAL VE GÜNÜMÜZ DÜNYASI

Masal çalışmalarında plak, radyo ve sinema dışında diğer bir önemli mecra da televizyonlardır. Televizyon daha önceden sinemada yer almış filmleri tekrar gündeme getirebildiği için önemli bir etkiye sahiptir. Örneğin 1970'lerin Keloğlan filmleri 90'lı yıllardan günümüze gelinceye kadar defalarca televizyon ekranında yer almıştır. Televizyon ve masal ilişkisinde akla gelen bir diğer mesele ise dizilerdir. Mehmet Çevik televizyon dizileri ve halk hikâyelerinin şekil ve içerik bakımından benzerlikleri bulunduğu bahseder. Çevik'e göre halk hikâyeleri uzun anlatılardır ve nazım nesir karışık bir yapıları vardır. Örneğin; âşıklık geleneğinde bazı hikâyeler bir gecede bitmez ve ertesi güne sarkar. Televizyon dizileri de aynı şekilde uzun anlatılardır ve bir hikâyenin anlatımı haftalarca süren seri bölümler hâlinde ancak sonuca kavuşur. Çevik, nazım ve nesir konusunda da televizyon dizilerinin halk hikâyelerine benzediğini aktarır. Bu benzerliği de dizilerin arasında yer alan müzikler ve şarkılar ile örnekendirir. Çevik; yazısının ilerleyen bölümlerin televizyonlar ve halk hikâyeleri arasında icra zamanı, giriş fasılları, dinleyici ve izleyicinin etkisi gibi konularda benzerlikler kurar. Çevik'in bahsettiği bu benzetmelerden en önemlisi ise icra benzerliğidir. Çevik'e göre bir hikâyecinin anlattığı metne ortamda bulunan izleyicilerin katkısı vardır. Aynı şekilde televizyon dizilerinin şekillenmesinde de izleyicinin katkısı büyüktür. Dizinin o hafta yayınlanan bölümlerinden sonra forumlarda ve sosyal medyada yapılan izleyici yorumları veya dizinin yaptığı oylama sonuçları, senaryonun değişmesine ve dizinin sonraki bölümlerine etki etmektedir (Çevik, 2015: 34-46). Hikâyeler ve televizyon dizileri arasında kurulan bu bağlantı son derece önemlidir. Masalların ekrandaki yeni biçimleri günümüzde masal dinleme ihtiyacını karşılayabilir



Keloğlan ve Kırkharamiler Masalı

ancak bunun ulusal kültürden beslenmiyor olması ve küreselleşmenin yön verdiği biçimde gerçekleşmesi düşündürücüdür. Bu da Türk mitolojisi ve anlatı geleneğinin kültür endüstrisi ve medya alanında yer alamayıp kaybolmasından kaynaklanır.

Küreselleşme olgularının etkisiyle kültürün, üretim aktarım ve tüketim sistemlerinin dönüştürüldüğü bilinmektedir. İnternet de bu küresel kültür dönüşümünün öncüsü olmakta ve gündelik yaşamı, anlamları, imgeleri, söylemleri, iletişimi doğal olarak da sözlü kültürü ya da gelenekleri biçimlendirmekte, dahası yeniden üretmektedir (Özdemir, 2008: 9). Kültürün ulusal ve uluslararası düzeyde bireylere ulaştırılması noktasında önemli bir görev de üstlenen internet, özellikle toplumsal hayatta bireylerin çeşitli sosyal ihtiyaçlarını gidermek için sık sık başvurdukları önemli bir kaynaktır (Kocadaş, 2005: 3). Örneğin; Google Play platformu üzerinde Masal Diyarı, Sesli Masallar, Keloğlan Masalları ve benzeri adlarla yüzlerce masal dinleme uygulaması vardır. Bu uygulamaları cep telefonuna ve bilgisayarına yükleyen insanlar çocuklarına masal anlatmak yerine bu programlar üzerinden masal dinletmeyi seçmektedir. Plaklardan başlayarak radyo, sinema, televizyon ve internet üzerinde yolculuk yapan masallar kimi zaman bünyelerine yeni unsurlar katarak dönüşmüşler, kimi zaman da anlatıcısız birer metin olarak karşımıza çıkmışlardır. Her durumda masalın ve anlatma geleneğinin bir biçimde kendini var etmeyi başardığı unutulmamalıdır. Yüz yüze anlatılan pek çok masal cep telefonu aracılığıyla yayılımına devam etmektedir.



Zümrüd-ü Anka Masalı

BÖLÜM 5

GELENEKSEL MASAL ANLATICILIĞI

MASAL ANLATICILIĞI

Masal, günümüzde bilinenin aksine yazılı bir tür olmasından daha çok sözlü bir türdür. Masal sözlü kültürün en önemli özelliklerinden biri olan her anlatılışta yeni bir anlatıya dönüşen; anlatan kişinin hayat hikâyesi, yaşadığı muhit, görüşünün yanı sıra anlatılan dinleyicilerin özellikleri ve anlatılan mekân ve zamana göre de değişiklik gösteren ve her seferinde yeniden üretilen bir türdür. Bu bağlamsal özellikleri masalı, metin olmanın yanında bir gösteri olma özelliğiyle de ön plana çıkartmıştır. Bu özelliklerinden dolayı her kültürün masal anlatıcılarının kullandıkları geleneksel unsurlar da değişiklik göstermektedir. Masal anlatıcıları geleneksel kodlar ve sözün gücünü kullanarak masalı kuşaktan kuşağa aktarır. Modernleşme, küreselleşme, medya vb. unsurların da etkisiyle sözlü anlatım mekânları ve geleneği de değişikliğe uğramıştır, hatta olumsuz etkilenmiştir. Bu etkiler Türk masal anlatma geleneğinin de artık unutulmaya yüz tutmasına, kurtarılması ve korunması gereken bir olguya dönüşmesine neden olmuştur. Çünkü kültürün pek çok özelliğini barındıran masalların kuşaktan kuşağa aktarımı kültürün korunmasına da katkı sağlamaktadır. Bu aktarımın sekteye uğramaması için de pek çok alan gibi Türk masal anlatıcılığının da uygulamalı halk bilimi ve koruma yaklaşımlarıyla yeniden canlandırılabilmesi önemlidir.

Günümüz koruma yaklaşımlarından öne çıkanlar arasında UNESCO'nun 17 Ekim 2003 tarihinde toplanan 32. Genel Konferansı sırasında kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Mirasın (SOKÜM) Korunması Sözleşmesi yer almaktadır. Masal da Sözleşme'de Dilin, Somut Olmayan Kültürel Miras'ın Aktarılmasında Bir Araç İşlevi Gördüğü Sözlü Anlatımlar ve Sözlü Gelenekler başlığına dâhil edilebilecek türlerden biridir. Bu Sözleşme'nin yanı sıra uygulamalı halk bilimi yöntemleriyle müzelerde ve



Anadolu Masalları Tanıtım Programı

Geleneksel Masal Anlatıcısı

çeşitli eğitim kurumlarında da masallara yer verilmesi, geleneksel kodların ve kültürün kuşaktan kuşağa aktarımına katkı sağlayan adımlardandır. Geleneksel yöntemlerle masal anlatacak eğitilmiş anlatıcıların varlığı, masalların yeniden canlandırılması ve aktarım için önemli girişimlerdendir. Ayrıca genç kuşakların da bu yönde eğitim almalarının sağlanması önemlidir. Böylece hem geleneğin kuşaklararası aktarımı hem de gençlere istihdam sağlanmış olmaktadır.

Dünyanın pek çok ülkesinde masal anlatıcılığı profesyonel bir meslek olarak sürdürülmektedir. 1970'lerden itibaren Avrupa'da ve Amerika'da masal anlatma geleneği yeniden popüler bir alan hâline gelmiştir. Eğitilmiş masalcılar anaokullarında, ilköğretim okullarında, kütüphanelerde ve kitabevlerinde masal anlatmakta ve bu yolla geleneği sürdürmektedirler. Elbetteki günümüz anlatıcılarının temelinde geleneksel masal anlatıcıları vardır. Dolayısıyla öncelikle masalın asıl anlatıcısı olarak değerlendirilebilecek geleneksel masal anlatıcısına değinmek yerinde olacaktır.



Anadolu Masalları Tanıtım Programı

1. Geleneksel Masal Anlatıcısı

Geleneksel olsun ya da olmasın her masal anlatıcısının bir masal anlatma tekniği ve kendine has bir üslubu bulunmaktadır. Masalları ilk söyleyen ya da yazanın belli olmaması anlatıcılara serbest bir alan sağlamıştır. Masal anlatıcısı, dinleyicisi, anlatım yeri, anlatım zamanı gibi pek çok faktör, sözlü ya da yazılı fark etmeksizin masal metnini etkilemektedir. Anadolu'da masalların genelde ev içinde masal anası, masal ebesi/ninesi, masalcı, masal atası gibi isimlerle adlandırılan kişilerce anlatıldığı bilinmektedir. Geleneksel ortamlarda masal genellikle kış aylarında soba başlarında, tandır başlarında, köy odalarında anlatılan bir türdür. Masalların dinleyicileri ise her yaşta insan olabilir. Evde çocuklara ve

Geleneksel Masal Anlatıcısı

ev halkına anlatılan masallar, kimi zaman yetişkinlere ve köy odalarında köy halkına da anlatılmaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi her masal anlatıcısı masalını anlatırken masal, bir önceki anlatılan masaldan farklı bir masala dönüşebilir. Anlatıcı ana çatıyı bozmayacak şekilde motiflerin uzunluklarını, kısalıklarını ayarlayabilir veya bir motifi masalda tamamen unutabilir ya da bilerek atabilir. Masalın anlatıldığı ortam ve dinleyiciyle olan etkileşim masalın gidişatını etkileyen başlıca faktörlerdir. Masallara başlamadan tekerleme söylenir ve masalın başlayacağı haber verilir. Masala “bir varmış bir yokmuş” diyerek başlanması anlatılacakların inandırma gayesi taşımadığına hatta gerçek bile olmadıklarına dair okuyucuya verilen bir ön bilgi gibi düşünülebilir. Ayrıca masalcının kendi yöresinin örf ve âdetlerinin masal metnine yansması da doğal bir süreçtir. Masallar incelendiğinde masal kahramanlarının doğumundan kahramanın evlenmesine kadar birçok unsurun anlatıcının yöresindeki âdetlerden izler taşıdığı görülür. Masalın bu özelliği bir anlatıcı tipolojisinin oluşmamasına sebep olmuştur. Başka bir ifadeyle masalın ana çatısını bozmadan her anlatıcının anlatım ortamı, dinleyici kitlesi ve kişisel hikâyesini dikkate alarak masalları şekillendirmesi ve yeniden üretmesi, masalarda âşıklık geleneğindeki gibi bir anlatım geleneğinin oluşmama sebeplerindendir. Metin Ekici, masalların belirli bir anlatıcı tipolojisi olmadığını, bir masalın yere ve zamana bağlı olmadan belli bir anlatıcı tipine bağlı olmaksızın anlatıldığını belirtmektedir (Ekici, 2006: 87). Ancak bu durumun yani masalların bir anlatım geleneği oluşturmamasının son dönemlerde özellikle her yaş grubundan kişinin masal anlatıcılığı üzerine yoğunlaşmasına katkı sağladığı söylenebilir.

Sözlü kültürün aktarımı için anlatıcının ezberinin iyi olması ve masalı olduğu gibi aktarması gerektiğini



Masal Anlatıcılığı Eğitimi

Geleneksel Masal Anlatıcısı



Masal Anlatıcılığı Eğitimi

öne süren araştırmacıların yanı sıra masalın tamamının ezberlenmemesi, anlatımın belli kalıpların akılda tutulmasıyla gerçekleşmesi gerektiğini öne süren araştırmacılar da vardır. Bu konuya Özbek Sözlü Geleneğinde Masallar adlı çalışmasında değinen Selami Fedakâr, Özbek Millî Ansiklopedisi'ndeki sınıflandırmaya göre masal anlatıcılarının iki başlık altında toplanmasının uygun olacağını belirtir: Yaratıcı masal anlatıcısı ve aktarıcı masal anlatıcısı. Yaratıcı masal anlatıcılarının Özbek geleneğinde masal anlatıcılığını meslek olarak seçen ve masalları her defasında yeniden üretmeyi ustalıklı başarabilen kişiler olduğunu söyleyen Fedakâr, bu tarz kişilerin masal anlatmaya hevesli ve yetenekli olan ve bir usta anlatıcının yanında belirli bir süre eğitim için duranlardan oluştuğunu aktarır. Fedakâr, aktarıcı masal anlatıcılarının ise bunu bir meslek olarak icra etmeyen daha amatör olan ve bildikleri, duydukları masalları hiç değiştirmeden anlatan kişiler olduğunu söyler (Fedakâr, 2011: 119-129).

Masal anlatımı konusunda bir diğer önemli husus ise masal anlatıcıların yetişmesidir. Masal anlatıcıları bir destancı, meddah ya da âşık gibi usta çıkar ilişkisine bağlı bir biçimde yetişen kişiler değildir. Anlatıcıların başkasından dinlediği masalı anlatarak anlatıcılığı öğrendiği söylenebilir. Bu kişi, çoğu zaman, aile içindeki anne, baba, dede, nine ve diğer kişilerdir. Anlatım söz konusu olunca işin içine elbette ki hafıza ve yeteneğin de girdiğini söyleyebiliriz. Çoğu zaman amatör olarak değerlendirilebilecek bu ilgi, geleneğin ve sözlü kültürün kuşaktan kuşağa aktarımına katkı sağlamaktadır.

Masalların anlatılma zamanına dair bir kısıtlama olmamakla birlikte genellikle uzun kış gecelerinde ve ateş, tandır veya ocak başında anlatıldığından söz edilir. Saim Sakaoğlu masalın anlatım zamanıyla ilgili şunları dile getirmektedir: “Masalları, her zaman dinlemek mümkündür. Sağlık durumu yerinde

Geleneksel Masal Anlatıcısı

olan her anlatıcı, bize istediğimiz zaman anlatabilir. Halk hikâyesi ile aralarında çeşitli teknik farklardan başka, masalın, bir de anlatılma yönünden farklılıkları vardır. Halk hikâyesinin, uzun olması dolayısıyla anlatılması iki üç gece, hatta bazen bir hafta kadar sürebilmektedir. Buna rağmen, masalın da en iyi şartlarda anlatılması için dikkat edilmesi gereken bazı hususların olması gerekmektedir. Yorucu bir yaz gününün gecesinde anlatılan masal, herhalde, fazla yorucu olmayan bir kış gününün gecesinde anlatılan masal kadar tatlı olmasa gerekir. Aslında zor ikna edilebilen bir anlatıcı, ister yaz günü ister kış günü olsun, hiçbir zaman ağız tadıyla anlatamayacak ve biz de zevk almadan dinlemek zorunda kalacağız” (Sakaoğlu, 2007: 134-135).

Masal anlatımı ve anlatıcısıyla ilgili bir diğer husus anlatıcının cinsiyetidir. Sakaoğlu masalların başlıca anlatıcılarının kadınlar olduğunu; erkekler arasında da anlatıcılar var ise de bu işin önde gelen yaşatıcılarının kadınlar olduğunu dile getirir. Sonrasında dilimizde “masal anası” diye bir terim olduğunu ve bunun daima kadın anlatıcılar için kullanıldığını, “masal babası” veya “masal atası” gibi bir terim bulunmadığı için çok güzel masal anlatıcıları olan erkeklerin bu adlarla ileri sürülmeleri şeklindeki görüşlere katılmadığını” ifade eder (Sakaoğlu 2007: 147). Sakaoğlu’nun bu görüşlerine katılan araştırmacıların yanı sıra tersini düşünen araştırmacılar da vardır. Mustafa Gültekin Türkiye’de temel bir kabul olarak genelde masal anlatıcılarının kadınlar olduğu düşüncesinin hâkim olduğunu ancak masal tanımlarına da yansıyan bu durumun sadece bir ön kabul olarak görülmesi gerektiğini söyler (Gültekin 2010: 77). Gültekin, masal anlatıcısının cinsiyeti konusunda Metin Ekici ile yaptıkları bir çalışmadan da bahseder. Söz konusu çalışmada Türkiye’de yayımlanan masallarla ilgili çalışmalarda yer alan masallar ve bu masalların derlendikleri kaynak kişiler hakkında bilgiler bulunduğunu söyleyen Gültekin, 497 masalın 305 masalcıdan derlendiğini ve bu masalcıların 171’inin erkek 134’ünün ise kadın olduğunu aktarmıştır (Gültekin 2010: 78).



Masal Anlatıcılığı Eğitimi

Günümüzde Masal Anlatıcıları ve Anlatıcılığı

2. Günümüzde Masal Anlatıcıları ve Anlatıcılığı

1970’li yıllar ve sonrasında özellikle Avrupa ve ABD’de canlı performansla dayalı profesyonel bir meslek olarak karşımıza çıkmaya başlayan masal anlatıcılığı, günümüzde medya aracılığıyla da oldukça ilgi gören alanlardan biri hâline gelmiştir. Masal anlatma eğitimleri, masal festivalleri, online masal eğitimleri ve sertifika programları düzenlenmekte ve masal türünün popülaritesi artmaktadır. Özellikle hikâye anlatımının pazarlama ve reklam faaliyetlerinde kullanılması, masal türüne karşı ilginin artmasını sağlamıştır. Daha önce de bahsedildiği gibi çeşitli koruma faaliyetleri ve kuramsal yaklaşımlarla da masal türü ve masal anlatıcılığı üzerine farkındalık yaratılmıştır. Bu farkındalık, çeşitli müze ve eğitim kurumlarında masal anlatımının yaygınlaşmasını ve dolayısıyla masal anlatıcılığı eğitimlerinin de artmasını sağlamıştır.

Masalların yaşatılması ve kuşaktan kuşağa aktarılması amacıyla 28 Mayıs 2013 tarihinde Gazi Üniversitesi, Altındağ Belediyesi ve Ankara Kalkınma Ajansı ortaklığında hizmete açılan Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi, somut olmayan kültürel miras ürünlerinin yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılmasına hizmet etmektedir. Müzede sözlü ürünler, ilgili bölümler içerisinde gelen ziyaretçilere canlı performans yöntemi ile anlatılmaktadır. Bu ürünlerden biri, eski zamanlarda sözlü anlatım ortamlarının önemli bir malzemesi olan masallardır. Masal anlatmak, bin yılların halk bilgeliğini kuşaktan kuşağa aktarmanın etkili yollarından biridir. Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesinin yanı sıra pek çok müze ve kurum, masalların yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması için katkı sağlayan faaliyetler düzenlemektedir. Bu olumlu örneklerin yanı sıra her ne kadar belli kalıplara sahip



Masal Anlatıcılığı Eğitimi

Günümüzde Masal Anlatıcıları ve Anlatıcılığı

olmasa da geleneksel masal anlatma tekniklerinden kopan bir masal anlatımı; geleneğin yozlaşmasına, masal anlatımının başka bir performansa dönüşmesine de neden olabilmektedir. Dolayısıyla masal anlatım eğitimlerinin, öncelikle, alanın hem teorik hem de uygulama bilgisine sahip akademisyenler başta olmak üzere alanın profesyonelleri tarafından verilmesi oldukça önemlidir. Günümüzde kişisel ilgiden ziyade bir meslek kolu olarak da düşünülebilecek bu alanın deneyimsiz ve uzman olmayan kişilere teslim edilmesi, sadece sözlü tür olan masalı değil masalın barındırdığı kültürel öğeler ve bunların kuşaktan kuşağa aktarımını da sekteye uğratabilmektedir.



Anadolu Masalları Tanıtım Programı

BÖLÜM 6

MASAL ANLATMA UYGULAMA ETKİNLİKLERİ

Masal Anlatmaya Hazırlanma



Anadolu Masalları Tanıtım Programı

1. Masal Anlatmaya Hazırlanma

Günümüzde sözlü kültür aktarım ortamlarının azalması, yaşlı ve genç kuşakların bir arada olabilecekleri durumların neredeyse yok olması masalın yazılı bir tür olarak aktarılmasını hızlandırmıştır. Ancak masal anlatmak isteyen birinin unutmaması gereken önemli bir nokta bulunmaktadır. Anlatıcı masalı okuduğu hâliyle yani yazı diliyle aktarırsa bu durum masalın yazılı bir metinden okunması gibi olacaktır ve dinleyiciyi yeterince içine alamayacaktır. Bu nedenle masalcının masalı yazılı bir metin olarak okumuş olsa bile onu sözle anlatılan bir türe dönüştürmesi gerekmektedir. Bunun için sözlü kültürün ürettiği dil kalıpları, jest ve mimikler, dil oyunları ve geleneksel masalcı üsluplarına hâkim olması önemlidir. Masalcının masalını anlatmadan önce hazırlanması ve masalını içselleştirebilmesi gerekmektedir. Bu bölümde bulunan etkinlik ve uygulamalarla hedeflenen de budur. Zamanla masal anlatıcılığında ilerledikçe yaratıcılığı arttıracak bu ve benzeri uygulamalar geliştirebilmeniz mümkündür.

Bir Masal Defteriniz Olsun

Modern dönemde akılda tutma ve hafıza önemli bir konudur. Günümüzde çoğumuz aklımızı cep telefonlarımızın aklına emanet ederek yaşarız. Bu da hafıza ve bellek konusunda bizi zayıflatır. Geleneksel toplumlarda ise durum farklıdır. Geleneksel masalcılar masallarını hafızalarında herhangi bir yazılı metin olmadan tutabilirlerdi. Ne var ki günümüzde masalların tümünü bellekte tutmak o kadar kolay değildir. Bu nedenle masal anlatıcısının anlatacağı masallar üzerinde çalışacağı bir defterinin olması çok önemlidir. Elbette bir masalın akılda tutulması için en önemli unsur masalların defalarca

Masal Anlatmaya Hazırlanma

anlatılmasıdır. Masalı ne kadar çok anlatırsanız masal o kadar sizin olacaktır. Ama tutulan defter de önemlidir. Bu defter masal anlatıcısının kendi el yazısıyla tuttuğu bir günlük gibi olmalıdır. Masal anlatıcısı anlatacağı masalla ilgili farkındalıklarını, düşündüklerini masalın kendisine anlattıklarını ve masalla ilgili gözlem ve deneyimlerini bu deftere kaydetmelidir. Bu sayede anlatıcı masalı daha iyi benimseyecektir.

Hikâye Merdiveni

Masalın eylem adımlarını aklınızda tutabilmek için üzerine tırmanıp masalın sonuna erişebileceğiniz bir merdiven hayal edin ve her bir basamağına bir eylem adımı yerleştirin. Bu adımlar 8 ya da 10 adımı geçmesin. Bu adımları seçerken masalda olmazsa olmazları düşünerek hareket edin.

Masal Mekânını Çizelim

Masalı akılda tutmanın etkin yollarından biri de masalın harita benzeri bir şablonunu çıkartmaktır. Bunun için masalı giriş, gelişme, sonuç olarak bölümleniz faydalı olacaktır. Haritanızı çizerken masalın geçtiği mekânları belirleyiniz. Masalınızda kaç ayrı mekân olduğunu not edip bu mekânlardaki değişimlerin hepsini ayrı ayrı düşününüz ve tüm mekânların bulunduğu yerleri haritada işaretleyiniz. Haritalar her masalcının kendi düş dünyasında farklılık gösterebilir. Bu konuda masal anlatıcısı kendini sınırlamamalıdır. Masal şablonu basit çizgilerle yapılabileceği gibi boya kalemleri ve renkli çizimlerle de yapılabilir. Masal anlatıcısının mekânları belirlerken en ince ayrıntısına kadar düşünmesi, karakterlerin nerede durduğunu, mekânda neler olduğunu aklında canlandırması ve bunu çizmesi onun daha iyi hayal etmesini sağlayacaktır. Masal mekânını iyi bir şekilde gören masalcı, dinleyicinin de görmesini sağlayacaktır.

Masalın Olay Örgüsünü Keşfedelim

Olay örgüsü biraz da hikâye merdiveni gibi düşünülmelidir. Ancak bu uygulamada merdivenin basamaklarını biraz daha renklendirmeniz gerektiğini unutmayın. Geleneksel masalların olay örgüleri çok karmaşık değildir. Masallar; aksiyon, motif ve tiplerden oluşur. Masal anlatmaya başlamadan önce bu örgünün ortaya çıkartılması hatırlamak için önemli bir araçtır. Masallar sözlü olarak aktarılır ve her anlatımda yeni bir masal olarak yeniden doğar. Anlatıcı, bir masalı her anlattığında farklı bir şekilde anlatır; çünkü, masallar ezberlenerek anlatılmaz. Ancak masallarda, masalın hatırlanmasını sağlayan ve değişmeyen temel yapılar bulunur. Masalın önce bu temeli ortaya çıkartılır. Bu yapı masalın “olmazsa olmazıdır.” Bu yapıyı, 10-12 adımla masalın eylem adımlarını ortaya çıkartmak olarak düşünebilirsiniz. Daha sonrasında anlatıcı, temel yapıyı kendi hayal gücüyle zenginleştirir. Bu nedenle masalcının anlatacağı masaldaki bu yapıyı defterine, aklına ve kalbine kaydetmesi önemlidir. Temel yapıyı çıkartırken masaldaki ana unsurları belirlemek gerekir. Masalın olay örgüsünü keşfetmek, masalı tanımdır. Masalı tanımak için o masalın her benzer metnini okumak veya dinlemek, daha sonrasında kendi anlatımını yaratmak için bir yol olabilir. Masalın bazı yerlerini değiştirebileceğinizi ancak onun özünü ve lezzetini tamamen kaybetmemeniz gerektiğini unutmayın. Masalın başını ve sonunu aklınıza kaydetmeniz, geri kalan kısımlarda ise daha özgür olduğunuzu hissetmeniz masalın içine girmenizde etkili olacaktır.

Masal Anlatmaya Hazırlanma

Masal Kahramanlarıyla Tanışalım

Masal anlatıcısının anlatmak için seçtiği masalla sıkı bağ kurması anlatının dinleyicinin zihninde canlanması için önemlidir. Bu nedenle anlatacağı masaldaki karakterlerle tanışması gerekir. Bunun için öncelikle karakterleri listelemek uygun olacaktır. Ardından her karaktere bazı sorular sorarak onlarla tanışmak, her karakterin neye benzediğini zihninizde canlandırmak masalı hatırlamanız açısından faydalıdır. Karakterlere sorulacak sorular masalcının hayal gücüne bağlıdır, ancak örnek olması açısından aşağıdaki soruları sormayı deneyebilirsiniz.

- ✓ Senin bir adın var mı?
- ✓ Nerede yaşıyorsun?
- ✓ Yaşadığın yer nasıl?
- ✓ Nelerden hoşlanırsın?
- ✓ En sevdiğin yemek nedir?
- ✓ Nasıl giyinirsin?
- ✓ Nasıl bir ses tonuna sahipsin?
- ✓ Nasıl konuşursun?
- ✓ Nasıl yürürsün?

Bu sorular, karakterle tanışmanızı ve onu günlük hayatınızda tanıdığınız biri gibi hissetmenizi sağlayacaktır. Onu benimsediğinizde dinleyiciye daha kolay tanıtırınız.

Masal Mekânında Gezintiye Çıkalım

Masal anlatıcısının masalı hatırlamasına yönelik alıştırmalardan biri de masalın hayali mekânını zihninde iyice canlandırabilmektir. Bu nedenle masalınızı anlatmadan önce bir başkasını masalınızın mekânında dolaştırabilirsiniz. Örneğin; masalınızda geçen mekânları tıpkı daha önce ziyaret ettiğiniz bir yeri arkadaşınıza anlatır gibi anlatabilirsiniz. Bu mekânda karakterlerin nerede durduğunu, eşyaların nasıl olduğunu, kapının ya da pencerenin nerede olduğunu iyi bir şekilde belirlemeniz masal mekânının içine daha kolay girmenizi sağlayacaktır. Masal mekânını gezmek, performansınız sırasında da aynı eşyayı ya da karakteri defalarca farklı yerlerde göstermek yerine iyi bir şekilde benimsediğiniz için hep aynı yeri göstermenizi sağlayacaktır. Bu sayede dinleyicinin de aklının karışmasının önüne geçer ve masalın içinde kalmasını sağlarsınız.

Masalın Sözcük Haritasını Çıkaralım

Masalın bütününde etkili olan bazı sözcükler vardır. Bunlar masal karakterlerinin özellikleri ya da masalın verdiği iletilerdeki değişmez sözcükler olarak düşünülebilir. Bu sözcükler, masalın verdiği iletiye daha kolay ulaşmanızı ve onu dinleyiciye ulaştırmanızı sağlayacaktır. Masalı bir merdiven gibi, masallardaki bu sözcükleri de merdivenlerdeki adımlar gibi düşünebilirsiniz. O masalda en çok kullandığınız sözcükler, masalınızın adımları olacaktır. Kendinizi sadece bu sözcüklere değil,

Masal Anlatmaya Hazırlanma

sözcüklerin sesine de alıştıran. Bu sizin masala hâkim olmanıza yardımcı olur; güveninizi artırır.

Yazılı Bir Metni Bir Anlatıya Dönüştürmek

Masalı birkaç kez okumak, yazılı metni sözlü anlatıya dönüştürmek için yeterli olabilir. Masalın olmazsa olmazlarını belirleyip geri kalan kısımda özgür bir anlatım yaparak masalınızı anlatabilirsiniz. Masalın bütün benzer metinlerini okumak, temel yapısını ortaya çıkartmak ve masalın haritasını çizmek sözlü bir anlatıya dönüştürmek için gereklidir. Masalı biri sesli olmak üzere en az üç kez okumak, masalın sizin için ne anlam ifade ettiğini düşünmek ve bu masalı özel kılanın ne olduğuna bakmak, yaşam tarzınızla örtüşüp örtüşmediğine yoğunlaşmak masalla bağ kurabilmeniz için önemlidir. Masalı üst üste okuduktan sonra onun üstüne uyumak, aklınızda kalan kısımlarıyla masalı özetlemek “masaldan size kalanları” görebilmenizi sağlayacaktır. Bu sayede okuduğunuz masalı bir anlatıya dönüştürebilirsiniz. Geleneksel masalları bir anlatıya dönüştürürken geçmiş zaman kullanmanız faydalı olacaktır.

Masalla Bağ Kurma: Dinleyici Anlatıcı ve Masal Üçgeni

Masalla bağ kurabilmeniz için en sevdiğiniz ve kalbinize gelen masalı seçmeniz önemlidir. Kendi hikâyenizi bulduğunuzda kendi yolunuzu da bulmuş olursunuz. Masalın zayıf gördüğünüz yeri olduğunda orayla bütünleşmek, bu kısımla neden bağ kuramadığınızı düşünmek iyi olabilir. Daha sonrasında o bölümlerde özellikle çalışın. Masalı çok farklı şekillerde, onlarca kez anlatın. Bu sayede eksik kalan kısımları da benimsemeye başlayabilirsiniz. İster şarkı söyleyin ister rüyanızda görün. İsterseniz bağırarak isterseniz gülererek anlatın. Kendinize gönüllü dinleyiciler bulun. Masalınızı tekrar tekrar anlattıkça masalın sizin zihninizde bir sinema filmine dönüştüğünüzü göreceksiniz. O filme reklam arası vermeyin, yoksa film kopar. Canınız çikolata çekse ve aklınızda sadece çikolata olsa bile anlatmaya ara vermeyin. Masalınıza çikolatalı bir kısım ekleyin ve anlatmaya devam edin. Masalı dinleyiciye anlatmadan önce son bir kez kendi kendinize anlatmak, dakika tutmak, anlatırken jest ve mimiklerinizi tespit etmek son performansınıza hazırlanmanız için önemlidir. Dinleyici ile masal arasındaki bağın kurulabilmesi için öncelikle sizin bağ kurmanız gerekir. Masalınızın sözcüsünün siz olduğunu unutmamalısınız. Dinleyici, anlatıcı ve masal üçgeninde, bu üç değişmez unsur arasındaki bağ kurmak anlatıcıya düşmektedir. Ancak dinleyici ile masal arasındaki bağın kurulması noktasında anlatıcı ısrarcı olmamalı, akışına bırakmalıdır.

Dinleyiciyle Bağ Kurma Teknikleri

Masallar, siz ancak dinleyicinizle bağ kurabilirsiniz işe yarar. Anlatıcı ve dinleyici, anlatı başlamadan önce birer yabancı olabilirler, ancak masal başladığında birbirlerini tanımaya başlarlar. Göz teması kurmak, önemli bir adım olabilir. Eğlenmeyi unutmayın, kendi anlatma sürecinizden keyif almanız ve rahat olmanız dinleyicinin de kendini bir o kadar rahat hissetmesi için önemlidir. Zaman zaman masalın bir kısmını unutabilir ya da karıştırabilirsiniz, bu sizin moralinizi bozmasın. Kendinizi bir kayakçı gibi düşünebilirsiniz. Bazen o da düşer ancak kalkıp devam eder. Siz de soğukkanlı olup toparlayarak anlatmaya devam ederseniz dinleyici anlatıdaki boşlukları fark etse bile sizin rahatladığınızı gördüğünde kendini yine masalın içinde bulacaktır. Bu nedenle en önemli olan sizin rahat etmeniz, dinleyiciyle

Masal Anlatmaya Hazırlanma

göz teması kurarak onu gördüğünüzü hissettirmeniz, bir tiyatro oyuncusu değil bir anlatıcı olduğunuzu hatırlayarak dinleyiciyi zaman zaman masala dâhil etmeniz ya da arada konuşmanız bağ kurmanızda etkili olacaktır. Hikâyeden saptığınızı ya da önemli bir kısmı atladığınızı fark ettiğinizde paniğe kapılmayın, özür dilemeyin. Derin bir nefes alıp “Size söylemiş miydim?” ya da “Size şimdiye kadar söylemediğim bir şey var.” diyerek bu durumu avantaja çevirmeye çalışın. Bu süreçten sonra dinleyici sizin neler söyleyeceğinizi merak edecek ve durumu fark etmeyerek sadece sizden duyduklarına odaklanacaktır. Masal anlatıcılığı, sözün egemen ve konuşulan dilin hâkim olduğu bir dünyayla ilgilenir. Bu yüzden dinleyiciyi konuşturmak ve dille oynamalarına imkân tanımak önemlidir. Bu çerçevede bir grup kurulabilir ve kendi masallarını oluşturmaları için (sınırlı bir süre tanıyarak) dinleyicilere masalın farklı bölümlerinden sorumluluk verebilirsiniz. Bir masal aktarıldığında en geniş anlamıyla bir görüntü aktarımı vardır. Masal anlatıcısı anlatmaya başlamadan önce masalın görüntü imgelerine sahiptir. Masalın iskeleti ve haritası sayesinde masalı görmeye başlamıştır. Masal anlatıldıktan sonra da dinleyiciler masalı kendi zihinsel imajlarına göre yaratırlar. Onun olaylarını görür, duyar ya da hissederek ama bu tam olarak sizinle aynı şekilde değildir. Sizin gördüğünüz resimle onların arasındaki köprü sözlü dildir. Konuşulan kelime ve ortak jest, duruş, yüz ifadesi, ses tonu ise bu köprünün yapı taşlarıdır.

Masal Anlatımındaki Duruşunuz

Masalı anlatmaya başlamadan sesinizin tam ve doğru çıktığından emin olun. Dinleyiciyi içten bir biçimde selamlayın ve anlatı sırasında dinleyicinin neye ihtiyacı olduğunu kestirmeye çalışın. Dinleyicinin yaşına uygun bir anlatı seçtiğinizden emin olmanız ve anlatım sırasında buna uygun kelimeler kullanmanız iyi olacaktır. Herhangi bir durumu anlatırken uygun bir duruş çok önemlidir. Kendinden emin ve anlattığını iyi bilen bir anlatıcı görüntüsü vermek için başınız dik ve omuzlarınız geride olmalı; dinleyiciyle sarsılmaz ve sabit bir göz teması kurmalısınız. Dinleyiciyi masalın içine çekmek, masalın içinde ilerlemelerini sağlamak ve ortamı kontrol altında tutmak için vücudun duruşu ve hareketler önemlidir. Bu noktada, sokaktaki arkadaşlarına bir olayı, durumu, herhangi bir şeyi anlatan bir çocuğu düşünebilirsiniz. Durumu ve hislerini anlatmak için el ve ayaklarını sürekli hareket ettirdiklerini ve vücutlarının her bir parçasını kullandıklarını görürsünüz. Ses, duruş ve hareketler sıradan bir durumu büyülü bir şeye dönüştürebilir. Ses temel araçtır. Sesinizi, her türlü ortama adapte edebileceğiniz bir sentezleyici olarak düşününüz. Yüz ifadeniz, ses tekniğiyle kol koladır. Eğer hoş olmayan bir durumu anlatıyorsanız yüzünüzdeki ifadeler bu kötü durumu destekleyecektir. Masalı görselleştirdiyseniz ve masalın içindeki duygular arasında geçiş yapabiliyorsanız bu konuda sorun yaşamazsınız. Bu iletişimin doğal bir parçasıdır. Çocuklara hitap edildiğinde yüz ifadelerinin açık seçik, anlaşılır olması çok önemlidir.

Masalı anlatırken çok fazla hareket etmeniz ve dinleyicinin sürekli olarak sizi takip etmesine neden olmanız, onun masalın içine girmesine engel olacaktır. Bu nedenle ellerinizi olabildiğince az kullanmaya çalışın. Daha çok jest ve mimiklerinize, ses tonunuza ve göz temasınıza odaklanın, bunu da fazla abartmamaya çalışın. Anlatı sırasında çok süslü, dikkat çekici kıyafetler giymek de dinleyicinin dikkatini dağıtabilir. Anlatıda masalcı değil, masal ön plandadır, bunu unutmamaya çalışın. Bu nedenle

Masal Anlatmaya Hazırlanma

masalınızın sizin önünüze geçmesine izin verin. Kendinizi masalın ortasına sakince yerleştirin. Size dostça bakan biriyle göz teması kurmak iyi hissetmenizi sağlayabilir ancak diğer dinleyicileri de göz ardı etmeyin. Sizi dinleyen herkesin, kendisine anlattığınızı hissetmesini sağlayın. Her karakterin bir sesinin olmasına özen gösterin. Bu durumda, karakteri tanımak için ona sorduğunuz soruların önemli olduğunu unutmayın. Karakterin seslerini duyun, benimseyin ve onu konuşturduğunuzda dinleyici kimin olduğunu bilsin. Dinleyicinin masalı sizin üzerinizden deneyimlediğini unutmayın. Bu nedenle acele etmeden ve yuvarlamadan net bir şekilde konuşmaya özen gösterin. Yüksek sesle konuşmak zaman zaman iyi olabilir ancak fısıltının ve duyulabilecek ölçüde kısık sesle konuşmanın da etkili olabileceğini unutmayın. Sık sık “ve, ama, böylece, eee, aslında, ama” gibi kelimeler kullandığınızı fark ettiğinizde biraz durun ve onlardan uzaklaşmaya çalışın. Zaman kaybettiğinizi düşünmeyin. Özellikle sona geldiğinizde acele etmemeye çalışın. Arada kısa duruşlar, bitiş anına varırken dinleyicinin bu lezzetli anın tadını çıkarmasını sağlayacaktır.

Masalınızı Seçmek Önemlidir

Masal seçerken aşağıdaki hususları göz önünde bulundurunuz:

1. Anlatmak için gerçekten sevdiğiniz ve sizin için anlamı olan bir masalı seçiniz.
2. Masalı anlattığınız topluluğu tanıyınız.
3. Eski ve çok bilinmeyen hikâyelere yeniden hayat veriniz.
4. Tatmin edici bir sonucu, çocuklarla yakından ilişkili, heyecan verici bir akışı olan masalları seçiniz.
5. Her anlatıcının farklı bir sesi vardır, kendi tarzınıza uyan bir masal seçiniz.

Bir Masal Oluşturmak

1. Hayatınızdaki önemli anları, çocukluğunuzu resimleyiniz. Daha sonra arkasındaki hikâyeyi anlatmadan bu resmi tarif ediniz.
2. Resimler, tablolar, fotoğraflar, görsel düşünmeyi desteklemek ve masaldaki imgeleri güçlendirmek için iyi bir araçtır. Unutmayın, siz masalınızı anlatırken imgelerinizi gözünüzün önüne getirebilerseniz dinleyicileriniz de masalınızı görebilecektir. Resimle ilgili şu soruları sorun: “Bu resim neresi gösteriyor? Bu resimde hangi insanlar var? Ne yapıyorlar? Neden bu durumdadır? Ne hissediyorlar? Nerede yaşıyorlar?”
3. Masalınızın içindeki karakterlerin de tek tek hikâyelerini düşünün ve bunları anlatın. Masalınızı bu hikâyelerdeki karakterlerin perspektifinden anlatmayı deneyin.
4. İyi bildiğiniz bir masalı seçin ve bu masala farklı bir açıdan yaklaşın. Örneğin; bir nesneyi elinize alın ve onun ne görüp hissettiğini hayal edin; ona kişilik verin. Sesini, kokusunu, tadını düşünün.

Masal Anlatmaya Hazırlanma

Olay Örgüsü Hatırlama Reçetesi

1. *Resimlerle çalışın:* Masalı görselleştirmek olay dizisini kaçırmadan takip etmeyi kolaylaştırır.
2. *Bir hikâye merdiveni kullanın:* Zihninizde bir hikâye merdiveni canlandırın. Bu merdivende istediğiniz kadar adım atabilirsiniz. Bu sadece hatırlamayı değil, masalın kalbine ulaşmanızı da sağlar. Bu merdivenler harita veya plan gibidir.
3. *Temel öneme sahip ifadeleri öğrenin:* Sizi ve dinleyiciyi doğrudan masalın içine çekecek bir başlangıç sahnesi düşününüz ve bunu geleneksel tekerleme ve giriş formellerini de düşünerek bir kalıp cümleyle ifade ediniz. Çocukların dilini göz önünde bulundurarak sade, kolaylıkla anlaşılır ifadeler kullanınız.
4. *Alıştırma yapın:* Kendinizi sadece kelimelere değil, bu kelimelerin sesine de alıştırm. Bu; sizin masala hâkim olmanıza yardımcı olur, güveninizi artırır.

Ne Anlattığınızdan Çok Nasıl Anlattığınız Önemlidir

Masallar, siz ancak dinleyicinizle bağ kurabilerseniz işe yarar. Masalla öncelikle siz bağ kurmalısınız. Bir bakıma masalınızın sözcüsü sizsiniz.

Sesiniz: Ses temel araçtır. Sesinizi, her türlü ortama adapte edebileceğiniz bir sentezleyici olarak düşününüz.

Yüz ifadeniz: Yüz ifadesi, ses tekniğiyle kol koladır. Eğer hoş olmayan bir durumu anlatıyorsanız yüzümüzdeki ifadeler bu kötü durumu destekleyecektir. Masalınızı görselleştirdiyseniz ve masalın içindeki duygular arasında geçiş yapabiliyorsanız bu konuda sorun yaşamazsınız. Bu, iletişimin doğal bir parçasıdır. Çocuklara hitap edildiği için yüz ifadelerinin açık seçik, anlaşılır olması çok önemlidir.

Vücudun Duruşu ve Hareketler: Herhangi bir durumu aktarırken uygun bir duruş çok önemlidir. Kendinden emin ve anlattığını iyi bilen bir anlatıcı görüntüsü vermek için başınız dik ve omuzlarınızı geride olmalı; dinleyiciyle sarsılmaz ve sabit bir göz teması kurmalısınız. Sınıfınızı masalın içine çekmek, masalın içinde ilerlemelerini sağlamak ve ortamı kontrol altında tutmak için vücudun duruşu ve hareketler önemlidir. Bu noktada, sokaktaki arkadaşlarına bir olayı, durumu, herhangi bir şeyi anlatan bir çocuğu düşünebilirsiniz. Durumu ve hislerini anlatmak için el ve ayaklarını sürekli hareket ettirdiklerini ve vücutlarının her bir parçasını kullandıklarını görürsünüz. Ses, duruş ve hareketler sıradan bir durumu büyümlü bir şeye dönüştürebilir.

Sınıfınıza Masal Anlatıcılığını Tanıtmak

Öğrencilere hikâye anlatıcılığı konusundaki fikirlerini sorarak başlayabilirsiniz. Bu, bir mesaj iletmek ve dinleyicinizle iletişim kurmak için doğru kelimeleri ve hareketleri bulmakla ilgilidir. Masal ve hikâyeleri zihninizde kurarak başlarız. Masalları görürüz; tıpkı sinemada film izler gibi nasıl başlayıp geliştiklerini

Masal Anlatmaya Hazırlanma

izleriz. Bu aşamada, sınıfa ne tür masallar / hikâyeler oluşturmaktan hoşlandıklarını sorabilirsiniz. İlk masala başlamadan çocukların resimlerle düşünmesine yardımcı olmaya çalışabilirsiniz. Örneğin; bir padişahla ilgili masal anlatacaksak öğrencilere şu soruyu sorarak başlayabiliriz: “Bir padişah ne yapar? Nerede yaşar? Ne giyer?” Masal anlatıcılığında, anlatıyı zihninizde taşıyız; bunları yazmayız. O an zihninizden hangi kelimeler geçiyorsa o kelimeleri kullanarak masalımızı anlatırız.

Performans / Anlatı

Masal anlatıcılığı, sözün egemen ve konuşulan dilin hâkim olduğu bir dünyayla ilgilenir. Bu yüzden sınıfınızı konuşturmak ve dille oynamalarına imkân tanımak önemlidir. Bu çerçevede bir grup kurabilir ve kendi masallarını oluşturmaları için sınırlı bir süre tanıyarak öğrencilere masalın farklı bölümlerinden sorumluluk verebilirsiniz.



Masal Anlatma Uygulama Etkinlikleri



2. Masal Anlatma Uygulama Etkinlikleri

Etkinlik No	1
Etkinlik Adı	Sözlü Kültürün Gücü: “Kulaktan Kulağa Oyunu”
Kazanım ve Açıklamaları [Öğretim programında yer alan kazanım ve açıklamaları aynen belirtiniz]	"Her performans ayrı bir icradır." Bir anlatının sözlü kültür ortamında kısa bir sürede nasıl değiştiği, bireylerin hayal dünyası ve beden dili olarak kendilerinden neler kattığı üzerine tartışılır. Bir anlatıda değiştirebileceğimiz ve değiştiremeyeceğimiz hususlar (iskelet-boya) üzerinde bilgi verilir.
Uygulama [Bu kısımda etkinliği detaylı açıklayınız]	Sınıftan beş kişi seçilir ve dışarıya çıkmaları istenir. Daha sonra dışarıdan sırayla bir kişi çağrılır ve aşağıdaki metin kendisine okunur. Sırayla ikinci kişi dışarıdan çağrılır ve ilk kişinin dinlediği metni ona anlatması istenir. Bu durum son kişi çağrılana kadar devam eder. Son kişi de dinlediği anlatıyı sözlü olarak sınıfın tamamına anlatır. En sonunda öğretmen ilk metni herkese tekrar okur.



Masal Anlatma Uygulama Etkinlikleri



Etkinlik No	2
Etkinlik Adı	İletişimde Sessizliğin Gücü: “Susma Oyunu”
Kazanım ve Açıklamaları [Öğretim programında yer alan kazanım ve açıklamaları aynen belirtiniz]	Anlatıcı bir olayı ne kadar iyi anlattığını düşünürse düşünsün şayet dinleyicide dikkat ve hazır bulunuşluk yoksa iletişim sağlanamaz, etkili öğrenme ve iletişim gerçekleşemez. Bu yüzden öncelikle dinleyicinin dinleyip dinlemediği ya da anlatıyı dinlemek isteyip istemediği ölçülmelidir. İletişim gözle, sesle, beden diliyle sağlanmalıdır. Anlatıcıların, dinleyicilerin kendileriyle iletişime geçmediğinde anılarını anlatmak istemedikleri, anlatacaklarını kısa kestikleri ve morallerinin bozulduğu söylenmektedir. Böylece anlatımda anahtarın en önemli unsurunun iletişim olduğu bu etkinlikle öğrenilir.
Uygulama [Bu kısımda etkinliği detaylı açıklayınız]	Sınıftan anlatmaya istekli, iletişim kurmada başarılı olduğunu düşünen 4 kişi seçilir. Bu 4 kişi sırasıyla sınıfa alınıp 3-5 dakika sürede komik bir anılarını sınıftakilerle paylaşması istenir. 4 kişi dışarıdayken öğretmen sınıftakilere arkadaşlarının sınıfa girip anlatmaya başladıkları andan itibaren onlarla iletişim kurmamalarını, gülmemelerini kısaca tepki vermemelerini söyler. Sırayla anlatıcılar içeriye çağrılır ve bir anılarını sınıfta paylaşmaları istenir. Performans gösteren öğrencinin anlatımı bitince yine hiç tepki göstermeden yerine oturması istenir ve bu şekilde diğer anlatıcılar da içeriye davet edilerek dinlenir. Anlatım bitince dinleyiciler bir el işareti ile serbest bırakılır ve anlatıcıların her birine söz hakkı verilerek ne hissettikleri sorulur.



Masal Anlatma Uygulama Etkinlikleri



Etkinlik No	3
Etkinlik Adı	<i>Tekerleme Tamamlama</i>
Kazanım ve Açıklamaları [Öğretim programında yer alan kazanım ve açıklamaları aynen belirtiniz]	Öğrenciler bu etkinlikte, anlatıcı olarak takıldıkları ya da unuttukları yerleri kendi zihinlerinden tamamlama yeteneğini geliştirirler.
Uygulama [Bu kısımda etkinliği detaylı açıklayınız]	Öğretmen tahtaya manzum tekerleme örneği olarak iki mısra yazar ve diğer mısralara göre kafiyeli bir şekilde iki mısra da öğrencilerden yazmasını ister. Örnek: Develer tellal iken Pireler berber iken



Masal Anlatma Uygulama Etkinlikleri



Etkinlik No	4
Etkinlik Adı	<i>Tekerlemenin Gücü: “Tekerlemesiz Masal Olur mu?”</i>
Kazanım ve Açıklamaları [Öğretim programında yer alan kazanım ve açıklamaları aynen belirtiniz]	Öğrencinin tekerleme ezberleyerek masalı daha canlı ve akıcı anlatması amaçlanır.
Uygulama [Bu kısımda etkinliği detaylı açıklayınız]	Öğretmen, bir masal seçer ve sınıfta aynı masalı ilk anlattığında tekerleme kullanmadan ikinci anlattığında ise başlangıçta, ortasında ve sonucunda tekerleme kullanarak anlatır. Her iki performansı öğrencilerin yorumlaması ve öğrencilerden bir sonraki ders için tekerleme ezberlemeleri istenir.



Masal Anlatma Uygulama Etkinlikleri



Etkinlik No	5
Etkinlik Adı	<i>İmgeleme Tekniği: “O Kadarki”</i>
Kazanım ve Açıklamaları [Öğretim programında yer alan kazanım ve açıklamaları aynen belirtiniz]	Anlatıcı cümleyi niteleyerek, imgeleyerek dinleyicinin masalı zihninde görmesini ve anlatımın daha akıcı ve canlı olmasını sağlar.
Uygulama [Bu kısımda etkinliği detaylı açıklayınız]	<p>Öğretmen imge içeren ve içermeyen iki cümleyi tahtaya yazar. Arasındaki farkı vurguladıktan sonra benzer örnek cümleleri öğrencilerden kurması için süre verir.</p> <p>Örnek: Kız çok güzelmiş. (imgesiz) Kız o kadar güzelmiş ki güneşin parlaklığı yanında sönük kalmış. Kız o kadar güzelmiş ki aya sen doğma ben doğayım diyecek kadar güzelmiş. Kız o kadar güzelmiş ki güzelliği dillere destanmış.</p> <p>Aşağıdaki örnekleri tamamlayınız. O kadar cimriymiş ki O kadar tembelmiş ki O kadar kötüymüş ki O kadar kötü kokuyormuş ki âdeta O kadar cesurmuş ki O kadar akıllıymış ki</p>



Masal Anlatma Uygulama Etkinlikleri



Etkinlik No	6
Etkinlik Adı	<i>Beyin Jimnastiği: “Yalancının Mumu Oyunu”</i>
Kazanım ve Açıklamaları <i>[Öğretim programında yer alan kazanım ve açıklamaları aynen belirtiniz]</i>	<p>Anlatıcı bu etkinlik ile kurmaca bir edebî ürün olan masal türünü inanarak anlatmayı, masalın içine girebilmeyi, masalda unuttuğu bir kısmı kendi hayal dünyasıyla tamamlamayı öğrenir.</p>
Uygulama <i>[Bu kısımda etkinliği detaylı açıklayınız]</i>	<p>Öğretmen öğrencilere kendi hayatına dair 6-10 cümle arasında bir anı anlatır, fakat bu cümleler içerisine gerçekte olmayan 2-3 cümle ilave eder. Sonrasında öğrencilerden yalan olan cümleyi bulmalarını ister. Daha sonra öğrencilere 5 dakika süre vererek öğrencilerin bireysel olarak gerçek ve yalanın iç içe olduğu bir anlatıyı kompozisyon etmeleri istenir. Süre dolunca sırasıyla öğrencilerin anlatımları dinlenir ve yalan olduğu düşünülen cümle öğrenciler tarafından tespit edilmeye çalışılır.</p>



Masal Anlatma Uygulama Etkinlikleri



Etkinlik No	7
Etkinlik Adı	Masal Tamamlama: “Masal Topu”
Kazanım ve Açıklamaları [Öğretim programında yer alan kazanım ve açıklamaları aynen belirtiniz]	<p>Öğrenciler, bağlayıcı ve uyumlu cümleler kurmaya çalışmaktadır. Böylece masal anlatıcısı zihnen, kendisinden bir şeyler katabilme konusunda kendini geliştirmiş olur. Ayrıca bu etkinlikte masal tamamlandıktan sonra öğrencilere masalın ana fikri sorulur. Öğrenciler, masalın ana fikrine odaklanmadığı için benzer performanslarda ana fikir ya da mesaj ihmal edilmektedir. Öğretmen öğrencilere, masalda ana fikrin ve mesajın önemini vurgulamış olur. Birbiriyle ilişkili peş peşe cümleler kurmanın masal için yeterli olmayacağını bu şekilde öğrenciler öğrenmiş olur.</p>
Uygulama [Bu kısımda etkinliği detaylı açıklayınız]	<p>Öğretmen, belli bir tema ve motif içeren (örneğin; çocuksuzluk) masal belirler ve bu masala başlar. Tekerleme ve masal girişi yaptıktan sonra elindeki topu, istediği birine atarak ya da vererek bir sonraki masal cümlesini kurmasını o öğrenciden ister. Bu şekilde herkesin katkısıyla yeniden masal oluşmuş olur.</p> <p>Masal tamamlama etkinliği masal topuna ilaveten her bir öğrencinin tek başına masalı tamamlaması istenir. Öğrencilere süre verilir. Teker teker masalı anlatmaları istenir.</p>



Masal Anlatma Uygulama Etkinlikleri



Etkinlik No	8
Etkinlik Adı	<i>Masalda Beden Dili</i>
Kazanım ve Açıklamaları <i>[Öğretim programında yer alan kazanım ve açıklamaları aynen belirtiniz]</i>	<p>Öğrenci bu etkinlik ile performans esnasında bazı masal kahramanlarının ses ve beden diline bürünmeyi öğrenir.</p>
Uygulama <i>[Bu kısımda etkinliği detaylı açıklayınız]</i>	<p>Masalçı performansında kimi zaman masal karakterinden birinin ses tonu ya da beden diline bürünebilir. Bu duruma sıkça yer verilmemesi, yeri geldiğinde kullanılması masal anlatımını daha etkili kılar. Öğretmen önceden belirlediği bir masalı sınıfta anlatmadan önce masalın kahramanlarını tahtaya yazar. Her bir kahramanın rolüne bürünecek sınıftan kişiler seçilir ve masal kahramanının adının yanına adı yazılır. Kahraman rolü dağıtıldıktan sonra öğretmen, masalı tek başına anlatır. Öğretmenin kendi performansı bittikten sonra masal kahramanlarını canlandıracak öğrenciyi tahtaya çıkarır. Öğretmen anlatıcı kişi olarak masala başlar ve her bir kahramanın sözüne sıra geldi mi ilgili öğrenciye söz verir ve o öğrencinin konuşmasını ister. Öğretmen bu şekilde masalın sonuna kadar kahramanlara söz vererek en sonunda masalı tamamlar. Öğrencilerin her biri sahneye/tahtaya çıkar, sınıfı selamlar, sınıf onları alkışlar ve yerlerine otururlar.</p>



Masal Anlatma Uygulama Etkinlikleri



Etkinlik No	9
Etkinlik Adı	<i>Koro Hâlinde: “Mini Mini Bir Kuş”</i>
Kazanım ve Açıklamaları [Öğretim programında yer alan kazanım ve açıklamaları aynen belirtiniz]	Öğrenciler bu etkinlikle masal anlatımına duygularını katmayı ve seslerini kullanmayı öğrenir.
Uygulama [Bu kısımda etkinliği detaylı açıklayınız]	<p>Anlatıcının masal anlatım performansında sesini etkili kullanması önemlidir. Bu durum, masalı aynı ses tonuyla ya da yüksek sesle anlatmak değildir. Anlatının içeriği gereği bazı durumlarda ses incelemeli, bazı durumlarda da yükselebilir. Bu etkinlikte, öğrencilerin hepsinin bilebileceği bir şarkı/türküyü koro hâlinde seslendirmeleri istenir. Öğretmen koro şefi gibi davranarak öğrencilere farklı ruh hâllerine bürünmelerini ve hep birlikte aynı ruh hâliyle şarkıyı seslendirmelerini ister.</p> <p>Örnek: Bugün çok hastasınız ve yataktan kalkıp işe gidecek durumda değilsiniz, canınız çok sıkkın. Bu ruh hâliyle hep birlikte “Mini mini bir kuş” şarkısını söyleyelim.</p> <p>Bugün yıllardır beklediğiniz mutlu haberi aldınız. Artık hayallerinizi gerçekleştirebileceksiniz. Çok heyecanlısınız. Bütün dünyaya bağırarak mutluluğunuzu haykırmak istiyorsunuz. Bu ruh hâliyle hep birlikte “Mini mini bir kuş” şarkısını söyleyelim.</p>



Masal Anlatma Uygulama Etkinlikleri



Etkinlik No	10
Etkinlik Adı	Masalın Dokunulmazlığı Var mıdır?: “Masalın İskeletini Çıkar ve Sonra İstedğin Renge Boya!”
Kazanım ve Açıklamaları [Öğretim programında yer alan kazanım ve açıklamaları aynen belirtiniz]	Öğrenci masalın iskeletini çıkararak masalda neleri değiştiremeyeceğini ve neleri masala ekleyebileceğini öğrenir. İskelet yapıyı bilen anlatıcı masalı doğru bir temel üzerine kurar ve tamamlar.
Uygulama [Bu kısımda etkinliği detaylı açıklayınız]	<p>Öğretmen örnek ve herkesin bildiği bir masal seçer. Bu masalın motifleri hakkında bilgi verdikten sonra masalda değiştirilemeyecek ve değişebilecek hususlar hakkında uygulama yapar.</p> <p>Örneğin; Üvey anne bir motiftir. Masalda değiştirilemez; fakat Kırmızı Başlıklı Kız'ın akrabası olan yaşlı kadına yani “büyükanne/ anneanne/ babaanne/ nenesi” ifadeleri ve sepetin içinde o yaşlı kadına “kurabiye, elma, yemek, turta” götürme seçenekleri değişebilir.</p> <p>İskelet ya da masalın kemik yapısı denilen kısımlar, masaldan çıkarıldığında masalın içerik ve ana fikri değişir. Boya denilen kısımlar ise anlatıcının hayal dünyasıyla masalı zenginleştirmekte fakat unutulduğunda ya da değiştirildiğinde masal herhangi bir zarar görmemektedir.</p>



Masal Anlatma Uygulama Etkinlikleri



Etkinlik No	11
Etkinlik Adı	Masal Dili: “Masal Kartları”
Kazanım ve Açıklamaları [Öğretim programında yer alan kazanım ve açıklamaları aynen belirtiniz]	Bu etkinlik ile öğrencinin masalın bazı sahnelerini zihninde görmesi ve yorumlaması sağlanır ve masal diliyle konuşabilmesi amaçlanır.
Uygulama [Bu kısımda etkinliği detaylı açıklayınız]	Öğretmen önceden hazırladığı ve belli bir olayın kesitinin resmedildiği kartları öğrencilere dağıtır. Öğrencilerin gördükleri bu görsel üzerine serbest çağrışım olarak 2-3 dakika konuşmalarını, kartları masalın bir kesiti ve masal diliyle anlatmalarını ister.



Masal Anlatma Uygulama Etkinlikleri



Etkinlik No	12
Etkinlik Adı	<i>Masallar ve Beş Duyumuz: “Somutlaştırma”</i>
Kazanım ve Açıklamaları [Öğretim programında yer alan kazanım ve açıklamaları aynen belirtiniz]	<i>Bu etkinlikle anlatıcı, masalı daha canlı ve akıcı anlatarak dinleyiciyi masala çeker ve dinleyicilerle daha etkili bir iletişim kurar.</i>
Uygulama [Bu kısımda etkinliği detaylı açıklayınız]	<i>Öğretmen öncelikle “görmek, işitmek, tatmak, hissetmek, koklamak” olmak üzere beş duyuyu tahtaya yazar. Anlatıcının zihnindeki dinleyiciye hayal ettirebilmesi, beş duyudan yerli yerinde yararlanmakla mümkün olmaktadır. Çok abartmadan doğru yerde kullanılacak bu duyular, dinleyici ile masal arasında iletişim kurmayı sağlar. Öğretmen bu etkinlik için herkesin bildiği kısa bir masal anlatır. Örneğin; tavşan ve kaplumbağanın yarışı masalı. Öğretmen öncelikle hiçbir duyuyu vurgulamadan özetle bu masalı anlatır. Daha sonra beş duyudan yararlanarak anlatır. Aradaki fark öğrencilerle tartışılır. Sonra derste öğrencilerin bildiği kısa bir masal seçilir ve öğrencilere masala beş duyuyu katarak kompozisyon yapmaları için süre verilir. Sonra teker teker masal performansları dinlenir. Bu etkinlik dışında öğrencilere istedikleri herhangi bir masalı bu teknikle ele almaları için ev ödevi verilir ve ertesi gün performansları dinlenir.</i>



Masal Anlatma Uygulama Etkinlikleri



Etkinlik No	13
Etkinlik Adı	<i>Masallarda Betimleme: “Kişi-Nesne-Mekân”</i>
Kazanım ve Açıklamaları [Öğretim programında yer alan kazanım ve açıklamaları aynen belirtiniz]	Öğrenci betimleme tekniği ile masalı daha canlı ve akıcı anlatarak dinleyici ile iletişim kurabilmeyi ve dinleyicinin zihninde masalı canlandırmayı sağlar.
Uygulama [Bu kısımda etkinliği detaylı açıklayınız]	Öğretmen bir masal iskeleti verir ve öğrencilerden masal kahramanlarını, nesne ve mekânı tasvir ederek detaylandırmalarını ister. Bunun için öğrencilere 10-15 dakika süre verir. Sonrasında öğrencilerden sözlü performans olarak anlatıdaki bu unsurları tasvir etmeleri istenir. Öğretmen performansları değerlendirir. Masallarda betimleme ve tasvirlerden abartılmadan yararlanılması anlatıma canlılık kazandıracağı için önemlidir. Çok fazla betimleme dinleyiciyi rahatsız edeceği, olaydan koparacağı için betimleme ölçüsü dengelenmelidir. Örneğin; “Yaşlı adam bir kulübede yaşıyormuş.” yerine, “Açlıktan bir deri bir kemik kalmış yaşlı adam, ormanın derinliklerinde yol geçmez kervan geçmez bir yerde yıkıldı yıkılacak eski ahşap bir kulübede bir başına yaşıyormuş.” denilebilir.

BÖLÜM 7

TEKERLEME, ARA SÖZ VE FORMELLER

Masalların belirli yerlerinde anlatımı güçlendirmek, olaylar arasındaki geçişi kolaylaştırmak için çeşitli kalıp sözler kullanılmaktadır. Genel olarak başlangıç, geçiş ve bitiş olarak tasnif edilebilecek bu söz kalıpları Saim Sakaoğlu tarafından şöyle tanımlanmıştır: “Masaların belirli yerlerinde kullanılan, hemen her usta anlatıcı tarafından kullanılmak istenen, asıl olayların başlamasından önce kullanılan ve yine asıl olayın bitmesinden sonra da devam eden, unutmaya ve yanlışlık gibi sebeplerle biraz bozulmuş görülse bile aslında kalıptan çıkmış gibi görünen sözlerle ‘formel’ yani ‘kalıp söz’ adı verilir.” (Sakaoğlu, 2010: 57). Formel yerine tekerleme kavramını öneren Pertev Naili Boratav ise tekerlemeyi halk anlatı türünde farklı biçimlere, halk masallarına yani oldukça uzun gerçeküstü ya da gerçek olabileceği kabul edilebilecek masallara, saatlerce hatta geceler boyu okunan düşsel anlatılar olan hikâyelere, en iyi uyarlanan biçimsel süs olarak tanımlamıştır. Boratav, tekerlemenin anlatının başında yer aldığı giriş işlevi üstlendiğini, kısa kalıplaşmış sözlerle olsun belli uzunlukta bir anlatıyla olsun dinleyiciyi olağanüstü bir dünyaya sokmadan önce bilgilendirdiğini ve haberli kıldığını belirtmiştir (Boratav, 2000:9).

Saim Sakaoğlu formeli, kısaca, masalın bünyesinde kalıplaşmış ifadeler olarak tanımlanmıştır. Saim Sakaoğlu formelleri aşağıdaki gibi tasnifler:

(Bu kitapçıkta örnek olarak verilen formeller, Saim Sakaoğlu’nun kitabı ve bu kitaptaki tasnifi esas alınarak özetlenmiş, bunun yanı sıra derlenmiş masallardan eklemeler yapılmıştır.)

1. Başlangıç (Giriş) Formelleri
2. Bağlayış (Geçiş) Formelleri
3. Benzer Durumlarda Kullanılan Formeller
4. Bitiş Formelleri
5. Çeşitli Formel Unsurlar (Sakaoğlu, 2010: 124-125)

Aşağıda başlangıç, geçiş ve bitiş formellerine dair örnekler bulacaksınız. Bu formelleri anlatacağınız masala uygulamanız anlatının zenginleşmesini, dinleyicinin masalınızı daha dikkatli dinlemesine yardımcı olacaktır.



Anadolu Masalları Tanıtım Programı

1. Başlangıç (Giriş) Formelleri: Anlatıcının, dinleyenleri masal âlemine davet etmek için kullandığı formellere giriş formelleri denir (Özkaynak, 2013: 50). Anlatıcı masala başlarken hem dinleyicilerle arasında bağ kurmak hem dinleyicilerin dikkatini toplamak hem de masal dünyasına dinleyicileri çekmek için başlangıç formellerini kullanmaktadır. Boratav, masalbaş tekerlemelerinin işleviyle ilgili olarak “Masalbaş tekerlemesi, bir tarifiyle, Karagöz oyunu başlamadan önce perdeye konulan gösterme’lere benzer. (...) Tekerleme, dinleyicisini hazırlarken, ona masal dünyasının bir çeşit kılavuzluğunu yaparken, masalın anlatacağı, anlatamayacağı birçok gerçekleri şaka, oyun kılığında, bazı bir anlık çıkıntılarla, bazı da kelimelerin ve söz zincirlemelerinin yüklendiği çağrışım gücüyle kavratır. Asıl masal-ayrıntılardan ne kadar sıyrılmış da olsa başı sonu olan bir insan macerasını anlatmakla görevlendiği için, yapısı icabı, az sözle her şeyi birden sunmaya elverişli değildir; yer yer şiirli ifade ile süslenmiş de olsa, nesirdir. Tekerlemede, yer yer nesrin kolaylıklarından faydalanan bir şiirin kesifliği, sürati ve kıvraklığı vardır; onda sözün çağrışımından gelen tadı, kelimelerin baş döndürücü cambazlıklarının verdiği heyecanlı iç-ürpermesini duyarız; bazı, bir tek kelimenin açtığı engin ufukta hayalimize at oynatacak meydanı buluruz. Bir tek masal insan ve toplum gerçeğinin bir köşesini aydınlatıyorsa, tekerleme bize bir anda bu gerçeğin tümünü birden kavratılabilir.” (Boratav, 1987: 123- 124), ifadelerini kullanır. Sakaoğlu bu formelleri aşağıdaki başlıklar altında ele almıştır.

a) Sade Giriş Formelleri

Masal başı giriş formelleri incelendiğinde birçoğunun belirsiz bir zaman ifadesiyle başladığı görülmektedir. Öncelikle bir metinde zaman kavramının çok önemli bir unsur olduğu araştırmacılar tarafından dile getirilmektedir. Her olayın bir zamanı vardır. Bu bağlamda anlatıcı, zamanı üç şekilde kullanacaktır. Ya geçmişte olmuş bir olayı anlatacak ya olmakta olan bir olayı anlatacak ya da gelecekte olacak olayları anlatacaktır. Masal anlatıcısı bu zaman hâllerinden geçmişte olan bir olayı anlatmayı tercih eder. Bu kullanımıyla anlattıklarının geçmişte gerçekten yaşandığı hissini verir (Özkaynak, 2013: 51). Bu formeller, genellikle, “Bir varmış, bir yokmuş...” veya “Evvel zaman içinde...” sözleriyle başlar. Bazen bu ikisinin birleştiği görülür.

- “Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde. Memleketin birinde bir padişahın tam kırk oğlu varmış.”
- “Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, uzak diyarların birinde yaşlı bir kadın bir kızıyla yaşarmış.”
- “Bir varmış, bir yokmuş, bir....varmış.”
- Bir varmış, bir yokmuş, bir ilevarmış.”
- Bir varmış, bir yokmuş, Allah’tan başka kimse yokmuş, bir ...varmış.”
- “Evvel zaman içinde bir ...varmış.”
- “Eski zamanlarda bir ile birvarmış.”
- “Vakti zamanında bir varmış.”
- “Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde birvarmış.”
- “Bir varmış, bir yokmuş, vakti zamanında birinde bir.....varmış.”
- “Bir varmış, bir yokmuş, eski zamanlarda birvarmış.”

b) Tekerlemeli Giriş Formelleri

Sade başlangıç formellerinin sonuna “tekerleme” adını verdiğimiz, bazılarında bir olayın anlatıldığı, genellikle yalanlama ağırlıklı iç kafiyeli cümlelerin eklenmesiyle kurulan formellerdir. Masallarda dinleyeceğimiz olağanüstü olaylara hazırlama amacını da güden bu ifadeler, âdeta bir önceki dalın genişletilmiş şekli gibidir. Bu ifadeler bazen sade giriş formellerinin başına, bazen de sonuna eklenir.

- “Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde; develer tellal iken pireler berber iken; ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken bir varmış.”
- “Var varanın sür sürenin, destursuz bağa girenin hâli budur padişahım! Yollar saçak pürçek, kimi yalan kimi gerçek; hikâyedir bunun adı, söylemeyle çıkar tadı. Eski zamanenin devrinde bir varmış.”
- “Bir varmış, bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develer top oynarken eski hamam içinde, karıncalar mandalları nallarken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallarken, karganın hazineci, kuzgunun müezzin olduğu zamanlarda varmış.”

► “Ben buğday ekerken gördüm ki bir karpuz çekirdeği düşmüş, karpuz büyümüş. Sapsız çöpsüz karpuzun içinde bir şehre rast geldim. İçine ben de girdim. Bir de ne göreyim? Güzel mi güzel, tertemiz bir şehir. Gezmek için bir hamama gideyim dedim. Hamama girdim; kurnası var, tası yok Biri oturuyor, başında fesi yok Gittim yanına, başladım anlatmaya.”

► “Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde; develer tellal iken pireler berber iken; ben anamın beşiğini tıngır mıngır salları iken bir..... varmış.”

► “Var varanın sür sürenin, destursuz bağa girenin hâli budur padişahım! Yollar saçak pürçek, kimi yalan kimi gerçek; hikâyesidir bunun adı, söylemeyle çıkar tadı. Eski zamanenin devrinde birvarmış.”

2. Geçiş Formelleri: Masallarda sahneden sahneye, bölümden bölüme geçişi sağlayan formellere bağlayıcı formeller adı verilir. Bağlayıcı formeller başlığı altında incelediğimiz formellerin her biri masalın akışını sağlamada önemli yere sahiptir (Özkaynak, 2013: 95). Masallarda önemli rolleri olan bu formellerin başlıca görevleri bir olaydan diğerine geçişi sağlamaktır. Anlatıcıların, dinleyicilerin üzerindeki etkisi canlı tutmak da bu formellerin yardımıyla gerçekleşir. Masal anlatırken formel kullanmak dil yetkinliğini ve masal anlatıcısının ustalığını gösterir. Aşağıda bu formellerden örnekler bulunmaktadır:

- “Biz haber verelimolsun.”
- “Biz haberidan verelim.”
- “Gel haberidan verelim.”
- “Sana haberi verelimdan.”
- “Size haberi nerden verelim? Padişahın üç kızı var...”
- “Sana haberi nereden verelim? Kızdan verelim.”
- “Haberi kimden verelim? Tembel Ahmet’ten...”
- “Gelelim, güççük oğlana.”
- “Gelelim, Biya’nın adamları zaten merak ediyor.”
- “Biz haberi nereden verelim? Oradan bir kervan geçer.”

Formellerin en önemli işlevlerinden biri dinleyicilerin dikkatini çekmektir. Masallar hakkında çalışma yapan pek çok araştırmacı formellerin bu özelliğine dikkat çeker (Özkaynak, 2013: 95). Masalın akışı içinde beklenilmeyen bir olayı birdenbire ortaya atmak veya dinleyicilerin beklediklerinin tersine bir olayı gündeme getirmek şeklinde görülür.

- “Bakar ki adamın biri havuzdan suyu tasla alıyor, sular hep altın kesiliyor.”
- “Eve gelince ne görsün, ev silinmiş süpürülmüş.”
- “Bir de ne görsün, o pişirmedeği balık canlandı.”
- “Padişah bakar ki orada bir kadın hizmet ediyor, tıpkı kendi karısı...”

- “Hemen sandığı sökerler, bakarlar ki içinde Rus kralı.”

Bazı olayların geçmesi için tanınan süre uzun olabilir, yedi yıl gibi. Anlatıcı, dinleyicilerinin sıkılmaması için formellerden birine başvurarak süreyi kısaltı verir.

- “Uzatmayalım kameti / Kopartınız kıyameti.”
- “Hikâyeler geç kavuşur / Üstadlar tez kavuşturur.”
- “Çok işlerde hikâyeler uzun gider, ustalar kısa bağlarlar.”
- “Hikayeler uzun gitseler bile ustalar bunu tez kavuşturur.”

Tekerlemeleri, masalların başı dışında ortasında da görürüz. Bunların başlıca görevleri bir yerden bir yere geçişi sağlamaktadır. Daha çok “Az gittiler” ile başlayan bu formellerde yapılan iş çok gibi görünmekle birlikte az olarak ifade edilir.

- “Az gider, uz gider....”
- “Az gitmişler, uz gitmişler....”
- “Az giderler, uz giderler....”
- “Az gelir, uz gelir....”
- “Az gelirler, uz gelirler...”
- “Az gelirler, çok gelirler; azını çoğunu Allah bilir. Altı ay, bir güz gelirler. Geri dönüp bakarlar ki bir çuvaldız boyu yol gelmişler.”
- “Aradan az zaman, zor zaman geçer.”
- “Az günde, çok gündenın yanına gelirler.”
- “Ha babam şurada dur, burada dur; uzun boylu yol giderek, tavanın enince, iğnenin boyunca yol giderler.”

3. Bitiş Formelleri: Masal anlatıcısı, masala genellikle bir formelle başladığı gibi bitişini de bir formelle yapar. Anlatıcının kullanacağı bitiş formelinin uzunluğunu ya da kısalığını hem anlatıcının ustalığı hem de dinleyicilerin dikkatleri belirler. Dikkati dağılmış bir topluluğun karşısında anlatıcı uzun bir formel kullanmak yerine kısa bir bitiş tercih eder (Özkaynak, 2013: 118). Ahmet Ali Arslan bitiş formelleriyle ilgili, “Artık masalcı masalın sonuna gelmiştir, masal bitecektir. Bu bitirme işini, masala başladığı ustalıklarla bitirir. Usta masal anlatıcıları buna bilhassa dikkat ederler. Masalın başlangıcı ile bitiş arasında bir denge kurar.” (Arslan, 1998: 233) demiştir. Masal boyunca anlatılan olayların bir noktada birleştirilmesinden sonra anlatıcı, masalını uygun bir şekilde bitirmek zorundadır. Kafiyeyle bazı sözlerle masalı bağlarken dinleyicilerin kendisine gösterdikleri ilgiyi de dikkate alan anlatıcı, kısa veya oldukça uzun olan bir bitiş formeliyle sözlerini bitirir. Burada ilginizi çeken iki önemli nokta vardır. Bunlardan ilki anlatıcının ustalığı, ikincisi dinleyicinin dikkatidir. Usta anlatıcılar bu tür kalıp sözleri fazlasıyla bildikleri için uygun olan birini seçip masalı onunla bitirebilirler. Dinleyicinin dikkati de anlatıcı üzerinde oldukça etkilidir. Masalın bittiğini anlayan dinleyiciler konuşup gülüşmeye başlarsa anlatıcı ne kadar usta olursa olsun herhangi bir formele başvurmadan masalını bitirebilir. Masaldaki olaylar basit bir şekilde sonlandırılır. Kahramanlar; doğrulukları, çalışkanlıkları ve yiğitliklerinden ötürü ödüllendirilirken kötüler de uygun cezalara çarptırılırlar. Başarıya ulaşan, devleri veya kötülerini öldürüp sevdiği kızı elde eden kahraman, sevinçle ülkesine döner, kırk gün kırk gece sürecek düğün yapılır. Bazen fakir kahramanımız, zenginleşmiş olarak ülkesine döner. Dağılan aile fertleri bir araya getirilir. Bu tür bitişlerde en çok başvurulan formeller “yemek içmekle” ilgili olanlardır.

Masal bitiminde kullanılan bazı formeller aşağıdaki gibidir:

- “Yiyip içip yaşalar”
- “Yeyip içip keyiflerine bakarlar.”
- “Onlar yiyipçip dünyada göçtü; siz de yeyin, için dünyada safa sürün.”
- “Onlar yiyip içip yer altına göçtüler; onlar orada cefada, biz burada safada.”
- “Muratlarına ereler.”
- “Muratlarına nail olurlar.”
- “Onlar muratlarına erdiler.”
- “Onlar burada kavuşurlar, murat alıp murat verirler.”
- “Onlar orada muratlarına ereler, biz de burada erelim.”
- “Yiyip içip muratlarına ererler.”
- “Yiyip içip muratlarına geçerler.”
- “Yerler, içerler, muratlarına geçerler.”

- “Orada beraber yiyip içip muratlarına ermişler.”
- “Yiyip içip Allah muratlarını veriyor.”
- “Safasında, âleminde yaşar, Allah size de safanızı versin.”
- “Onlar orada cefada, biz burada safada...”
- “Onlar orada selamete ererler, biz de burada selamete erelim.”
- “Sizlere sağlık, bizlere selamet.”
- “Düğün kurulup kırk gün, kırk gece düğün yapıp muratlarına ererler.”
- “Başınız kırk satır mı, yoksa kırk katır mı ister?”
- “Kırk katır düşmanın başına olsun, kırk katır isterim ki binip memleketime gideyim.”
- “Deli katırla mı gidersin, eğri saplı bıçakla mı?”
- “Eğri saplı bıçak gerdanına uğrasın, deli katırla giderim.”
- “Otururlar aşşağı.”
- “Onlar orada selamete ererler, çoluk çocuğa karışır; ben bıraktım geldim, daha ne ettiler, bilmiyorum.”

Kimi zaman bitmekte olan masala bir ahlaki görüş veya nasihat eklenir. Bu bilinen bir söz ya da atasözü olabilir. Böylece dakikalardır dinlenen masaldan bir sonuç, bir ders çıkarılmış olur.

- “Büyüklerden kalma bir söz vardır: Eden bir gün muhakkak bulur.”



Anadolu Masalları Tanıtım Programı

- “İyilik yap, denize at; balık bilmezse Halik bilir.”
- “Eskiler derler ki iyiliğe iyilik her kişinin kârı, kötülüğe iyilik er kişinin kârı.”

Bazen masal, beklediğimizden de kısa veya farklı bir sonuçla sonlandırılır. Masalın bittiği kısa bir cümle ile belirtilir. Bazı dinleyiciler de masalın daha süreceğini beklerken bu ani bitiş karşısında şaşırabilirler.

- “Bu hikâye burada biter.”
- “Kösenin hikâyesi de bitti.”
- “Gökten düştü üç elma: Biri bana, biri söyleyene, biri de bana.”
- “Gökten düştü üç elma: Biri bana, biri hikâyeyi söyleyene, bir de Abdullah Çavuş’un oğlu İsmail Çavuş’a.”
- “Gökten düştü üç elma: Biri söyleyene, biri dinleyene, biri de bana.”
- “Gökten düştü üç elma: İki dinleyenlere, biri de söyleyen boşboğaza.”
- “Ben orada bir zaman daha kaldım, sonra bıraktım geldim. Daha ne ettiler bilmiyorum.”
- “Ben orada bırakıp geldim, daha gerisini bilmiyorum.”
- “Onlar orada safa sürsünler, ben de bıraktım geldim.”
- “Onlar orada yaşamakta olsunlar ben o vakit onları bıraktım geldim. Onlara mesel size sağlık; yedi içti, dünyadan göçtü, siz de yiğün için, dünyada safa sürün. Allah muradınızı versin.”
- “Düğün evinden bana da bir tepsi baklava verdiler, memlekete gelirken “bırak, bırak” diye bir ses duydum; baklava tepsisini bıraktım geldim. Meğer kurbağalar ‘vırak vırak’ diyorlarmış.”



Masal Anlatıcılığı Eğitimi

- “Onlar orada selamete ereler, biz de burada selamete erelim.”
- “Onlar orada muratlarına ereler, biz de burada erelim.”
- “Onlar orada murat verip murat alırlar; Allah size de murat alıp murat vermek nasip etsin.”
- “Bunlar burada kavuşurlar, murat alıp verirler; Allah cümlemizin muradını vere.”
- “Yiyip içip muratlarına geçerler, darısı hepimizin başına.”
- “Ustamızın adı Hıdır / Elimizden gelen budur.”



Masal Anlatıcılığı Tanıtım Programı

BÖLÜM 8

ÇOCUĞA GÖRELİK AÇISINDAN MASAL

Masal ve Eğitim

1. Masal ve Eğitim

Masalın pek çok tanımı yapılmıştır. Masalı genel özelliklerine göre, “Bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası, hikâyesi.” olarak tanımlamak mümkündür. Sözlü edebiyat geleneğinin mahsulü bu hikâyelerin bilinmeyen zamanı ‘vaktiyle’ye karşılık bir ‘evvel zaman’dır. Türk masalcısının dilbilgisi kategorilerinden “duyulan geçmiş” veya “geniş zaman” ile hikâye roman üslubu yarattığı bu zaman, varlığı ile yokluğu tereddüte düşüren “bir varmış bir yokmuş...” tekerlemelerinde kendini gösteren bir geçmiş zamandır. Böyle bir zaman içinde köklü geleneğe bağlı, kolektif karakter taşıyan “hayalî-gerçek”, “mücerret-müşahhas”, “maddi-manevi” birtakım konu, macera, olay, problem, motif ve unsurlar nesir dili ile vakit geçirmek, insanları eğlendirirken terbiye etmek düşüncesinden hareketle hususi bir üslupla anlatılır ve yazılırlar (Elçin 2005: 368-369). Eğitim penceresinden bakıldığında Elçin’in bu tanımında yer alan “terbiye etme düşüncesi” önem taşımaktadır. Masallar, bu yönüyle hem okulda hem de okul öncesi dönemde bir eğitim materyali olarak ele alınmalıdır. Masallarda yer alan kötülerin ibretlik sonları, iyilerin mükâfatlandırılması, büyüklere saygı, tutumlu olma, vatan sevgisi gibi pek çok değer toplumun gelecek kuşakları yönlendirmesinde ve yetiştirmesinde büyük bir öneme sahiptir. Bayatlı, “Bütün masallarda kahramanların çok zorluk çekip birkaç tehlikeli imtihandan geçtikten sonra muratlarına erdiklerini, kötülük yapanların masalın sonunda mutlaka cezalandırıldıklarını; her masalın mutlaka eğitici, ibret verici bir yönü olduğunu ve bu yönüyle dinleyicilere her zaman iyilik yapmayı, kötülükten uzak durmayı telkin ettiğini” ifade etmiştir (Bayatlı 2009: 19-20). Masallardaki bu yönlendirme kuşkusuz ki içinde doğduğu kültürün ve değer yargılarının izlerini taşımaktadır. Türk çocuklarının eğitiminde ve karakterlerinin şekillenmesinde Türk kültürünün taşıyıcısı konumunda olan masallardan çocuğa görelilik yasasına göre örnekler seçmek ve onları çocuklara iletmek önem arz etmektedir.

İnsanlığın hayat içinde ve tabiat karşısındaki ortak duygu ve düşüncelerinin temlerini işleyen masallar, söylendikleri dile göre millî karakter kazanırlar. Umumiyetle okumanın ve yazmanın gelişmediği zamanlarda ve muhitlerde nesillerden nesillere intikal eden masalları anlatan kişiler (masalcılar) ana dili ile tabii Türkçe kullanmakta ve cemiyetin ortak değer hükümleri ile kitle psikolojisini kavrayarak konuştuğu için her daim muhitte itibar gören bir şahsiyet olmuştur (Elçin 2005: 370). Bu yönüyle masalcılara zamanın eğitimcileri gözüyle de bakılabilir. Eğitim TDK’de, “Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye.” (TDK; 2019) olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlar doğrultusunda Türkçenin söz zenginliğini barındıran masalların, toplumun içinden gelmeleri yönüyle çocukların kişilik gelişiminde ve topluma uyum sağlamalarında kullanılması gereken değerli materyaller olduğunu söylemek mümkündür.

Masallar dil eğitiminde de ayrıca ele alınması gereken önemli bir türdür. Yavuz (2002:153), “Bir insana anadilini; anlatımı ikilemeler, benzetmeler, uyaklar, deyimler, atasözleri vb. gibi konuşma

Masal ve Eğitim

dilinin bütün incelikleriyle zenginleştirilmiş masallardan daha iyi, sözlü veya yazılı hangi edebiyat ürünü öğretebilir ki?" diyerek masalın dil eğitiminde yerini vurgulamaktadır.

Karatay'a göre (2007:472) "Masallarda iyyin, doğrunun ve güzelin üstünlüğü onaylanırken çocuk da farkında olmadan iyiye, güzele ve doğruya yönlendirilir. Masallardaki bu zenginlik çocukların ilgisini çeker ve onlarda dil öğretiminin temel becerileri olan anlama ve anlatma becerilerinin edinimine önemli oranda katkı sağlar. Okul öncesi dönemde masallar aracılığıyla çocuğa, dinleme-anlama, konuşma-anlatma becerileri edindirilir; olayları ve çevreyi algılama ve kendini ifade etmek için çocuğun kelime hazinesi geliştirilir. Okul çağına gelince de çocuk, doğal olarak kitaba sevgiyle bakmayı ve ona yaklaşmayı öğrenir; okuma-anlama zevk ve alışkanlığını kolayca edinir; çocukta, çevresinde olup bitenleri, kendi duygu, hayal ve düşüncelerini yazılı olarak anlatma alışkanlık ve isteği uyanır."

Mert (2012:9) de masalın eğitim boyutunu şu şekilde ifade etmiştir: "Masalların, çocuk eğitimindeki rolü oldukça önemlidir. Masallar ait oldukları toplumların gelenek, görenek, inançlarını; sosyal, kültürel, ekonomik yapılarını yansıtan pek çok motiftten oluşurlar. Bu bağlamda masallar, çocuğun yaşadığı toplumun yapısını kavrayabilmesi sürecinde ona yardımcı olabilecek en zevkli araçlardan biri olarak kabul edilebilir. Masalın ulusal ve evrensel değerlerin aktarılması ve benimsetilmesinde, çocuğun düş dünyasının geliştirilmesinde, soyut kavramları algılama yeteneğiyle dili kullanma becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir yeri vardır. Çocukların, ilk çocukluk döneminden başlayarak anlam evrenlerine uygun olarak görsel, işitsel ve dilsel iletilerle beslenmeleri gereklidir. Çocuklara anlatılan



Anadolu Masalları Tanıtım Programı

Değerler Eğitimi ve Masal

masallar çocukları anadilinin sözvarlığıyla tanıştırır. Bir dilin sözcüklerini, deyimlerini, söz kalıplarını, özdeyiş ve atasözlerini çocuklara masallar kazandırabilir.”

Bu tanımlamalardan hareketle, okul öncesi dönemde ve sonrasında çocukların dil gelişiminde, kişilik biçimlenmesinde, değer yargılarının oluşmasında, bulundukları topluma uyum sağlamasında, ait olduğu kültürü tanıma ve aktarmasında masalın temel materyal olduğunu söylemek mümkündür. Toplumumuzun değerlerini, isteklerini, yaşayış biçimlerini, zevklerini, hayal gücünü muhteşem bir dil yapısıyla yüzyıllardan günümüze getiren masallar, sahip olduğu özellikler sebebiyle hem kültürel bir miras hem de elzem bir eğitim materyalidir.

2. Değerler Eğitimi ve Masal

Değer kavramı TDK’de (2019) “Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü.” olarak tanımlanmaktadır.

Değerler, toplumun ulaşmak istediği hedefler, arzu ettiği güzel tutum ve davranışlardır. Değerler; toplumun mevcudiyeti, beraberliği, işleyişi ve devamlılığı için, toplumun çoğunluğu tarafından onay görmüş temel kurallardır. Değerler, toplumdaki ideal olan düşünce ve davranış kalıplarını ortaya koyar. Toplumda güzel düşüncelerin ve davranışların yaygınlaştırılması, kötü ve olumsuz düşünce ve davranışların ise iyi ve olumlu düşün ve davranışlara dönüştürülmesinin sağlanmasının temelinde değerler eğitimi yatmaktadır (Ulusoy ve Arslan 2014:5).

Bu tanım doğrultusunda eğitim sürecindeki önemli bir materyal olan masalı daha ayrıntılı işlemek gerekmektedir. Masallar da, toplumun doğru ve yanlışlarını, ideallerini, sevgi ve saygı normlarını ortaya koyması bakımından toplumun değerlerini içinde barındıran bir edebiyat ürünüdür. Halkın acılarını, üzüntülerini, umutlarını, mutluluklarını, hayallerini güncel Türkçe ile bir sonraki nesle aktarması, hem dilsel hem de kültürel yönden bir değer taşıyıcısı olduğunu göstermektedir. Ebeveynlerin, okul öncesi dönemde çocuklarına “Saygılı ol, yerlere tükürme, israf etme vb” şeklinde tembihlerde bulunması yerine, masallar aracılığı ile israf eden karakterin başına olumsuz işlerin gelmesi, saygılı olan kahramanın ödüllendirilmesi gibi temsiller ortaya koyması daha kalıcı öğrenmeler oluşturmaktadır. Eğitimdeki amaç ise temel olarak kalıcı ve belirlenen amaca uygun davranış gösterilmesidir. Bu yönüyle masallar, doğru seçildikleri takdirde çocuğun gelişimi üzerinde olumlu sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

Aydın (2010), “özellikle okul öncesi dönemde değer kazanmanın çok daha önemli olduğunu” ileri sürmektedir. Bu sebeple, masalların değeri okul öncesi dönemdeki çocuklar üzerinde daha fazladır. Okul öncesi dönemdeki çocuklara bir roman, hikâye okumak yerine eğlenceli bir tekerlemeye dikkati üzerine çeken ve toplumun değer yargılarını karakterlerin yaptıkları seçimler sonucu karşılaştıkları (iyi-kötü) sonlarla ders veren masallar sıklıkla kullanılmalıdır. Aydın (2010) da masalların değerler eğitimindeki yerini şu sözleriyle ortaya koymuştur. “Değerler öğretilen ve öğrenilebilen olgulardır. İnsan, değerleri

Değerler Eğitimi ve Masal

bilerek doğmaz. Değerlerin değişik toplumlarda değişik şekiller alması ve farklı olarak değerlendirilmesi de onların sonradan öğrenilmiş olduğunu gösteriyor. Biz hangi durumda nasıl davranmamız gerektiğini, içinde yaşadığımız toplumun yetişkin bireylerinden veya yaşlılarımızdan öğreniyoruz. Şu hâlde değerler her şeyden önce bir eğitim konusudur.”

Değerler eğitimi için okul çağını beklemek, okulun başarısını tehlikeye atmak demektir. Eğer okul öncesinde duygular geliştirilmemiş ve doğru yönlendirilmesine çalışılmamışsa çocuk onları ezberleyecek, fakat kendisine mal edemeyecektir. İyi-kötüyü, doğruyu-yanlışı, güzeli-çirkinini teorik olarak öğrenip kuralları, kanunları ezberlediği hâlde, yalan söylemeyi, rüşvet almayı, çalmayı, kişisel çıkarını her şeyden üstün tutmayı, başkalarını bertaraf etmek için onlara iftiralar atmayı, ayıplarını araştırarak, hilelerle onlara zarar vermeyi sürdüren, hatta bunları başarı sayan kimselerin varlığı, onların öğrendiklerini benimseyememiş olmalarındandır (Aydın 2010). Bu benimseme süreci de okul öncesi dönemde verilen eğitimle mümkün olmaktadır. Okul öncesi dönemde çocuk, aileden ve yakın çevresinden gördüğü kavramları, olayları kendine, kişiliğine mal etmeye başlar.

Değer aktarımının özellikle okul öncesi dönemde verilmeye başlanması gerekliliği, masalları bu hususta kullanılması gereken elzem materyaller haline getirmektedir. Ancak kuşkusuz ki burada çocuğa görelilik ilkesini göz önünde bulundurmak önem taşımaktadır. Masalların konu, içerik, uzunluk bakımından çocukların bilişsel seviyelerine uygun olması gerekmektedir. Çocukların dikkat sürelerini aşmayacak uzunlukta ve onların ruhsal dünyalarına zarar vermeyecek biçimde şiddet/korku öğelerinden arındırılmış olmasına dikkat edilmelidir.

Sosyal Bilişsel Teoriyi ortaya koyan Bandura'nın da belirttiği üzere öğrenme, büyük oranda davranış kalıplarının ve çevresel olaylarla ilgili bilginin davranış için rehber sembolik sunumlara dönüştüğü bilgi işlemedir. Yani, öğrenmenin büyük bir bölümü dolaylıdır. Öğrenme sırasında öğrenci birebir herhangi bir davranışı gerçekleştirmez. Dolaylı öğrenmenin genel kaynakları canlı (birebir), sembolik ya da insan dışı öğelerdir (video, çizgi film karakterleri gibi). (Bandura'dan Akt. Schunk, 2009: 80). Bandura'nın bu öğrenme modelinde materyaller, Türk milletinin nesilden nesile aktardığı, içinde Türkçenin söyleyiş zenginliklerinin bulunduğu masallar olduğunda değer aktarımı ve masal ilişkisi daha net ortaya konmaktadır. Güngör'ün de belirttiği gibi, değerlerin öğrenilmesi daha ziyade rol öğrenme şeklindedir. Herkesin içinde bir mevkii ve bu mevkii için toplumun uygun gördüğü rolleri vardır. Bireyler o mevkideki insanların neler yapması, neler düşünmesi ve nelere kıymet vermesi gerektiği hakkında fikirlere sahip olurlar (Güngör 1993: 50).

Değerler eğitiminin hedeflerine ulaşma süreci kolay değildir. Bu süreçte öncelikle kişinin değer vereceği durum hakkında bilgi sahibi olması, sebep ve sonuçlarını bilmesi ve bunları ilişkilendirmesi gerekir (Tahiroğlu 2014: 341). Bu ilişkilendirme sürecinde masalların rolünü anlamak için Aarne ve Thomsson'un masal tanımına bakmak gerekir. Aarne ve Thomsson (Akt. Aça vd. 2011) masallar için: “Genellikle iyi ve kötü çatışması üzerine kurulan, iyinin kötüye galip gelişini anlatan ve geçmişte çocukların

Değerler Eğitimi ve Masal

temel değerleri kazanmasında en önemli araçlardan birisi olarak görülen, eğlendirirken ve hoş vakit geçirirken temel bazı mesajlar da vermeyi amaçlayan türdür.” ifadesini kullanmışlardır. Toplumun sahip olduğu değerleri masallarla yeni nesle aktarırken, bir yandan da bazı sorunların çözümünde değerlerin önemli rol oynadığı dikkat çekmektedir.

Çocuklar; şiddet, büyüyen sosyal problemler ve kendilerini kuşatan dünyada kendilerine yeterince saygı gösterilmemesinden giderek daha çok etkilenmektedirler. Pek çok ülkede aileler ve eğitimciler alarm veren bu sorunun çözümünün etkili bir değerler eğitimi olduğunu düşünmektedirler (Tillman’dan Akt. Yazar 2014: 107). Bu yönüyle değerler eğitimi, hem sorun çözmede hem de milletlerin var olma gerekliliği olan kültür aktarma sürecinde önemli rol oynamaktadır. Değerlerin toplum hayatında bu denli büyük rol oynaması, değer aktarımında en önemli materyallerden sayabileceğimiz masalın da önemini arttırmaktadır.

Masallar edebî tasnif bakımından halk ürünleri arasında yer almaktadır. Bascom (Bascom’dan Akt. Ekici 2004) halk bilimi ürünlerinin işlevleri arasında “Değerlere, toplum kurumlarına ve geleneklere destek verme işlevi” ile “Eğitim ve kültürün genç kuşaklara aktarılma işlevi”ni de saymaktadır. Bu yönüyle de masalın eğitim ve değerler aktarımı sürecindeki rolünün altını çizmektedir.

Masalların birçoğu yoksulla-zengin, güçlüyle zayıf, kötüyle iyi ve güzelle çirkinin mücadelesi üzerine kuruludur. Bu sebeple masallar toplumsal kabullerin ve değerlerin araştırılmasında önemli malzemeler verir. Masal, kaynağını hem içinde doğduğu kültürden ve onun mitlerinden hem de anlatıcısının yani insanın hayal gücünden alır (Güzel ve Torun 2014:194).

Değerler eğitiminin başlangıç noktası olan aile, aynı zamanda çocuklar için iyi bir eğitim yeridir. Aile, çocukların davranış kazanması, değerleri tanınması ve içselleştirmesinde ilk toplumsal kurumdur. İlk öğrenmelerin de çocuğun ilerideki ahlaki ve sosyal gelişmeleri etkileyeceği düşünüldüğünde ailenin



Anadolu Masalları Eğitimi

Değerler Eğitimi ve Masal

değerler eğitimindeki rolü daha iyi anlaşılmaktadır (Yazar 2014: 109-110). Bu kapsamda, değerler eğitiminde kullanılması gereken masalların toplumun çoğunluğu tarafından biliniyor olması önemlidir.

Değerler, toplumsal oldukları gibi aynı zamanda evrensel de olabilmektedirler. Bu sebeple de farklı ülkelerde olmasına rağmen bazı masal örnekleri sahip olduğu konu ve olay örgüsü bakımından benzerlik göstermektedir. Karakterlerin betimlemeleri, mekân ve isimler ya da verilen ceza türleri toplumun kültüründen izler taşımaktadır. Ortak özellikler gösteren bir masalın kötü kahramanının başına ömür boyu yürüme cezası gelirken, Türk kültüründe kırk satır ya da kırk katır gibi bir ceza gelebilir. Buna ek olarak iyiliğin türleri, saygı ifadeleri -her ne kadar iyilik ve saygı evrensel olsa da- kültürden kültüre değişiklik gösterebilmektedir. Yardımlaşma duygusu hemen hemen her toplumda vardır ancak bu duygunun şiddeti, önceliği toplumdan topluma farklılık gösterir. Bu sebeple değerler öncelikle toplum kapsamında ele alınmalı ve çocuklara evvela Türk masallarından seçkin örnekler okunmalıdır. Böylelikle çocuğun, içinde bulunduğu sosyal çevreye uyum sağlaması kolaylaşırken atalarının sahip olduğu kültürü benimsemesi de olağan bir süreç içerisinde gerçekleşecektir.

Dünyada ve ülkemizde önemi gittikçe artan değerler eğitimi ile MEB de gerekli çalışmaları yürütmektedir. MEB müfredatlarla öğrencilere aktarmak üzere 10 kök değer (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) belirlemiştir. Bu kök değerlerle ilgili bazı tutum ve davranışları ise şu şekilde açıklamıştır (MEB 2017):

- Adalet; adil olma, eşit davranma, paylaşma...
- Dostluk; diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...
- Dürüstlük; açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma...
- Öz denetim; davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...
- Sabır; azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme...
- Saygı; alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme...
- Sevgi; aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma...
- Sorumluluk; kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...
- Vatanseverlik; çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme...
- Yardımseverlik; cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma...

Değerler Eğitimi ve Masal



Anadolu Masalları Tanıtım Programı

3. Masalların Taşınması Gereken Özellikler

Gerber' e göre, okuduğunu anlama ile söylenenleri anlama arasında zihinsel işlemler bakımından bir fark yoktur. Dolayısıyla anlamsal gelişimde sorunlar yaşayan, sözcük dağarcığı kısıtlı olan veya söylenenleri/anlatılanları anlamada zorluk yaşayan çocuklar, okul çağına geldiklerinde okuduklarını anlamada ve okurken sözcükleri tanımada da zorluk yaşamaktadırlar (Geber'den Akt Ege P. 2017:177). Bu sebeple de çocukları masallarla erkenden tanıştırmak gerekmektedir. Bu süreçte (okul öncesi) çocukların karşılaştıkları masallar; kurgu ve dil bakımından çocuğun anlayabileceği seviyede olmalıdır. Masal, çocuğun dikkatini verebileceği uzunlukta ve ruh dünyasına zarar verebilecek argo, şiddet vb içeriklerden arınmış olmalıdır. Çocukların masallar ile sosyal hayatta sık rastlamadığı ama atalarımızın eskiden kullandığı kelimeleri öğrenmesi -pasif kelime hazinesinde kalacak olsa dahi- önemlidir. Masallarda dil bakımından çocuğa yönelik dendiğinde, sosyal hayatta artık pek de sık rastlamadığımız kelimeleri değil, argo kapsamında ele alınan kelimelerin çıkarılması gerektiğinin anlaşılması gerekmektedir.

Masallardaki "tekerleme" bölümü, özellikle okuma yazma bilmeyen çocukların kulaklarında ahenkli ve kalıcı bir söz zenginliği oluşturmaktadır. Bu yönüyle diğer edebî türlerden de ayrılan masal, çocukların dilsel gelişimi için önemli yer tutmaktadır. Her masal anlatıldığında farklı ve git gide uzayan tekerlemeler kullanılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Çocuk her masaldan sonra duyduğu

Masalların Taşınması Gereken Özellikler

tekerlemeyi tekrar etmesi için teşvik edilebilir. Bu, çocuğun dilsel becerilerini geliştirmeye yönelik küçük ama önemli bir etkinlik olarak düşünülmelidir.

Derlenmiş masallar incelendiğinde, bir masalın pek çok farklı uzunluktaki haliyle karşılaşmanın mümkün olduğunu görmekteyiz. Aynı konu ve içeriğe sahip olsa da masalın yerel söyleyişlerden beslenmesi, her anlatıcının kendince farklı cümleler eklemesi sonucunda uzunluk yani kelime sayısı farklılık gösterebilmektedir. Çocukların yaş seviyelerine göre algı ve dikkat kapasitelerinin değişiklik gösterdiği gerçeğinden hareketle çocuğun bireysel farklılığı da göz önüne alınarak seçilen masalın uzunluğunda değişiklikler yapılabilir. Bu değişiklikten kasıt, kurgu ve kahramanlarda değişiklikler şeklinde anlaşılmamalıdır. Diyalogların, betimlemelerin azaltılması/artırılması gibi ana yapıya temas etmeyen kısımlar olmalıdır.

Masalların dil gelişiminde çok önemli bir yere sahip olduğu, çocukların ne kadar erken yaşta masallarla karşılaşursa dil gelişimlerinin de o kadar iyi olacağını söylemek mümkündür. Zira, Jensen'in de belirttiği üzere dil gelişimi için kritik dönem, doğum ile beş yaş arasını kapsamaktadır. İlk beş yılda, beyindeki dil yeteneğinin büyük bir kısmı tamamlanmaktadır. 19. ve 31. aylar arasında kelime hazinesinde oldukça hızlı bir gelişme yaşanmaktadır (Jensen'den akt. Schunk 2009). Bu dönemde ebeveyn ve çevrenin çocukla konuştuğu, dil bakımından zengin ortamlar sağlanması çocuğun dil gelişimini daha üst seviyeye çıkarmaktadır (Schunk 2009). Topbaş'ın (2009: 31) da belirttiği üzere, "Okul öncesi



Anadolu Masalları Tanıtım Programı

Masalların Taşınması Gereken Özellikler

ÇOCUĞA GÖRELİK AÇISINDAN MASAL

dönemde çocuklara sunulacak yaşantı zenginliği onların dünya ve evren bilgisinin artmasını ve sözcük dağarcıklarının gelişmesini sağlar. Eş ve zıt anlamlı sözcükler, çok anlamlı sözcükler, mecaz anlam, deyim, metaforik anlamlar dilin içeriğine ait bilgiyi simgeler. Böylece evrene ilişkin kurgulamalar farklı cümlelerle anlatılabilir. Bütün bu bilgiler, çocuklara günlük yaşantıda etkileşim sırasında sohbeti anlatı konuları aracılığı ile sunulur.” Topbaş’ın bu tespitine ek olarak ebeveynlerin zengin dil yapılarını kullandığı süreçlerin malzemesi masallar olduğunda hem çocuğun dil gelişiminin desteklenebileceğini hem de çocuğun sosyal hayata dair oluşturduğu şemaların sayılarının artırılabileceğini söylemek mümkündür. Dilsel verilerin ve sinapsların artışı da kuşkusuz ki beyin gelişimi için çok önemli bir yer kaplamaktadır. Duman’ın (2013: 250) da belirttiği gibi çok sayıda nöronla bağlantılı olan sinapslar, dendritler ve aksonun büyümesi beyin gelişimiyle ilgilidir. Bu büyüme “synaptogenesis” olarak adlandırılır ve farklı zamanlarda beyin farklı yerlerinde görülebilmektedir. Öğrenmenin bir sonucu olarak beyin değişme yeteneği ya da çevresel uyarıcılara tepki vererek değişme “plasitesi” olarak adlandırılır. Bu durum, ilk çocukluk yıllarında sürekli görülmektedir. Duman’ın ortaya koyduğu bu durum, çocukluğun ilk yıllarında beyin gelişimi için çevresel-dilsel uyarıcıların önemini ortaya koymaktadır. Çocuğun bu gelişimini desteklemek için masalların kullanımı hayati öneme sahiptir. Zira masalarda neden-sonuç ilişkileri, hayal gücünün somutlaştırılmış kahramanları, toplumun değer yargıları günlük dilin yanı sıra estetik ve eğlenceli söz söyleme (tekerlemelerle çocuğun dikkatini çekme) gibi olgular bulunmaktadır ve bunlar da çocuğun dilsel gelişimini desteklemede önemli bir yere sahiptir. Burada önemli olan doğru masalın, doğru bir anlatımla, doğru çocuğa ulaştırılmasıdır.

Piaget, çalışmalarında çocukların bilişsel gelişiminin belli bir sırayla ilerlediğini öne sürmüştür. Çocukların yapabildiği işlemler bütününü dönem ya da aşama olarak görmek mümkündür. Her dönem ya da aşama çocukların dünyayı nasıl gördükleriyle tanımlanmaktadır. Piaget’inki de dahil bütün dönem teorileri belli ön kabullerde bulunur. Piaget’in ileri sürdüğü bilişsel gelişim dönemi şu şekildedir (Schunk, 2009:338):

Duyuşsal Devinim (Doğum-2 yaş): Bu dönemde çocukların hareketleri anlıktır, değişim de çok hızlıdır. Şemalar yapılandırılır ve değiştirilir.

İşlem Öncesi (2-7 yaş): Bu dönemdeki çocuklar geleceği hayal edebilir ve geçmişe bakabilir; ancak dikkatleri daha çok yaşadıkları an’dadır. Gerçekle hayali ayırt etmekte zorlanırlar. Bu dönemde dil gelişimi hızlıdır. Bu dönemde ben merkezilik azalmaya başlar.

Somut işlemsel Dönem (7-11 yaş): Bu dönemde kayda değer bilişsel gelişim gözlenir ve çocuğun eğitim hayatına hazır olması açısından önemlidir; çünkü dil ve temel beceri edinme hızlarında artış olur. Kullandıkları dil giderek sosyalleşir.

Soyut işlemsel Dönem (11 yaş ve sonrası): Bu dönemde varsayımlar üzerine düşünme kapasitesi artar. Muhakeme gücü gelişir. Birden fazla boyut ve soyut özellikler hakkında düşünülebilir

Masalların Taşınması Gereken Özellikler

(Schunk 2009: 338-339).

Duyuşsal devrim döneminde, çocuğun kulağında Türkçenin fonetik özellikleri, masalın söyleniş biçimi/ezgisi yer eder. Anlama anlamlandırma süreçlerinden ziyade seslere aşına olması bakımından masalın yeri önemlidir. Bu dönemde ebeveynler bebeklerini masallarla uyutabilir.

İşlem öncesi dönem, çocukların masallara aşına olmaları bakımından önemli bir dönemdir. Çocuğun beyninin hızla şekillendiği bu dönemde, kültürel öğelerimizi kullandığımız dilin söyleyiş özelliklerini bilmesi ve masallarda geçen öğelerle beyinde yeni bağlantılar oluşturması ve kendini geliştirmesi önem arz etmektedir. Bu dönemde gerçekte hayali karıştırabildikleri bilgisi çocuklara masal seçerken titiz davranılması gerektiğinin altını çizmektedir. Sakaoğlu'nun da ifade ettiği gibi, "Masal, kahramanları insanlar, hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde geçen, hayal ürünü olmasına rağmen dinleyenleri inandırabilen sözlü anlatım türüdür." (Sakaoğlu 2002:4). Sakaoğlu'nun değindiği bu inandırıcılık unsuru, masalların çocuklara görelilik bakımından ayrıca ele alınmasını da zorunlu kılmaktadır. Çocuklar, hayalî kahramanların yerine geçmek, onların sahip olduğu doğaüstü güçlere sahip olmak eğilimindedir. Bu sebeple çocuklara masal seçerken çocukların kahramanlara özenebileceği ya da gerçekte hayali karıştırabileceği gerçeği göz ardı edilmemelidir. Bu dönemdeki çocuklara okunacak masalların karakterlerinin ve olay örgülerinin korku, şiddet vb unsurlardan arındırılmış olmasına dikkat edilmelidir. Çocuğun işlem öncesi dönemde karşılaştığı masallar ders



Anadolu Masalları Tanıtım Programı

Masalların Taşınması Gereken Özellikler

ÇOCUĞA GÖRELİK AÇISINDAN MASAL

verebilir, öğretici nitelik taşıyabilir ya da sadece eğlendirici unsurlar barındırabilir. Yine bu dönemdeki çocuğun dikkat süresinin kısa olduğunu bilerek masalı uzatmamaya, diyalog ve betimlemelerde sadeleştirmeye dikkat edilmelidir.

Somut işlemsel dönemdeki çocuğun dil ve temel beceri edinmedeki hızı göz önüne alınarak çocuğa verilecek masal çeşitliliğinde birtakım unsurlara dikkat etmek gerekir. Bu dönemdeki çocuk, okul çağı içerisinde değerlendirilmektedir. Artık istediği ya da merak ettiği bir masala kendi ulaşabilir, yanında bir yetişkin olmadan da metni okuyabilir. Bu dönemde çocukların kullandıkları dilde de sosyalleşme başladığı için toplumsal konuları alan, gelenek görenekleri anlatan masallara ağırlık verilebilir. İşlem öncesi dönemde masal seçiminde gösterilen hassasiyet bu dönemde biraz azaltılabilir. Çocuk, kendi deneyimlerinin dışına çıkarak toplumsal hayatın farklı yönleri olduğunu ve bunların bizim bir parçamız olduğunu masallar aracılığı ile görebilir.

Soyut işlemsel döneme gelindiğinde muhakeme gücü ve varsayımlar arttığı için bu dönemdeki masallarda seçicilik azaltılabilir. Çocuk, yetişkin dünyasına adım attıkça hayatın gerçeklerini de öğrenmeye/görmeye başlar. Masallar bu dönemde hoş vakit geçirmek, kültürümüzü daha yakından tanımak gibi amaçlarla okunabileceği gibi terapi amacıyla da kullanılabilir.

Çocuğun yaşı ve seviyesi ne olursa olsun her dönemde anlatılabilecek, her konu ve her duruma uygun bir masamız mutlaka bulunmaktadır. Türklerin çağlar boyunca değişiklik gösterdiği yaşam biçimleri, girdikleri mücadeleler gerek toplumsal gerekse bireysel yönden hayata dair pek çok unsur muhteva etmektedir. Bu unsurlar Türk kültürünün değerlerini oluşturmaktadır. Yeni yüzyılın çocuklarına Türk kimliğini aşılama ve çocukların hayata dair sorgulamalarını yaparken atalarına danışabilmeleri için masalları başuçarlarına bırakmanın hem eğitim hem de kültürel yönden faydalı olacağı düşünülmektedir.

BÖLÜM 9

MASAL KAYNAKÇASI

- A** Aça, M.(2007). Tıva Halk Masalları. Konya: Kömen Yayınları.
- Akdemir, R. (1985). Çocuklarımıza Masallar. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Alangu, Tahir (1961). Billur Köşk Masalları. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Alangu, T.(2019). Billur Köşk Masalları. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Alangu, T.(2019). Keloğlan Masalları.İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Alangu, T. (1983). Türkiye Folkloru El Kitabı. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Alptekin, A. B. (2016). "Günümüzde Bir Masal Araştırmacısı: Saim Sakaoğlu" Masal Araştırmaları-1 (Saim Sakaoğlu), Akçağ Yay. (7. Baskı), s. 367-378
- Alptekin, A. B. (2010). Hayvan Masalları. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alptekin, A. B.(2002). Taşelli Masalları. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alptekin, A. B.(2003). Kazak Masallarından Seçmeler. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Azadovski, M. (1992). Sibiry'a'dan Bir Masal Anası(Çev. İlhan Başgöz). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- B** Bilkan, A. F. (2001). Masal Estetiği. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Boratav, P. N. (1988). "Türk Masalına Giriş" (çev. Tülay Nadide Kaya), Masal Araştırmaları I. (haz. Nuri Taner). İstanbul: Art-San Yayıncılık, s. 225-239.
- Boratav, P.N. (2009). Zaman Zaman İçinde. Ankara: İmge Kitabevi.
- Boratav, P. N. (2017). Az Gittik Uz Gittik. Ankara: İmge Kitabevi.
- C/Ç** Çağdaş, K. (1962). Pançatantra Masalları. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi
- Çelikkol, N. (1986). Annemin Masalları. İstanbul: Özal Matbaası
- D** Dede, A. (1978). Batı Trakya Türk Folkloru. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Duymaz, A. (2002). İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler. Ankara: Akçağ Yayınları.
- E** Ercilasun, A. B. &Şekür Turan, A. (1989). Uygur Halk Masalları. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

MASAL KAYNAKÇASI

Erdem, K. A. (1977). Keloğlan ile Anası. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ergun, P. (2014). Eskişehir Masalları. Eskişehir: Türk Dünyası Vakfı Yayınları.

Emmez, B. C.(2008). Sözlü Gelenekten Modern Masala: Çocuk Edebiyatında Masal Üzerine Halkbilimsel Bir İnceleme. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

F Fedâkar, S. (2011). Özbek Sözlü Geleneğinde Masallar. İzmir: Egetan Yayınları.

G Gezer, A. (2006). Soyut Kavramların Öğretiminde Hayvan Masallarının Yeri ve Önemi. (Yüksek Lisans Tezi Dan:Yard.Doç.Dr. Rahşan Gürel). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Gültekin, M. (2010), Tataristan Masalları Üzerine Bir İnceleme. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir.

Gültekin, M. (2019). Masal Anası Kezban Karakoç ve Repertuarı. Ankara: Grafiker Yay.

Günay, U. (1922).“Masal”, Türk Dünyası El Kitabı. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.

Günay, U. (2011). Elazığ Masalları ve Propp Metodu. Ankara: Akçağ Yayınları.

Güney, E. C. (2017). Evvel Zaman İçinde. İstanbul: Nar Yayınları.

H Hollingsworth, S. & Ramsden, A. (2018). Hikâye Anlatma Sanatı. İstanbul: İletişim Yayınları.

I/İ İslamoğlu, M. (2004). Kıbrıs Türk Folkloru. Ankara: Ürün Yayınları.

K K.D. (1991). Türk Masalları.İstanbul: Anadolu Sanat Yayınları.

Kantarcıoğlu, S.(1991). Eğitimde Masalın Yeri.İstanbul: Millî Eğitim Yayınları

Kocaaslan Uçkun, R. (2003). Gagauz Masallarının Tip ve Motif Yapısı Bakımından İncelenmesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaftancıoğlu, Ü. (1973). Tek Atlı Tekin Olmaz. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kantarcıoğlu, S. (1991). Eğitimde Masalın Yeri.İstanbul: Mill Eğitim Basımevi.

Karadağ, M.- Akkaya M.(1997). Kazdağı Masalları. Ankara: Karşı Basın Yayın.

Kartal, N. (1981). Keloğlan Dağlar Padişahı.İstanbul: Koza Yayınları.

Kırıkçı, R. (2018). Şark Masalları. İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları.

Koşay. H. Z. (1929). Dokuz Ötkünç. Ankara: İstanbul Devlet Matbaası.

M Mert, E. (2009). Türkçenin Söz Varlığı Açısından Eflatun Cem Güney'in Derleyip Yazdığı Masallar. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

O Oktürk, Ş.(2002). Anadolu Masalları. İstanbul: Kastaş Yayınları.

Ö Ögel, B. (1976). "Keloğlan Masal Motifinin Eski Türk Kökenleri" I. Uluslar Arası Türk F o l k l o r Kongresi Bildirileri II. Cilt: Halk Edebiyatı, Ankara, s. 265-268.

Önkol, A. (2015). Fatma Önkol'un Masal Anlatıcılığı ve Masalların Anlatıcı - Dinleyici ve Ortamı Açısından İncelenmesi.Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özünel, E. Ö. (2006). Masal Mekânında Kadın Olmak, Ankara: Geleneksel Yayınları.

R Rifat, M. (2017). "Vladimir Propp ve Masalın Biçimbilimi", Masalın Biçimbilimi (Vladimir Propp), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s: VII-XIII.

S Sakaoğlu, S. (1977). Türk Çocuklarına Masallar. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Sakaoğlu, S. (1977). "Nasreddin Hoca Fıkralarındaki Motiflerin Yaygınlığı"Eskişehir Anma Günleri Dergisi, 2 (4). s. 4-6.

Sakaoğlu, S. (1978) "Silifke Bölgesinde Anlatılan Bazı Masallarda Görülen Değişmeler ve Kayması I"Çağrı 22 (240), Ocak 1978, s. 18-20; II, Çağrı 22 (241), s. 18-20.

Sakaoğlu, S. (1979). "Bursalı Lâmi'ninLetâ'if'indeki Hayvan Masalları" Journal of Turkish Studies (Cambridge), c. 3, 1979, s. 279.

Sakaoğlu, S. (1980). "Masal Anlatıcılarının Bazı Özellikleri"Burak, 1 (3-4), s. 3-6.

Sakaoğlu, S. (1983). Kıbrıs Türk Masalları. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

MASAL KAYNAKÇASI

Sakaoğlu, S. (1984). “Bir Kıbrıs Masalının Motif Yapısı” *Journal of Turkish Studies* (Cambridge), 7 (2), s. 357-368.

Sakaoğlu, S. & Ergun, M. (1991). *Türkmen Halk Masalları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Sakaoğlu, S. (2013). “Motif, Söz Kalıpları ve Masal Kitapları”, *Halk Masalları* (Ed. Ali B. Alptekin ve Ç. Kara), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Sakaoğlu, S. (2016). *Masal Araştırmaları-1*, Ankara: Akçağ.

Sandaş, S. (1988). *Türk Masalları*. İstanbul: Serhat Yayıncılık.

Sarıyüce, H. L. (2010). *Anadolu Masalları*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Seyidoğlu, B. (1975). *Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Ş Şimşek, E. (2001). *Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tıp Araştırması*. Ankara: T.C Kültür Bakanlığı Yayınları

Şirin, M. R. (2007). *Masal Atlası*. Ankara: Kök Yayıncılık

T Tansel, F. A. (1989). *Şiirler ve Halk Masalları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Tezel, N. (1968). “Türk Halk Edebiyatında Masal”, *Türk Dili Dergisi Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Tezel, N. (2008). *Türk Masalları*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat

Tuncel, U. (2011). *Sürelî Yayınlarıdaki Masallarla İlgili Çalışmaların Açıklamalı Bibliyografyası*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Y Yavuz, M. H. (2013). *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*. Ankara: Eğiten Kitap.

Yorgancıoğlu, O. M. (1980). *Kıbrıs Folkloru*. Mağusa: Canbulat Basımevi.

Z Ziya Gökalp. (2019). *Altın Işık*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

Ziya Gökalp (1928). “Masalları Nasıl Toplamalı” *Halk Bilgisi Mecmuası*, Ankara, s. 22-25.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- A** Aça, M.; Gökalp, H.,Kocakaplan, İ.(2011). Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi. Kesit Yayıncılık.
- Aça, M.,Ekici M., Yılmaz A. M. (2015).** “Anonim Halk Edebiyatı”. Türk Halk Edebiyatı El Kitabı. 12. Baskı. Ankara: Grafiker Yayınları
- Arslan, A. A. (1998).** Kuzey-Doğu Anadolu (Kars) Türk ve Kuzey Britanya Halk Edebiyatlarında Masallar, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Aydın,Z.M. (2010).** “Okulda Değerler Eğitimi”, Eğitime Bakış, Ankara 2010, yıl:6, sayı:18, ss.16-19.
- B** Bascom, W. R. (2014). “Folklorun Dört İşlevi”, Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2. (Çev.:Ferya Çalış), Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Başgöz, İ. (1992).** Sibiry’a’dan Bir Masal Anası (Mark Azadovski). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Bayatlı, Y.N.(2009).** Irak Türkmenlerinin Halk Masalları. Berikan Yayınevi.
- Ben- Amos, D. (2009).** “Halk Bilgisinin (Folklorun) Bağlamı: İmalat ve Beklentiler” (Çev.: Metin Ekici), Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3, Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Ben- Amos, D. (2010).** “Şartlar ve Çevre İçinde Folklorun Yeni Bir Tanımına Doğru”. (Çev. Metin Ekici),Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Boratav, P. N. (1987).**“Masal”, Çocuk Edebiyatı Yıllığı (Hazırlayan: Mustafa Ruhi Şirin), Gökyüzü Yayınları, İstanbul.
- C/Ç** Cebeci, O. (2004). Psikanalitik Edebiyat Kuramı. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Cocchiara, G. (1971).** TheHistory of Folklore in Europe (İtalyanca aslından çev.: John N. McDaniel). Philadelphia: Instituteforthestudy of Human Issues.
- Çevik, M. (2015).** “Televizyon Dizileri Halk Hikâyelerinin Modern Şekli midir?” Millî Folklor. S. 106, s. 34-46.
- D** Dégh, L. (1969). FolktalesandSociety: Story-Telling in a HungarianPeasantCommunity. Bloomington: Indiana UniversityPress.
- Dorson, R. M. (2011).** Günümüz Folklor Kuramları. (Çev.: Selcan Gürçayır, Yeliz Özay). Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Duman, B. (2013).** Öğrenme-Öğretme Yaklaşımları ve Uygulama Örnekleri. (Ed. Ekici, G. ve Güven,

YARARLANILAN KAYNAKLAR

M.) Bölüm Adı: Beyin Temelli Öğrenme Platformu, Pegem Akademi: Ankara. 1. Baskı.

Dundes, A. (2006). "Doku, Metin ve Konteks" (Çev. Metin Ekici), Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1, Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

E Eberhard, W., Boratav P. N. (1953). Typen Türkische Volksmarchen. Wiesbaden.

Ege, P. (2017). Dil ve Kavram Gelişimi. (Ed. Topbaş, S.). Bölüm Adı: Çocuklarda Okuryazarlık Gelişimi. S. 171-190. Kök Yayıncılık: 7. Baskı. Ankara.

Ekici, M. (2010). "II. Kuramlar ve Yöntemler", Türk Halk Edebiyatı El Kitabı. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

Ekici, M. (2006). "Türk Sözlü Geleneğinde Anlatıcılar ve Anlatmalar Arasındaki İlişkiye Art Zamanlı (Diyakronik) ve Eş Zamanlı (Senkronik) Bir Bakış". Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslararası Sempozyum Bildirileri. Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yayınları, s. 83-89.

Ekici, M. (2004). "Araştırma yöntemleri". Türk Halk Edebiyatı El Kitabı. Ed: Oğuz, Ö. Ankara: Grafiker Yayınları.

Elçin, Ş. (2005). Halk Edebiyatına Giriş. Akçağ Yayınları. 9. Baskı.

F Fedâkar, S. (2011). Özbek Sözlü Geleneğinde Masallar. İzmir: Egetan Yayınları.

G Gültekin, M. (2010), Tataristan Masalları Üzerine Bir İnceleme. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İzmir.

Gültekin, M. (2019). Masal Anası Kezban Karakoç ve Repertuarı. Ankara: Grafiker Yay.

Günay, U. (2011). Elazığ Masalları. Ankara: Akçağ Yayınları.

Güngör, E. (1993). Değerler Psikolojisi. Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Yayınları.

Güzel, A. ve Torun, A. (2014). Türk Halk Edebiyatı El Kitabı. Akçağ Yayınları. 8. Baskı.

J Jung, C. G. (2005). Dört Arketip. (Çev.: Zehra Aksu Yılmaz), İstanbul: Metis Yayınları.

Karatay, H. (2007). Dil Edinimi ve Değer Öğretimi Sürecinde Masalın Önemi ve İşlevi. Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 5, 3, 463- 477.

K Kocadaş, B. (2005) "Kültür ve Medya". Bilig, S.34, s. 1-13.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- M Malinowski, B. (1992).** Bilimsel Bir Kültür Teorisi (Çev.: Hüseyin Portakal). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Mert, E. L. (2012).** Anadili Eğitimi - Öğretimi Sürecinde Çocuk Yazını Ürünlerinden Yararlanma ve Masal Türüne Yönelik Bazı Belirlemeler, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 31 (Ocak 2012/I), ss. 1-12.
- MEB (2017).** Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. "Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine" Ankara, 18 Temmuz 2017 tarihli basın toplantısı verileri.
- O Oğuz, M. Ö. (2000).** Türk Dünyası Halk Biliminde Yöntem Sorunları. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Oğuz, M. Ö. (2002).** "Mit Yoksullaşması ve Bayram Dede Miti". Millî Folklor. S. 53, s. 5-9.
- Ö Özdemir, N. (2008).** Medya, Kültür ve Edebiyat. Ankara: Grafiker Yayınları.
- _____ (2012).** Kültür Ekonomisi ve Yönetimi. Ankara: Hacettepe Yayınları.
- Özgüç, A. (2015).** "Masal Filmleri". CineTele. 6, 11.
- S Sakaoğlu, S. (2002).** Gümüşhane ve Bayburt Masalları, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (2010).** Masal Araştırmaları. 4. Baskı. Ankara: Akçağ Yayınları
- Saydam, M. B. (2013).** Deli Dumrul'un Bilinci, İstanbul: Metis Yayınları.
- Schunk, H. D. (2009).** Öğrenme Teorileri Eğitimsel Bir Bakışla. (Çev. Şahin, M.). Nobel Yayın Dağıtım. Ankara: 5. Baskı.
- T Tahiroğlu, M. (2014).** Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi. (Ed: Turan, R; Ulusoy, K.) Bölüm Adı: Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitimi Etkinlik Örnekleri: İlkokul 4. Sınıf. Pegem Akademi.
- Topbaş, S. (2017).** Dil ve Kavram Gelişimi. (Ed.Topbaş, S.) Bölüm Adı: Konuşma Dilinin Evrim Sürecinde İletişim-Dil-Konuşma Bağlantısı. S. 13-28. Kök Yayıncılık.
- U Ulusoy, K.; ARSLAN, A. (2014).** Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi. (Ed.Turan,R ve Ulusoy,K). Bölüm Adı: Değerli Bir Kavram Olarak Değer ve Değerler Eğitimi. PegemAkademi.
- Uther, H. (2008).** "TaleType". TheGreenwood Encyclopedia of FolktalesandFairyTales, Vol.:3, Westport, Connecticut- London: GreenwoodPress.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- VonSydow, C. W. (2010).** “Coğrafya ve Masal Ekotipleri”. Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2. (Çev.: Tuğçe Işıkhhan). Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- Yavuz, M. H. (2002).** Masallar ve Eğitimsel İşlevleri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yazar, T. (2014).** Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi. (Ed: Turan, R; Ulusoy, K.) Bölüm Adı:Toplumsal Yaşam ve Değerler. Pegem Akademi.

İNTERNET KAYNAKLARI

- » “Bir Varmış Bir Yokmuş” (Erişim Tarihi: 12.12.2016) http://radyo.trt.net.tr/Yapim/2511/bir_varmis-bir-yokmus.aspx
- » “Masal Bu Ya!” (Erişim Tarihi: 12.12.2016).<http://www.ntvradyo.com.tr/Programlar/29705/9xxmafjd/masal-bu-ya>
- » “Masalcı Teyze Günseli Sulga” (Erişim Tarihi: 12.12. 2016) <https://www.tozlumagazin.com/masalci-teyze-gunselisulga>
- » TDK (2019). Güncel Türkçe Sözlük. <http://sozluk.gov.tr/> (19.06.2019 tarihli erişim)

YARARLANILAN KAYNAKLAR

MASAL ANLATICILIĞI EĞİTİMİ

KİTAP
7



MASAL ANLATICILIĞI EĞİTİMİ



Birleşmiş Milletler
Eğitim, Bilim ve Kültür
Kurumu



UNESCO
Türkiye
Milli Komisyonu

KİTAP
7

Atalarımızın
dilinden
Öğrencilerimizin
paletinden

Anadolu

MASALLARI